

766 425/1928/11-12

ЕКОНОМИСТ

ОРГАН ДРУШТВА
ЗА ЕКОНОМНУ И СОЦИЈАЛНУ ПОЛИТИКУ

УРЕДНИЦИ:

Д-Р. Д. ПАНТИЋ И Н. СТАНАРЕВИЋ

ГОДИНА VIII

БРОЈ 11 И 12

БЕОГРАД
УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА
1928.

Задруга

САДРЖАЈ:

»ЕКОНОМИСТ« БРОЈ 11—12, НОВЕМБАР—ДЕЦЕМБАР 1928

РАСПРАВЕ: Стр.
Др. Душан Пантић, Зајам од 22,000.000 долара и монопол жижица 335

ЧЛАНЦИ:
Јеленко Петровић, Право располагања земљорадника имањем 358
Драган Милићевић, Тарифски одбор и реформа жељезничких
тарифа 370
S. Sirišcević, Dugoročni ugovori između države i naših parobro-
darskih društava 376
Драгиша Лапчевић, Шљива као привредни артикал 389
А. Вегнер, Наше сточарство у 1927. години 392

ПРИВРЕДНА ХРОНИКА:
Завршни рачун за 1925—1926. год. од Пан. 397
За реформу кожарске индустрије 401
Конгрес Српских Земљорадничких Задруга 403
Zbor Centrale Industrijskih Korporacija 407
Обавештајни кредитни одсек Народне Банке 410
Велики и мали новчани заводи од Н. Ст. 412
Судбина златне резерве руске државе од М. П. Карабана 415
Привредна питања на страни од Ђ. Ђурчина 418
42. сесија Савета Међународног Бироа Рада 425
Стање Народне Банке 428

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ:

Profesor Dr. Aleksandar Bolimović, „Nove metode proučavanja konjunktur in gospodarska prognoza“ Ljubljana 1928. од Пан. — Udruženje Agronoma u Zagrebu, Referati održani na glavnoj skupštini udruženja од Пана. — Bogdan Krekić, „Normalni radni dan“. — Извештај о раду привремене организације новчаних завода у Б. и Х. — Извештај Удружења Војвођанских Банака за 1927. — Radnička Komora u Novom Sadu, Privredni i socijalni odnosi u Vojvodini. 431—434

Уредништво и администрација „Економиста“ налазе се у Кондиној улици број 2.

Претплата на »Економист« износи 140 Дин. на годину или полугодишње 70 динара. Поједини бројеви 12 динара. Редовни чланови Друштва за Економну и Социјалну Политику добивају лист за 100 динара.

Редовни чланови плаћају 1.000 динара једном за свагда. Утемељачи 5.000, а добротвори Друштва 10.000 динара и добијају лист бесплатно.

За иностранство 250 Дин. годишње. — Излази једанпут месечно. Прима огласе по умереној цени.

Претплату на »Економист« примају све поште у Краљевини на чековни рачун Бр. 53.017 Поштанске Штедионице у Београду.

ЕКОНОМИСТ

ГОД. VIII НОВЕМБАР—ДЕЦЕМБАР 1928 БРОЈ 11—12

РАСПРАВА

Др. Душан М. Пантић

Зајам од 22,000.000 долара и монопол жигица

30. октобра ове године закључила је влада Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца са шведским трустом жигица (Svenska Tändstiks Aktienbolaget) из Штокхолма уговор чији је предмет монопол жигица и зајам. Другим речима уговор се односи на две појаве које у друштвеној класификацији припадају потпуно одвојеним категоријама, али које овде практичне тежње сауговорача доводе у узајамно зависну везу. Уговор је необичном брзином достављен нашој Народној Скупштини и ова га је усвојила са рекордном брзином, брзином која се јавља иначе само у тренутцима опасности. Законски предлог достављен је Народној Скупштини писмом Министра Финансија од 6. новембра ов. год., указ о овлашћењу био је потписан већ сутрадан по потпису уговора — 1. новембра, Финансиски Одбор Народне Скупштине претреса га и усваја 7. новембра а пленум Народне Скупштине дебатује о њему и усваја га 9-ог новембра ов. год.

Чиме се може оправдати оволика хитност? Одговор, с погледом на двојни предмет уговарања, може се тражити или у хитној потреби да се реорганизује монопол жигица или у потреби за зајмом. Према опште познатим чињеницама из нашег државног финансиског живота и према изјавама званичних и привредних чинилаца, учињених у очи и за време доношења закона о овом уговору, хитност се треба оправдати зајмом. Истина ову хитност тражио је труст изрично. Но његова по-

треба за хитношћу нас се не тиче; разлоге треба тражити тамо где су наши интереси, и зато прво питање коме поклањам пажњу јесте :

а) оправдање зајма нашим потребама

Већ сам текст уговора, почетак члана 9., садржи ову одредбу о намени зајма: „У циљу да створи Самосталној Монополској Управи обртни капитал потребан њеном деловању, Влада емитује један зајам од номиналног износа од 22,000.0000.— долара С.А.Д.“ А текст самога закона о овом уговору има у § 4. ову одредбу: „Самостална Монополска Управа искористиће чист износ овога зајма на исплату сума примљених од Министра Финансија за обртни капитал.

Министар Финансија употребиће суме тако повраћене на плаћање краткорочних обавеза по чл. 18. Финансиског Закона 1928/29. год. а остатак ће сачувати као обртни капитал Главне Државне Благајне.“

Из предњих текстова види се да је намена зајма тројака: а) стварање Самосталној Монополској Управи потребног обртног капитала, б) омогућавање да се консолидују (исплате) летећи дугови, в) стварање („а остатак ће се сачувати...“ вели горњи текст) обртног капитала Главне Државне Благајне.

Дакле први задатак овога зајма лежи у томе да он послужи као извор за стварање обртног капитала Самосталне Монополске Управе.

Први од садањих наших државних финансиских монопола јављају се пре четрдесет и неколико година, 1882 и 1885. И одмах у самом стварању уступају се странцима и тада ради регулисања неизвршених финансиских обавеза. Овакви монополи познати су са својих техничких особина као сјајни финансиски извори. Млада независна Краљевина Србија чини напор да поврати у закуп дате моноле — дувана и соли — у своје руке. И већ 1888 године закључује се зајам да се откупи монопол дувана — циљ је оправдавао врло тешке услове зајма; а почетком 1890 године чини се ново задужење за откуп монопола соли. Тада је то сматрано као силан финансиски успех. Данас скоро после пола века покреће се питање стварања обртног капитала као неодложно. Зар монополи нису имали или могли створити потребни им капитал до сада.

Садањи наши монополи заснивају своју делатност погла-

вито на овим законима: закон о монополу соли (1890), закон о монополу дувана (1890), закон о установљењу нових државних монопола на жигице, петролеум, хартије за цигарете и алкохол (1893) и уредба о самосталној монополској управи (1895) израђена на основу закона о конверсији државних дугова (1895). Сва четири ова законодавна акта предвиђају како се долази до потребних средстава за рад монополисаних предузећа.

Први од њих у своме чл. 211 вели:

„Сви трошкови за извршење закона о монополу дувана плаћаће се из прихода, који се добијају по Закону о монополу дувана“.

у чл. 213 вели:

„Чист приход од монопола дувана, т.ј. све оно што претече по одбитку свих трошкова и исплате анuitета, предаваће се главној државној благајни, као државни приход од овог монопола за текућу годину“.

А у чл. 210 пак стоји, пошто је у чл. 208. донета одредба да буџет монопола чини саставни део „целокупног државног буџета“:

„Ако суме буџетом одобрене нису довољне за подмирење свију редовних трошкова једне рачунске године, Министар финансија одобриће на предлог Управе монопола дувана и по саслушању управног одбора, да се потребни издаци учине из прихода Управе монопола дувана.“

Други од наведених закона, о монополу соли, у своме чл. 19. вели:

„Из бруто прихода од продаје соли има се плаћати:

- 1-о набавка соли;
- 2-о особље по овом закону; и
- 3-е сви остали трошкови као.....“

Трећи од њих изрично говори о обртном капиталу и његов чл. 24. гласи:

„При заснивању ових монопола издаци ће се привремено покрити приходом монопола дувана и соли.

Готовина потребна за годишњу потрошњу монополисаних предмета, поцени њихова коштања, саставља обртни капитал. Овај ће се засновати из прихода нових монопола.“

Последњи од поменутих законодавних аката, уредба о Самосталној Монополској Управи, одређује, у свом чл. 9., да

је управни одбор дужан „да од чистих прихода од дуванског, петролејског и солског монопола... на првом месту и искључиво плаћа о роковима купоне и извучене обвезнице новог конвертисаног зајма од 355,292.000 динара...“, а у члану 10. одређује поступак око прикупљања сума потребних за ове исплате и наређује: „Ради овога плаћања управни одбор ће свакога месеца од чистих прихода од именованих извора издвајати по једну дванајестину...; а вишак чистих прихода преко те дванајестине... предаваће сваког месеца државној благајни...“

Предње наведене одредбе имају својих мана и недостатака али су све оне писане у једној идеји: и ако је буџет монопола само саставни део општег државног буџета, приходи од монопола служе прво потребама самих монопола а само вишкови преко тих потреба иду у Главну Државну Благајну, и, следствено, само ти вишкови могу формално и материјално служити као покриће другим расходима општег буџета. У овоме се ишло тако далеко да је у горњим одредбама подвучен и случај непредвиђених монополских расхода, па се и њима даје првенство испред редовних и предвиђених буџетских расхода који се не односе на монополе. Другим речима, сви ови организаторски монополски закони имају заједничку идеју: да се обртни капитал има стварати из самих монополских бруто прихода.

А стварно стање монополских прихода омогућавало је у преобилној мери остварење ових законских одредаба.

Недавно објавила је Самостална Монополска Управа „рачун изравнања и рачун губитка и добитка са завршним рачуном министарства финансија за буџетску 1926/27 год.“ И рачун губитка и добитка показује и позицију „Рачун завршни Министарства Финансија за чист приход“ у износу 2.362,889.827.72 динара. На супрот овом износу стоји у рачуну изравнања цифра од 1.435,789.271.51 као дуг „Министарству Финансија за Обртни Капитал“. И ма да немамо општих државних рачуна, сем два до сада објављена, већ и недовољно изнети подаци у овој публикацији показују да су монополи из године у годину давали вишкове Гл. Држ. Благајни.

Тако су н. пр. износили:

За време:	Остварени приходи	Остварени расходи ¹⁾
1922 (од 1-I до 31-VII)	785,396.611.19	382,807.446.05
1922-23 (од 1-VIII 922 -- 30-VI 923)	1.764,775.197.41	1.116,553.772.84
1923-24 (од 1-VII 1923 -- 31-III 924)	1.929,869.970.99	1.251,754.333.92
1924-25	2.936,096.438.41	1.909,648.769.41
1925-26	3.085,162.139.53	2.065,356.825.07

Стварно стање омогућавало је дакле стварање обртног капитала и његово потребно повећавање с године у годину из редовних монополских прихода. Питање настаје зашто се није поступало по законским одредбама. Да нису монополски приходи показивали вишкове изнад расхода, одговор би био прост и лак. Овако пак објашњење треба тражити или у буџетској политици Министарства Финансија или у неразумевању законских одредаба приликом књижења и регулисања рачунских односа између Главне Државне Благајне и Благајне Управе Монопола. Други случај би се дао пре оправдати, јер не показује сам собом злу намеру. И код нас постоји централизација финансиске службе (администрације) — сви приходи и расходи треба да се проведу кроз општи буџет и Главно Државно Књиговодство, али то још не значи да сви приходи и расходи имају да материјално прођу кроз Главну Државну Благајну и да се у њој сконцентришу. Горе наведене одредбе монополских закона показују да ми немамо централизацију и благајничке службе. У овом случају Благајна Управе Монопола није само одељак Главне Државне Благајне — она је самостална благајна. Одредбе Закона о Државном Рачуноводству у том су погледу доста јасне (чл. 6. и 7.) И схватање да је код нас изведена пуна централизација благајничке службе могла је навести на стварање погрешних рачунских односа између две овде поменуте благајне и до фиктивног дуговања Управе Монопола Главној Државној Благајни. По горе поменутиим одредбама сви расходи монополски, били они предвиђени буџетом или не, исплаћује Благајна Управе Монопола независно од Главне Државне Благајне, а овој шаље само вишкове својих прихода над расходима. И сада, до овог фиктивног дуга могло се доћи само тако, у овој претпоставци,

¹⁾ У расходе, у овим подацима, нису урачунати општи трошкови Управе Монопола, али њихов износ није тако велики да би у јачој мери променио однос прихода и расхода.

што је Благајна Управе Монопола срачунавала своје вишкове не узимајући у обзир своје расходе буџетом непредвиђене или недовољно буџетом предвиђене. И када су се ови расходи јавили, она је тражила не само накнадне кредите већ и потребан новац из Главне Државне Благајне, односно одобрење да из вишкова који се код ње налазе може исплаћивати ове накнадно, ван буџета, појављене расходе. Такви су случајеви могли бити н. пр. у инвестицијама о којима је решење пало после доношења буџета, или у случају да су се показали недовољним кредити за откуп дувана, и т. сл. Али, овакав поступак би био резултат погрешног схватања или непознавања законских одредаба.

Друга је представка много тежа осуда за меродавне финансиске чиниоце — она полази од зле намере да се фиктивним представљањем стварног стања дође до привидне равнотеже у пројектима буџета. На жалост она је вероватнија. На име Министар Финансија уз добровољну или принудну помоћ Управе Монопола и ако је могао није хтео да предвиди монополске кредите у довољној мери. Он их је без обзира што су они кретали у знаку неизбежног повећања — све већа жетва и све веће потребе за нове инвестиције рад прераде и чувања монополских артикала, потреба све већих набавака услед све веће тражње и т. д. — и на тај начин он је долазио до фиктивног предвиђања већих монополских вишкова но што су се они смели предвиђати. Истога је значаја и ненамерно погрешно предвиђање. На овај начин Министар Финансија, у овим фиктивно предвиђеним расходима мањим но што треба, нашао је покриће за предвиђене државне расходе изван монополских. Када су се у току примене буџета појавила неопходна повећања монополских расхода, Монополска Управа чини сличну погрешку као у првом случају, и место да из својих остварених прихода покрије новопојављене или повећане расходе и накнадно тражи одобрење за њих, она тражи од Министра Финансија потребна јој средства, а овај одобравајући јој та средства наређује Главној Државној благајни да Управу Монопола задужи одговарајућим износом.

На овај последњи начин добијала се фиктивна буџетска равнотежа, непотребно чинили сложенијим односи између две поменуте благајне, долазило до неизбежности летећих

дугова и уносило растројство и неповерење у наш државни финансиски организам.

Ма која да је од две предпоставке оправдана, зајам од 22.000.000 долара и давање монопола жигица странцима не може се правдати потребом обртног капитала Самосталне Управе Монопола, а још мање тај моменат може оправдати хитност закључења и одобравања. Ако је требало, а требало је, рашчистити неправилан рачунски однос између Министарства Финансија и Самосталне Монополске Управе, требало је само прећи на законску основу према горе наведеним одредбама — у једној години само требало је чист приход монополски употребити не као такав већ га предати Главној Државној Благајни на име отплате дуга, а Министар Финансија, у колико му је био заиста потребан зајам, требао га је закључивати без уплитања Монополске Управе. Рачунски би односи били упрошћени и једна од великих неправилности у буџетирању отклоњена — ситуација би постала јаснија, вера у државу већа. Овако, троши се енергија и приносе материјалне жртве зато што се нема или воље или довољно ауторитета да се пође правим путем.

Ни друге две намене овога зајма не чине утисак да је он неопходна потреба, а још мање да је требало хитати са његовим закључивањем и одобравањем. Наши летећи дугови, ради чије је исплате закључен овај зајам, постали су услед нереалног буџетирања: ангажовање прихода је чињено на основи буџетских кредита или уз накнадно одобравање, а предвиђени приходи нису достизали. Отуда стална појава у нашим финансијама, нездрава појава, која је добила и свој специјалан назив „обавезе из ранијих година“. Код нас је као какво зло позната буџетска партија „55“, која је из године у годину садржавала кредит за делимично смањење ових обавеза. Њу неће имати буџет за 1929/30.: њу има дефинитивно да замени овај зајам, разуме се под предпоставком да ће се искреније финансирати но до сада. И ако би ово заиста било оправдање овог зајма, али само начелно говорећи, могло би оправдати донекле овај зајам. Донекле, јер чињенице које су предате јавности говоре против оваквог апстрактно начелног оправдања.

Чудна је појава ова партија „55“ (односно 65 у буџету за 1928/29). Министри Финансија редовно тврде за своје бу-

цетске пројекте да су реални, да им је равнотежа поштено и искрено утврђена; завршни рачуни (ова два која су објављена) тврде да су буџети реализовани са осетним суфицитом — а на супрот том партија „55“ постаје у јавности злогласнија, јер се, према тексту Финансиског Закона, стално односи и на претходну годину, годину која се завршила са сто, двеста и више милијона суфицита. Али како му драго да стоји ствар у овом погледу, пођимо од предпоставке да ћемо од сада имати узорно финансирање, ипак остаје питање да ли је требало извршити ликвидацију ових летећих дугова путем задуживања — једним дугогодишњим зајмом. Консолидовање је врло добар и начелно хваљен поступак када су околности такве да се летећих дугова држава не може отрести редовним путем — редовним приходима. Консолидовање се оправдава само као неопходан изузетак. Основни захтев у свима државама здравих финансиских погледа јесте да се све потребе, редовне као и ванредне, без икаквог изузетка, имају у првом реду подмиривати из редовних извора — а у ове никад не улази зајам. Овај захтев је у Енглеској постављен свом озбиљношћу и за саме ратне финансије. Па да ли се заиста питање наших летећих дугова није могло решити према овом основном финансиском постулату и да ли је овај зајам, с обзиром на тренутне прилике, био једино добро решење.

Пре свега колике су те „обавезе из ранијих година“, за које се мисли да су необично јако оправдање овога зајма? На то питање нико живи код нас незна тачан одговор, или неће да га зна. У јавности се стално тврди да још увек пребацују једну милијарду. Министар Финансија приликом скупштинске дебате о овом зајму изнео је ове податке: у августу 1926. год. сабирани подаци дали су збир од 1,040.000.000.—; нов преглед, за новембар 1927 дао је збир од 850.000.000.—; после тога о њима није вођена тачна евиденција, услед неких тешкоћа, али постоји мишљење да оне не прелазе много 700.000.000.—

Овде једну претходну напомену: наша финансиска администрација, према горњем излагању самога Министра, није способна да утврди колике су те обавезе, али таква каква је мисли да не прелази много 700.000.000.—

Ма како стајала ствар, ја ћу поћи од предпоставке да и

једна и друга тврдња може бити тачна, јер за одговор на постављено питање разлика од 300,000.000, ма колико да је ова цифра сама по себи доста велика, не значи много. На супрот овим износима наших летећих дугова (поменутог порекла) стоје с једне стране наши буџети који стижу и престижу суме од 12 милијарда а с друге стране два објављена завршна рачуна, од којих један показује остварен суфицит од 155 милијона а други од 286 милијона, оба скупа 441 милијон, што треба да је само један део данашњег обртног капитала Главне Државне Благајне. И сада настаје тешкоћа да се схвати оправданост овог зајма као извора за исплату летећег дуга и као извора за обртни капитал.

Милијарда летећих дугова јесте око 8.5% износа наших буџета а 700,000.000 чине највише 6%. И овде одговор на постављено питање добија се новим питањем: зашто један ауторитативан Министар Финансија не би могао једну неопходну потребу, као што је питање исплате летећих дугова, која не износи више од једне дванајестине или чак ни једне седамнајестине, подмирити из редовних извора — супримирајући између других издатака оне од најмањег значаја, ако не би иначе могао тренутно појачати финансиске изворе — и то делећи њено подмирење на рецимо два или три буџетска периода. Ово питање-одговор у толико се јаче истиче, што нам објављени завршни рачуни веле да Главна Државна Благајна располаже у најмању руку обртним капиталом од 441 милијона динара, који би употребљен на отплату летећих дугова свео их на незнатну суму од 260—300 милијона динара.¹⁾

Ни трећи моменат, који би оправдавао овај зајам као хитну и неодложну потребу, не би се смео усвојити у финансиској политици здравих погледа.

Обртни капитал јесте онај износ готовог новца, који буџетом нема предвиђење специјалне намене а служи као средство одржавања касене равнотеже. У тренутку када приходи

¹⁾ Овако би стање требало да буде да се обртни капитал не троши на подмирење накнадних, буџетом неподвижених кредита. Како се пак ово врши то завршни рачун за 1925-26 годину показује да је стварно стање обртног капитала износило 328,633.960.74 динара. Према овоме коректура горњег излагања показала би да би Министар Финансија ипак, употребом ма и ове суме, могао дугове из ранијих година свести на 400,000.000 динара.

нису стигли на висину расхода, то се овај новац употребљава за тај вишак издатака — т. ј. док приходи не достигну висину расхода, која се равнотежа, буџетом предвиђена, васпоставља, а обртни капитал поново јавља у самој каси. Држава која располаже овим капиталом има једно добро али не и неопходно средство за стално одржавање касене равнотеже. У случају да нема овог капитала, налази се увек врло добро средство за одржавање те равнотеже у благајничким записима. Овим се средством стално служе, из године у годину, и наши Министри Финансија. У осталом по природи својој обртни капитал Главне Државне Благајне искључује да се може стварати путем зајма — чим се реализује, у току године, суфицит, на супрот предвиђеној буџетској равнотежи, обртни капитал нестаје сам по себи.

Још мање има места правдању зајма потребом обртног капитала за Главну Државну Благајну у земљи чији завршни рачуни показују знатне суфиците — а такав је случај са нашим објављеним завршним рачунима.

А оба ова последња питања-одговора све јаче падају у очи што су услови зајма, у њиховој целокупности, тешки а за државу и њен суверенитет — понижавајући.

И ако се отимам од помисли, сама се намеће — каква је то мистерија, каква је то корисна тајанственост, које обавијају нашу финансиску политику. Зар познати и признати захтеви на западу, захтеви прегледности, јавности и искрености нису најбоље основе за државне финансије, најјачи стубови вере у државу.

б) Зајам као такав

Овај зајам само је део једне сложене операције. Овакви државни зајмови, везани за какву већу, ширу приватну капиталистичку операцију, познати су као најгори зајмови. Осамдесете године, почетне и најтеже године независне Србије имале су овакве зајмове као битну ознаку наших тадањих финансија. Противу њих се тада млада радикална странка свом снагом борила — и уклањала их је и под најтежим условима. Почетак нове државе Срба, Хрвата и Словенаца, са иначе много бољим условима за здраво финансирање, прибегава оваквим зајмовима, па и овај је такав. Али, прво да

га анализирам као самосталну финансиску појаву — само као зајам.

Главни моменти:

номинални износ 22,000.000 долара;

курс 90%

чист износ 19,800.000 долара;

интересна стопа $6\frac{1}{4}\%$;

интерес декурсиван, полугодишњи;

примање износа зајма у три дела: 7,000.000.— долара четири месеца по ступању уговора на снагу, 7,000.000.— по истеку осам месеца, 8,000.000.— по истеку шеснајест месеца;

исплата дуга — исплата целокупног дуга утврђена је за 1. децембар 1958. године; ствара се и посебни фонд у који се сваке године уносе „износи, издвојени за исплату главнице;“ ови „износи“ могу се употребити и за куповину обвезница „Државе С.Х.С.“; исплата дуга може бити и раније, али и у том случају све дате гаранције (права призната трусту овим уговором) остају и даље до 1. децембра 1958; а ако дуг не би био о утврђеном року потпуно исплаћен, све гаранције остају у снази и даље;

гаранције — уступање трусту монопола жигица и давање у залогу „вишкова чистих примања Самосталне Монополске Управе“.

Чист износ зајма, по курсу 57 динара за долар, у округлој суми је милијарда и 125.000.000.— динара, што чини око 9.5% нашег буџета. У вези са претходним излагањем овај износ не чини повољан утисак. Зајмови су изузетна мера и чине се само с погледом на неопходне потребе и случају немогућности подмирења тих потреба из других финансиских извора. А када те потребе износе овако малу суму, упоређену према годишњем буџету државе, знак је лакомислености, алкавости, или очајног стања. Држава која није ни у рату, ни у револуцији, нити је на већем делу своје територије претрпела велике штете од елементарних непогода, не сме се тако ниско спустити да закључује зајмове у оваквим релативно малим износима; — у таквом случају — или се задовољење потреба одлаже, или се сужавају друге редовне потребе, или се појачава искоришћавање осталих, редовних финансиских извора. Овако поступају све државе чији меро-

давни фактори осећају државни углед и народни понос.

Што се тиче курса и интересне стопе, они су код нас, званично и незванично, прихваћени као релативно толико повољни да о њима не треба ни говорити. И када не би по овоме уговору постојао *чишав низ* других терета по нашу народну привреду и државну благајну, ипак изненађује овакво схватање — схватање прихваћено без мало од свију и свакога. Апстрахујући од других терета, које ћу у даљем излагању приказати, ова интересна стопа и курс чине да овај зајам стаје државу без мало 7,06%. За наше унутрашње прилике, кад би смо закључивали зајам у земљи, овакво оптерећење показивало би веру која се према држави повећава: наш унутрашњи седмопроцентни зајам без икаквих специјалних гаранција, котира се на нашој берзи око 85% номиналног износа, односно на основи интересне стопе 8.25%. Међутим ми не правимо унутрашњи зајам, већ спољни. То чинимо и зато, сем других разлога, што је интересна стопа у иностранству много нижа; желимо да унесемо новчани капитал са стране и омогућимо и нашој народној привреди да добије капитал по нижој интересној стопи и да јој омогућимо да издржи конкуренцију на светском тржишту, не чинећи нарочите жртве у подцењивању своје радне снаге. Да ли имамо ту корист. Одговор је негативан: докле је год у иностранству интересна стопа око 4%—5% за приватне привредне јединица, ми не смемо схватити да је интересна стопа, и ако од домаће за један поен нижа али за 2—3 поена виша од стопе у иностранству, повољна. Схватање да је стопа зајма закљученог у иностранству само зато повољна што је за 10% — 15% нижа од стопе на домаћим тржиштима, сувише је уско, израз је несхватања да је наша народна привреда део светске привреде. Ова последња постаје с дана у дан све разгранатија све сложенија — и тешко народу који не уме да се оспособи да у томе сплету односа и интереса извојује себи угледно и што независније место.

Али, ако би се ставили и на уско гледиште посматрања само чисто наших унутрашњих тржишних односа, ова интересна стопа је далеко неповољнија јер је праћена читавим низом других терета, који чине да ће цена овог зајма далеко премашити стопу домаћих тржишта. О томе у нешто даљем излагању, пошто завршим анализу осталих момената зајма као таквог

И ако је цео ефективан износ зајма релативно мали, он неће бити примљен укупно већ у три дела, од којих последњи после 16 месеца. И овде настаје једно ново питање. Ако је заиста овај зајам био неизбежан да би се створио обртни капитал Главној Државној Благајни и да би се исплатили летећи дугови, и овде подвлачим релативно мале износе — зашто се није тражила моментана исплата целе суме — и омогућило редовно финансирање без неповољних последица које се јављају уз летеће дугове (нарочито „обавезе ранијих година) и недостатака обртног капитала, Да се случајно већ данас, у тренутку доношења новог буџета са предвиђањем суфицита, не рачуна позитивно са тим да ће Државна Благајна у своме редовном функционисању и после 16 месеца још увек наилазити на тешкоће које се другим начином не даду отклонити. Зар још 16 месеци оставити Главну Државну Благајну да се злопати и то кад зајмодавац моментано улази у пуном обиму у сва своја права.¹⁾

Предвиђени начин исплате дуга (амортизације) може бити за теоретичара интересантан као једна од многобројних комбинација у модалитетима закључавања зајмова — и то када је на доколици. Али зајмови се не закључују ради разбриге и утуцавања досаде, већ ради особито тешких и озбиљних државних потреба.

Рок за исплату овог дуга предвиђен је за један прецизирани дан — 1 децембар 1958 године. С обзиром на напред наведено, држава ће првих 700,000.000.— дуговати 29 година и 8 месеца, других 700,000.000.— 29 год. и 4 месеца, а последњих 800,000.000.— 28 година и 8 месеца. Овај рок се приближава крајњој граници до које се по схватању у Сјед. Ам. Државама може продужити амортизација зајма — генерација која га је закључила, има га у току свога живота и да исплати. По моме схватању ово је једини симпатични моменат у целом овом зајму.

Најинтересантнији моменат у амортизацији овога зајма лежи у одредби уговора која се односи на начин како ће се доћи до средстава да држава буде у могућности да о

¹⁾ Пада у очи и услов да се позајмљени први део добија тек четири месеца по ступању овог уговора на снагу док зајмодавац ступа у сва своја права већ раније — има право да их реализује одмах по обнародовању закона о овом уговору.

предвиђеном року исплати дуг. Та одредба гласи (у чл. 9 уговора):

„Влада се обавезује да ће Самостална Монополска Управа уносити сваке године у свој сопствени буџет све износе потребне за плаћање интереса као и одговарајуће износе који служе за исплату главнице.

Износи одређени за плаћање интереса биће положени код Народне Банке најмање 15 дана пре истека сваког шестомесечног купона, са налогом да буду дозначени у Штокхолм и исплаћени Стабу без икаквих трошкова по Стаб који врши службу овога зајма. Износи, издвојени за исплату главнице, биће предати једном специјалном фонду отвореном по књигама Самосталне Монополске Управе. Износи овога фонда, главница и интереси, могу бити употребљени за куповину обвезница Државе С.Х.С. Стање овога фонда показиваће се сваке године у билансу Самосталне Монополске Управе“.

Први део наведене одредбе је једно тешко понижење за независну државу — државу у којој постоји амбиција за угледом; а други део уноси нову пометеност, чини сложенијом и иначе недовољно уређену нашу финансиску администрацију.

Питање буџетирање јесте један моменат у државном суверенитету. Овде пак држава прима на себе изричну обавезу према једном приватном лицу да ће један део њеног буџета бити неопсредно одређен не како то њено схватање — њени интереси и њена воља — налази, већ како то тражи то приватно лице. Труст је добио овом одредбом право контроле у нашем буџетирању. Ми имамо већ у саставу Самосталне Монополске Управе, сличну, али у много блажијој форми изведену контролу — посредним путем. Овакве одредбе чине једну земљу политички и културно заосталом, бацају је у подређен положај. Примање зајма је под оваквим условом једно понижење, доказ незрелости и неспособности за самостални државни живот.

Стварање фонда за амортизацију овог зајма подсећа на покушаје Енглеза у 18. столећу да створе овакав фонд за амортизацију свију својих дугова — покушај који је давно одбачен и заборављен код народа сређених финансиских погледа. Овим фондом измењен је значај одредбе којом се прецизира један одређени дан за исплату дуга. У суштини устано-

вљавањем овога фонда дуг се има отплатити читавим низом годишњих отплата — које се не предају одмах повериоцу, већ се задржавају код своје куће. Зашто та цела замуљеност. Модерне финансије, свесна и развијена финансиско-политичка свест тражи што простије и једноставније облике, она избегава поступке за које би јој се могло пребацити: да се риба лови у мутној води. Нашим се финансиским представницима стално пребацује нереалност финансирања, прикривање правих намера, и да стално врше прикривене и недопуштене финансиске операције. Место уобичајеног и упрошћеног начина постепеног отплаћивања са прецизираним роковима и сумама плаћања, ми овде имамо фонд са којим се могу чинити многе злоупотребе. Колики су ти износи који ће се уносити у овај фонд и како ће се употребљавати, јесу отворена питања. Једино што је јасно да наша држава мора у томе погледу полагати рачуна своме повериоцу. На овакве се тешке и понижавајуће поступке не обавезује ни један добар и трезвен домаћин без какве тешке невоље.

У току оваквог обезбеђивања поверилац је тражио и добио и за нас уобичајену гаранцију у виду залогe, „вишкова чистих примања Самосталне Монополске Управе“ (чл. 10 уговора).

И овде постављам питање: зар још није дошло време да се ослободимо туђинског туторства у нашем државном животу, и то туторства приватних организација. Докле ћемо ми за незнатне зајмове, и зајмове сумњиве оправданости, појачавати став понизности, улогу недозрелости и финансиске неспособности.¹⁾

¹⁾ Уговором се предвиђа и могућност раније исплате дуга, евентуално конверзија. У члану 9. уговора, између осталог, каже се и ово: „Влада задржава право да исплати ове обвезнице пре датума 1-ог децембра 1958. године. Речена исплата може се извршити само после 1-ог децембра 1938. године по претходном најмање годишњем отказу упућеном Стабу препорученим писмом; она може бити извршена само за укупан износ обвезница и дана који се има поклапати са датумом када се врши плаћање шестомесечног интереса. У случају ако би Влада исплатила обвезнице овога зајма пре реченог датума 1-ог децембра 1958., овај уговор са свима правима датим стабу остаје у важности до реченог датума 1-ог децембра 1958.“ Другим речима: за десет година не можемо се ослободити овог дуга; после десет година мо-

У низу овог унижења и гледања на нас са висине, са презирањем које је Јеврејин средњег века имао према владару своје дужнику — поверилац се није задржао на горе изнетим гаранцијама: он је тражио даљи подчињен положај, тражио и добио још једно право безобзирне експлоатације наших финансија и наше народне привреде у виду

в) уступања монопола жигица

По својој постанку зајам је само део целе операције. По овој одредби, на штету нашу а у корист повериоца, он се третира као самостална операција. Зашто?

По закону о установљавању нових монопола (чл. 1.): „Држава има искључиво право да увози, прерађује, или сама израђује и продаје на велико, одређујући цене код појединих артикала и за детаљну продају, ове артикле: петролеум, жигице...“ По овом тексту држава је задржала за себе искључиво право производње и трговине на велико, остављајући трговину на мало слободну. Но у овом последњем случају она има право да одређује продајне цене. Према разбацаном тексту уговора, труст је добио право на монопол ширег обима — њему припада и право малопродаје у пуном обиму. Исти је случај и са извозом. Само по себи ово проширење монопола у интересу труста не би морало у реализовању бити штетно ни по продавца на мало ни по потрошача. Али целокупна садржина уговора у колико се односи на монопол, јасно даје доказа да труст има намеру безобзирног експлоатисања наше народне привреде.

жемо али: монопол жигица, са свима одредбама овога уговора о томе, остаје и даље право труста. Овакву могућност раније исплате, односно конверзије зајма, могли су прихватити само они који верују да се наш финансиски положај неће изменити на боље за свих 30 г. за које се предвиђа трајање овог уговора. Тешка је оваква одредба која се заснива на претпоставци да се ни у току 30 година нећемо оспособити да наше финансије ставимо на своје ноге. Ово је убијање вере у самога себе и у своју способност; зар наша држава неће ни у овако дугом времену постати јача, већ ће морати за све време рачунати са тиме да своје финансије уступа странцима у експлоатацију и да своју привредну политику гледа у грубој зависности од интереса приватних страних предузећа.

У Народној Скупштини било је Министру Финансија стављено питање о томе какав ће бити положај велико и малопродаваца. Одговор је био лаконски: „бољи но до сада“ То тврђење Министрово можда ће бити тачно, можда ће се остварити, али не мора. Почетничко познавање народне привреде и положаја трустова у њој, између осталог, вели и то да труст, као и свако друго приватно предузеће, води рачуна о интересима народне привреде, овде оличеним у интересима препродаваца и потрошача, само у толико у колико су ти интереси координатни са интересима труста.

До сада је монопол жигица био право нашег највишег јавног тела (државе), од сада он је право једне приватне организације, која је уз то страна. И одавде има да пође начелна оцена овог уступања монопола жигица.

Стварање правних монопола, монопола створених силом закона, оправдава се каквим општим интересом. Тај интерес може а не мора бити и финансиске природе, да држава осигура себи нов извор прихода. Монополи имају увек и својих мана: они лако долазе у сукоб са другим интересима народним, нарочито са интересима народне привреде. И тај општи интерес, којим се правда правно стварање монопола, мора бити толико велики да његов значај превазилази штете које могу произићи из самог монопола. Монополисано предузеће је ослобођено конкуренције, његов сопственик руководи се само својим интересима, и у вези с овим схвата потребе народне привреде. Када је тај монополисани сопственик предузећа сама држава, штете по народну привреду компензиране су бар делимично користима које од монопола има сама држава; а ова је она привредна јединица која собом обухвата *све* остале привредне јединице на својој територији. Према томе користи од монопола у овом случају јесу опште користи и целе народне привреде. Под предпоставком да органи државе стоје морално високо и да су спремни за поверене им дужности, штете од монопола дају се свести на најмању меру. Монопол у приватним рукама може имати слично оправдање у извесној мери у сваком другом случају сем када су у питању финансиски монополи. А наш монопол жигица само је финансиски монопол; његово основно оправдање лежи у томе што је држава при његовом стварању требала нов финансиски извор.

Средњовековни владаоци, када су долазили у тешке финансијске ситуације, или када нису могли да створе добру администрацију, или када су хтели да некога награде у знак признања — давали су у закуп своје финансијске изворе. Модерна држава у своме схватању пореза и при своме самоуверењу да на данашњем културном развоју треба да буде способна за управљање и искоришћавање својих финансијских извора, одбацила је потпуно идеју предавања ових извора на експлоатисање приватним лицима — најмање странцима. На овом би ме месту далеко одвела детаљна испитивања нашег монопола жигица, те се задржавам да је он чисто финансијски и према томе сурогат пореза. И зато, уступање овог монопола странцима само је знак наших нарочитих финансијских невоља и наше неспособности да експлоатишемо своје пореске изворе само у корист државе. Крајње је мислим време да сами себе не стављамо у ред културно неразвијених држава. И да приступимо раду на финансијском ослобођавању.

До каквих последица може довести недостатак самосвести код једне државе, може као типичан пример да послужи и овај уговор са својим одредбама. Труст је у овом уговору предвидео читав низ права у своју корист, која га стављају у могућност да експлоатише нашу народну привреду само с погледом на своје интересе, па шта више да и вољу највиших државних нам чинилаца стави под своју вољу када су у питању и наши чисто унутрашњи проблеми.

У последње време наша држава није искоришћавала овај монопол свестрано. Производања је остала у рукама приватних предузећа. Своје право она је искористила само одређивањем продајне цене како за произвођача тако и за трговце. У ту цену она је укалкулисала и 70 пара по кутији од 55—65 папироваца у корист своју (монополска такса). Уговором она од ове таксе уступа 4 паре трусту а за себе задржава 66 пара. Ове четири паре, и према изјавама самога Министра Финансија, нису ништа друго до обилазно повећање интереса на зајам.¹⁾ На овај се начин интерес повећава на 7.72% и

¹⁾ У јавности је пало мишљење да ове 4 паре не би требало у пуној мери рачунати као повећање интереса. Изгледа да се овде пошло од гледишта да ове 4 паре, бар једним својим делом, имају да служе као покриће трошкова око организације продаје жигица. Да држава у последње време није продају жигица пренела на фабрике, да се није задржала само на кон-

под предпоставком да будућа потрошња жигица неће превазићи садашњу потрошњу у величини 290.000.000 кутија. Како је размак од тридесет година доста велики, и ваљда се не полази са гледишта да ћемо у културном (па и привредном) погледу остати на садањем ступњу, то се домашај уступања ове 4 паре не да добро оценити. Сама ова одредба може лако довести интересну стопу и на 9⁰/₀. Али ово није једини моменат којим се интересна стопа повећава обилазним путем: још је неколико момената који могу посредно повећати интерес на овај зајам.

а) Наплата монополске таксе регулисана је уговором на овај начин. „При излазу робе из фабрике Стаб ће бити *задуживан* монополском таксом на жижице на основу потребних докумената ослобођених сваке таксе... Задужена такса за један месец биће плаћена петнаестог идућег месеца. Самостална Монополска Управа вршиће контролу ове таксе једино при изласку робе из фабрике“. Другим речима труст ће бити само задуживан, за време предвиђено овом одредбом, за износ таксе на количину жигица која се изнесе у току једног месеца. Ако би износ жигица био равномерно подељен на све дане у години, то би величина таксе, која би се имала платити сваког дана, износила 348.332 динара. Ако би смо на ову позајмицу рачунали интерес од 8⁰/₀ (нешто мање но што данас носи седмопроцентни унутрашњи зајам), то држава поклања трусту у овом безинтересном кредитирању сваког месеца 68.498·15 динара, или годишње 821.977·80 динара, и то полазећи са гледишта да се потрошња неће увећати. Друга штета предвиђена овом одредбом лежи у томе што се држава одрекла делимично свога права контроле и гоњења кријумчарења — контрола таксе врши се само у фабрикама а не и када жижице изађу из фабрика. Зашто то поверење према странцима када га нема према домаћима? Разуме се да је терет по државну касу овде немогуће срачунати — он ће зависити од умешности труста.

б) Данашњу потребу у жигицама подмирују предузећа у

троли ради наплате таксе, овакво би схватање још и могло имати оправдање. Овако пак оно потпуно отпада. Ово гледиште има још једну погрешну претпоставку: није у питању корист труста већ терет за државну благајну, а администрација Самосталне Управе Монопола неће се смањити услед овог уступања, но ће се вероватно и повећати,

земљи. За њих је уговором предвиђено да не морају ући у пословну везу са трустом. Ако би неко од тих предузећа изјавило да неће ући у пословну везу, држава је обавезна да од њега откупи за произведене жигице по предвиђеним ценама. Ове жигице откупљује од државе труст — али није одређено када, у коме року. Овде имамо ново кредитирање труста, без интереса и неодређеног рока; и колики ће терет по државну благајну бити, тешко је израчунати. Величина тога терета зависи од увиђавности труста — јер, према изјави Министра Финансија, капитал наших фабрика жигица за 80% припада трусту. И зато, кад труст нареди фабрици да са њиме не улази у пословну везу, ова ће дати потребну изјаву а држава ће кредитрати труст и у својим магацинима држати његову робу бесплатно.

в) Труст је добио право увоза и извоза жигица. При томе, у читавом низу случајева он је ослобођен плаћања царина. — Пре свега, ако би која од садањих фабрика дошла у немогућност, услед *vis major*-а а за време од три месеца, да производи жигице, труст има права да увози жигице без царине. *Vis major* је мало растегљив појам — штрајк радника може бити лако инсценисан, техничко онеспособљене фабрике може бити згодно изазвано — а штета по државну касу и интересе народне привреде неизбежна. Друго, труст има права да сву количину жигица, произведену у земљи, извезе и у земљу увезе исту количину па и луксузних жигица — царину опет не плаћа; за луксузне жигице монополска такса, то је изрично предвиђено, остаје иста као и за обичне жигице. Треће — и изван сада поменутог случаја — труст може да производи или увози луксузне жигице и жигице свију могућих врста у опште, а монополска такса има увек да остане иста.

И овде висина терета за државну благајну зависи од умешности и безобзирности труста.

г) „У интересу продаје Стаб (труст) има искључиво право публициитета на кутијама жижица у Краљевини... Речено оглашавање ослобођено је сваке таксе“. — Овако гласи једна од одредаба чл. 5 овог уговора. И овде ће штета по државну благајну зависити од трговачке умешности труста.

д) Чл. 4 уговора, у своме почетку, гласи: „Влада се обавезује да за време трајања овога уговора неће вршити производњу жижица ма кога типа, ни полу прерађевина за израду

жижица, ни упаљача ни камена за паљење. Она се такође обавезује да неће подизати радионице за израду упаљача и камена за паљење“. Другим речима: ако би у овој земљи привредна и финансиска политика била поведена путем оспособљавања народне привреде и државних финансија, труст и за тај случај осигурава себи тржиште — државни монопол и по истеку овог уговора не ће бити у стању да узме производњу у своје руке, јер ће радионице које би га ослободиле од зависности осталих предузећа, моћи подизати тек по истеку овога уговора. Још један терет и једно продужено време за ношење тога терета.

И сада: колики је интерес који ће се плаћати на зајам од 22,000.000.— долара? Он је неодређен, а вероватно да ће далеко пребацити стопу по којој се управља курс државних хартија на нашим тржиштима.

Но интерес на позајмљени капитал неће плаћати само државна благајна. За овај, при најбољој оцени једва осредње величине, зајам има и народна привреда да поднесе један низ жртава.

Пре свега потрошачи. Из предходног излагања види се да труст има права да у промет пусти луксузне жигице и жигице типова за које он нађе да су најпогоднији. За ове жигице труст има права да одређује цену по својој вољи и своме нахођењу. За један део ових жигица, луксузних и специјалних типова, труст ужива, и као што је горе наведено, многе олакшице при увозу. Ово нема нити треба коментара.

Друго. Труст није дужан да производи ни жигице ни полуфабрикате у земљи. Да ли ће он садање фабрике жигица задржати или обуставити рад у њима, или тај рад свести на само паковање производа унетих из иностранства. Све то зависи само и једино од његове калкулације и његових комбинација. Једино на шта је он обавезан, то је да има увек довољну количину жигица на продају. А да га у овим његовим калкулацијама не би омела царинска политика, он се противу ње осигурава: „Влада се обавезује, да за време трајања овог уговора неће повећати царину на увоз жижица и продуката полуизрађених. као палидрвца и т. д. (чл. 7. уговора).

На послетку. Што се труст трудио да у текст предвиди могућност нелојалног држања од стране државе, даје се разумети; али он се трудио да се осигура и од производње конкурентних артикала — упаљача и камена за паљење; њему

није било доста да добије само монопол производње и трговине жигица као такав. Производња упаљача и камена за паљење остаје слободна за приватна предузећа, али држава се обавезује да на њихову продајну цену утиче у толикој мери да ти производи не постану јачи конкуренти жигицама, чија цена, као што је горе изнето, на крају крајева зависи само од труста. У томе погледу донета је, у чл. 7. уговора, драстична одреба, која гласи: „У случају ако се потрошња жижица у краљевини не би увећала пропорционално са увећањем стањовника, Стаб има права да добије довољно повећање монополске таксе на упаљаче и камење за паљење. Само продавци дувана могу бити овлашћени на продају упаљача и камења за паљење, по специјалном овлашћењу Самосталне Монополске Управе“.

Код ове последње одредбе отвара се питање за правнике у каквом односу њена садржина стоји према суверенитету државне власти. Питање порезивања народне привреде свакако је једна атрибуција суверене државне воље, она се у томе не може без уштрба по свој ауторитет подвргавати вољи приватних лица из иностранства. Наш устав иницијативу за доношење закона задржава само за законодавне чиниоце, у томе погледу они треба да остану независни.

г) Текст

У нашем послератном административном животу настао је читав хаос у начину исказивања мисли.¹⁾ Званична терминологија као да више не постоји. Тачност, прецизност, јасност и доследност као да су постали пороци за званичан језик. Непоштовање ових стилских захтева чини утисак као да се није желела искреност ни у формалном погледу. Два три примера показују сву неповољност утиска који чини уговор и у том погледу.

1) Према највишем овлашћењу Министар Финансија поднео је Народној Скупштини на решавање и одобрење „Предлог закона о $6\frac{1}{4}\%$ монополском зајму Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 22,000.000.— долара и о уступању права продаје жижица“ — а одмах затим почетак § 1. гласи: „Народна

¹⁾ Види по овом питању и мој чланак „Наша финансиска администрација“ у Економисту, свеска за март и април ов. год.

Скупштина одобрава уговор... о уступању права продаје жижица и о $6\frac{1}{4}\%$ процентном зајму у номиналном износу од 22,000.000.— долара“.

У првом тексту се на прво место ставља зајам а у другом уступање монопола. Зашто? Да се првим текстом није ишло затим да се колико толико ублажи први неповољни утисак који изазива уступање монопола жижица? Текст говори о уступању права продаје а у питању је *искључиво* право производње и трговине. Овако нетачну стилизацију треба избегавати, јер она рађа неповерење.

2) Текст, о ослобођењу реклама на кутијама жижица, такав је да може лако доћи до сукоба приликом тумачења на које и какве се рекламе односи ослобођење.

3) Устав је дао као званично име нашој држави назив: „Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца“. Текст уговора зна и за једно друго име. Чл. 9. говори о обвезницама „Државе С. Х. С.“

4) Завршетак чл. 4. самог закона о овом уговору гласи: „а остатак ће сачувати као обртни капитал Главне Државне Благајне“. Заиста би било интересантно видети могућност да се овај обртни капитал сачува у годинама које се заврше са дефицитом.

Многи ће ми можда замерити што сам се на овом месту задржао и на овом питању. А оно није незнатно: хаос у изражавању рађа хаос у идејама, а хаос идеја уноси хаос у односе.

д) Пријем

Закључење овога уговора наишло је на повољан пријем и код једног дела привредних кругова, и код јавности, а да званичне и не помињем. У подвлачењу повољности ишло се тако далеко да се у закључивању овог уговора гледао необичан успех и необична способност. Сама опозиција у Народној Скупштини није толико напала зајам колико владу. Добија се утисак као да је и опозиција у души признавала да је закључење овог уговора успех.

Разлоге, да и овакав уговор може наићи на повољан пријем, гледам између осталих и у овим двама акутним чињеницама:

1) питање нашег новца још није скинуто са дневног реда;

слаб трговински биланс у последњем времену поколебао је веру да ће се постигнути курс динара моћи одржати; нова резерва у страним девизама, добивеним овим зајмом, ублажила је бојазан и унела тренутно олакшање;

2) санирање наших финансија очекује се, у широким словјевима привредних, званичних, стручних и нестручних кругова, од закључења зајмова; од ових се очекује и привредни полет земље; многи покушаји из последњег времена да се дође до већег спољнег зајма, пропали су; вера у кредитну способност државе на страним тржиштима поколебана; а закључење једног ма и оваквог зајма, под оваквим схватањима и у оваквом психолошком расположењу, није чудо ако унесе неко ма и тренутно олакшање.

Овде је немогуће ући у сплет ових свију момената. За њихову детаљну анализу потребан је већи и обимнији рад. Једно ипак морам напоменути: овај зајам је палијатив који и као такав много не ваља. То сам мислим довољно утврдио овим радом. А ако после палијатива не дође радикалнији рад, користи од њих нема ни толико колико би их они у опште могли пружити државним финансијама и народној привреди.

ЧЛАНЦИ

Право располагања земљорадника имањем

I. — Право отуђења земљорадника.

Према § 211 Грађ. Зак., сваки својом имовином може неограничено располагати. Према окућју од 1861, земљорадник је могао заштићено имање сам продати. Како је то шкодило поретку одржања минимума, то је у замени окућја од 1873 прописано: — „Имање овде побројано не може ни сам земљоделац продати или ма којим начином отуђити.“

Да ли се ово ограничење односи само на непокретно окућно имање или и на покретну имовину земљорадника, о томе је Правило у тач. 10 дало ово објашњење:

„Управљајући се по духу закона који иде на то да земљоделац не остане без земље и куће, реч ова „побројано“ односи се само на пет дана орања и кућу с плацем до једног дана орања. Према томе, ако би земљоделац

нашао за нужно волове или коње своје да прода, те да их другима замени, или да прода плуг, или да прода рану, зграду итд. не могу му се овде никакве препреке на пут стављати; исто тако ако би земљоделац имао више земље него што закон овде наређује може он с том земљом располагати неограничено с погледом на § 211. Зак. Грађанског.“

Што се тиче отуђења споредних зграда, питање је да ли земљорадник има права да прода само рушевину, грађу од зграде, или и зграду како постоји заједно са земљиштем. Мислимо да грађу од зграде може земљорадник продати у сваком случају, па било да се она налази у кругу заштићеног плаца било изван њега. А зграду са земљиштем може земљорадник продати само ако се она налази ван заштићеног плаца до једног дана орања и ван заштићене земље од пет дана орања.

П. — Право жене на отуђење имања.

Знамо да жена има неограничено право да располаже својом имовином. Само када њен муж или задруга у којој живи, нема куће и земље, или нема довољно, жена не може продати своју особну кућу с плацем до једног дана орања, ни толико земље колико је потребно да се и жени и мужу, односно њиховој породици обезбеди окућни минимум за заједнички живот. Све остало своје имање преко једнога окућног минимума може жена тада отуђити, па и у случају када са својим мужем има више пунолетних синова. Из особног имања остаје као неотуђив највише само један цео окућни минимум у интересу само власника осопка, односно његове породице.

Ове две одлуке ниже показују нам гледиште судске праксе у горњем смислу:

1) О. о. од 25-IV-1906 Бр. 4431:

„Погрешно је суд узео, да жалитељица не може да отуђи своје сопствено имање, зато што, сем имања које продаје, нема другог свог имања за уживање, већ мужевљево, — кад је, у овом случају, за могућност отуђења имања од стране њене довољно то, ако мужевљег имања које ужива, има онолико, колико тач. 4.а. § 471. Грађ. Суд. Поступка земљоделцу заштићава, пошто је дух ове одредбе... да земљоделац не остане без земље, као што се и у тач. 4 наводи, а међутим жалилац подноси уверење за доказ, да, поред имања које продаје, она као удова има на уживању довољно имања пок. јој мужа, тј. онолико колико закон њој и једној пореској глави штити.“

Кад удова која има обезбеђено уживање на имању свога мужа, има права да прода све своје имање, тим пре жена има исто право код живог мужа кад он има окућни минимум.

2) О. о. од 9-VIII-1906 Бр. 7316:

„Погрешно је суд горњим решењем нашао да је удата жена, при отуђивању свога имања, дужна да поднесе уверење о остатку земље у смислу тач. 4 § 471 Грађ. с. п., јер се ова законска одредба не односи на сва лица већ само на пореске главе а за такву се не може сматрати жена поред живог мужа — чл. 71 зак. о порези. — Према томе, кад се из акта овога предмета види да је спорно имање женина својина са којом она, по смислу § 767 грађ. зак. има права располагања, као господар истога, онда је суд према овоме, с обзиром и на напред изложено, био дужан да изрече одлуку о траженом преносу имања.“

III. — Кад има а кад нема места примени тач. 4а § 471.

Наредне одлуке показале нам гледиште Касационог Суда о томе у неким карактеристичним случајима:

1) *Одлука ојшће седнице од 5-XII-1925 Бр. 10721:*

Тужилац је представио првостепеном суду да је са туженим закључио уговор о заједници живота под извесним условима.

Првостепени суд је нашао да су доказани наводи тужиоци у толико што постоји неслога и рђав живот између њега и туженога, те се уговор има раскинути, тако да тужени има права на $\frac{1}{2}$ заједничког покретног и непокретног имања, па је, на основу § 543 Грађ. Зак., пресудио да се уговор раскине и да тужилац уступи туженом половину заједничке имовине.

Б. А. Суд је наредио дослеђење у томе да се у смислу § 471 прибави уверење о томе колико тужилац има непокретног имања, па је потом, наставши да тужиоца није требало осудити и на уступање половине непокретнога имања, јер је уредним општинским уверењем утврђено да он нема ни минимум земље који му се штити по § 471, те се због тога не може осудити на ово отуђење, преиначио пресуду првостепеног суда и пресудио да се уговор раскине тако, да тужени изиђе из куће и са имања тужиоцевог.

К. С. у IV од., већином гласова, примедбама од 23-10-1925 Бр. 9388 поништио је ову пресуду са разлога:

„Апел. Суд је погрешно кад је применио § 471 гр. с. п., пошто овде није случај који предвиђа овај зак. пропис, јер овим спорним уговором није закључен уговор о куповини и продаји, већ се истим утврдио заједнички живот између таста и зета, дакле, уговорена задруга (§ 494 гр. з.), па је истим уговором чак регулисано и наслеђе.“

Б. А. Суд није усвојио примедбе, већ је, 5-11-1925 Бр. 7673, дао ове противразлоге:

„По смислу § 471 гр. с. п., циљ законодавчев је био, да земљораднику обезбеди један минимум земљиног поседа, а да би то постигао, законодавац је тај минимум ставио ван правног саобраћаја, тако да и сам сопственик не може њиме располагати, сем у изузетним случајевима који су изрично именовани у пом. зак. пропису. То се јасно види из става IV. тач. 4а § 471 гр. с. п., по коме не само да земљоделац не може тај законски минимум отуђити средством продаје, већ он то не може учинити ни на који други начин, иначе би се дало могућности појединцима, да ову законску забрану, која је донета у општем интересу, изиграју и да тако намеру законодавчеву осујете. — Па кад се тужилац спорним уговором о заједници живота имања обвезо

да половину свог непокр. имања уступи у својину туженоме, онда и такав уговор има несумњиво карактер отуђења, те се према томе и на њега може применити речено законско ограничење — § 471 гр. с. п. у вези с § 538 гр. зак.“

Ошта седница К. Суда, 5/12 1925. Бр. 10721, усвојила је против-разлоге и снажила пресуду Апел. Суда, а примедбе свога одељења одбацила са 10 против 5 гласова. — Србислав М. Ковачевић, Судска Пракса у 1925 години, стр. 493—5.

2) Пресуда Ужичког Првостепеног Суда од 24/11 Бр. 44025:

„Уговором је утврђено, да су парничари закључили уговор о заједници живота и имања на начин предвиђен у уговору. Како је у истом предвиђена клаузула, по којој ни једна уговарајућа страна не може тражити раскид уговора ма са кога узрока, па ни у случају оштећења преко половине, то је тражење тужиоцево неумесно... Без вредности је приговор тужиоца да нема довољно земље за уживање с обзиром на садржину уговора“.

Б. А. С. у II. од., 16/8 1926 Бр. 4861. одобрио је горњу пресуду с тим да је Првостепени Суд пропустио да се позове на § 494. Грађ. Зак.

К. С. у IV. од., 14/10 1926 Бр. 8709, снажи. — Ковачевић, Судска Пракса у 1926 години, стр. 661.

3) Пресуда Ђупријског Првостепеног Суда од 17/2 1925 Бр. 10620:

Тужиоци су представили да је њихов пок. отац спорно имање уступио својој кћери а њиховој сестри као мираз, а она га уступила туженом, међутим њихов отац ово имање није могао уступити својој кћери, јер у времену уступања није имао довољно земље по § 471. Грађ. Суд. Пост.

Првостепени Суд је нашао да има места примени овога процеса при давању непокрећног имања у мираз кћери, па је горњом пресудом до судио тужиоцима спорно имање.

Б. А. С. у I. од., 17/2 1926 Бр. 486, одобрава, а К. С. у II. од., 12/5 1926 Бр. 3919. снажи. Мањина ништи, што су тужиоци требали прво да пониште уговор о миразу, на основу кога тужени држи спорно имање. — Ковачевић, Судска Пракса 1926, стр. 662—3.

4) О. о. К. С. од 15/1 1926 Бр. 194:

Када се из поравнања види да су се парничари поравнали да тужени... од свог имања, означеног у поравнању, уступи у својину тужиоцима за одређену цену, а да нема законске сметње из § 471. гр. с. п. овом отуђењу поднео је уверење Суда општине... из којег се види да је тужени добио 10. хектара земље од Аграрне Реформе, онда је Првостепени Суд погрешно што је парничаре одбио од уважења поравнања без обзира на чл. 92. Зак. о буџет. дванаестинама Април—Јуни 1925 г. Службене Новине Бр. 72.

Према овој одлуци, кад је неко добио земљу од Аграрне Реформе на уживање, ма још и не постао пуноправним њеним соопствеником, та му земља улази у имовину на рачун земљорадничког општајка земље, иако да он своју соопствену земљу преко општајка може слободно отуђити.

Ковачевић, Судска Пракса у 1926. стр. 664.

IV. — Изигравање закона.

За оне земљораднике који нису имали више земље од минимума, закон о окућју био је озбиљна препрека да дођу до кредита. Због тога су они који нису уживали лични кредит, кад би их притерала нужда, да би дошли до новаца, прибегавали изигравању закона. То су чинили: 1) пропали и лењи сељаци да би дошли до новца за трошење; 2) обични земљорадници који су били запали у неку нужду; 3) подузетни земљорадници, најчешће довољно неспремни и непромишљени, који су се одавали трговини и спекулацији, па им је за то требао капитал; 4) зеленаши, који су додавањем још новца дужнику, или сличним махинацијама, умели да задобију престанак дужника и сарадњу кога из општине (деловође, председника, кмета, или одборника) да се окућно имање отуђи. Зеленаши су препредени и знају наћи начина за то, а нађу се и адвокати који их у томе помогну. — А ово су били начини изигравања закона:

1) *Пућем продаје за порез.* — Земљорадник прода окућну земљу, па како купцу не може да изда тапију, он му уговором или сличним писменом уступа имање на уживање. По том не плаћа порез, и за наплату његову одређује да се изложи продаји ово продато имање. Кад на лицитацији понуда достигне суму дужног пореза и продајних трошкова, дужник обично моли чиновника да имање уступи уговореном купцу, или, по претходном договору, лицитанти лицитирају до оне суме па одустану од даљег лицитирања. Или сељак исту операцију изводи, што обустави плаћање пореза па после тражи купца. Или зеленаш, или коме је запало за око да купи неку неотуђиву земљу, удеси са председником општине да овај пусти да се дотичном сопственику накупи порез, па се после земља прода.

2) *Посредством промене.* — Земљорадник даје зајмодавцу или купцу већи или бољи комад земље узимајући у виду *приде* накнаду за мањи или лошији. Или се окућнику најпре купи од другог по мери довољна а јевтинија земља, па онда спроведе отуђење пожељне земље.

3) *Преласком у трговце — неземљораднике.* — Земљорадник прелази у трговце, или постаје механџија, или узима које друго неземљорадничко занимање, добијајући тиме мо-

гућност да може све имање продати, — односно да му се може све имање продати. За прелазак у друго занимање често сноси трошкове сам зајмодавац или купац, или тај прелазак зеленаш условљава. Када се опазило да су сељаци почели у великом броју напуштати земљорадничке послове и без икакве спреме, а поглавито да би могли отуђити и непокретност коју им штити § 471 и да би се могли менично задуживати, што им брани § 1 Трговачког Закона, па мењајући своје дотадашње стално занимање, почели ступати у ред трговаца протоколишући за то фирме, услед чега се од њих стварао пролетаријат а највише наносила штета самој трговини због неспреме и рђавих моралних особина ових трговаца, онда је, да би се то спречило, у интересу правилног развитка трговине, Министар Народне Привреде издао судовима распис од 15 јануара 1896. Бр. 135. (Српске Новине од 19 јануара 1896, Бр. 14). По том распису, судови су могли примати пријаве за протоколисање фирми и с тим пријавама издавати уверења само онима који поднесу уверење Министарства Привреде да имају услова за вођење трговинских послова у смислу Еснафске Уредбе. Но та мера није имала успеха, те се исти Министар нашао побуђен издати полицијским властима „Уредбу о трговини са природним производима са судски протоколisanом фирмом“ од 17 септембра 1906. У њој се вели: „Да би избегли ову корисну одредбу (§ 471) земљоделци, налазећи ослонаца у § 124. Уредбе о Еснафима у велико се обраћају Министарству Народне Привреде да протоколишу фирму њихове спекулативне радње са природним производима. И Министарство Народне Привреде, на основи простог општинског уверења, да су се дотична лица том радњом бавила од извесног времена, издавало је потребна одобрења за протоколисање фирме. — Стога да бих спречио изигравање ове одредбе из § 471. грађ. суд. поступка, и да бих спречио да земљоделци, чак и без најелементарније писмености, добијају својства трговца и губећи благодети из § 471. овог поступка без довољног искуства, не падну у руке зеленаша, а на основи § 124 Уредбе о Еснафима од 14 августа 1847, прописујем ову Уредбу“. Њоме се за лица која желе водити трговину са природним производима „са судски протоколisanом фирмом“ уводи прописан испит (чл. 1, 5, 11 и 12).

4) У виду поклона. — Према Калајџићу, општински судови

„не могу потврђивати ни уговоре ни писмена, којима се чине поклони покретне или непокретне имовине, кад вредност ове имовине није означена. Нарочито не могу и не смеју потврђивати писмена земљоделаца, која говоре о поклону непокретне имовине, *јер се на тај начин изигравају наређења § 471. грађ. суд. поступка и отуђује и оно имање, које земљорадници, по поменутој законској одредби и правилу постављеном у § 562. грађ. закона, не би могли чинити*“. (Поуке, стр. 54). — Значи да се закон изигравао и у виду поклона.

5) *Пуџем поравнања код општинског суда.* — „Н. Н. дуговао је Н. Н. 500 дин. Оба су предстали код општинског суда са поравнањем да дужник даде повериоцу једну земљу за измирење дуга. На основу овог њиховог поравнања молили су Суд да им донесе пресуду да им поравнање у снази остане, и суд је општински... доносио пресуду да повериоцу остане земља... Оваквих пресуда има до 1000 дин. — Оваква радња суда незаконита је... Прво, што општински судови по § 6 грађ. суд. пост., нису надлежни да врше поравнања за суме преко 200 дин., а друго *што се на овакав начин изигравају наређења § 471. грађ. суд. пост.* — „Поуке...“, стр. 56—57.

6) *У виду реума — залоге.* — Земљорадник је принуђен да закључи такав уговор о зајму по коме он као дужник уступа зајмодавцу на уживање, док дуг не плати, комад своје земље, на коме се поверилац обезбеђује хипотеком. Величина земље одговара величини дуга и нужди сељака. Приход од имања који зајмодавац ужива на име интереса, представља сакривен и законом недопуштен већи интерес. Ево један пример таквог уговора.

„Без поведене парнице која и не постоји, сами данас престали су овом суду М. М. и Н. Н., па су се пред судом поравнали по слободној вољи њиховој овако:

„Да Н. даде М. у реум за примљених од М. (300) три стотине динара једну своју земљу звану „Јазбине“, уписану под бројем 22. књиге Б. села Р., а од четврте парцеле један део од једног хектара у величини трећег реда, зиратну..., с тим да Милан зирати по својој вољи и ужива као сопственик од именоване земље један хектар са које хоће стране и дела, док му Н. дугујућих три стотине динара не врати, које се враћање рачуна по скинућу хране са исте земље, и да кад Н. исплати М. 300 дин. да је дужан М. Н-у да исту земљу на уживање уступи, и да ово поравњење престане важити и да за сигурност датих Н. 300 дин. може М. кад хоће код Суда ставити интабулацију на изложену целу земљу у овом поравњењу и без пристанка Н. и о трошку Н., коју ће интабулацију М. скинути кад му Н.

означену суму исплатио буде, а за време трајања реума плаћаће порез припадајући на узету земљу М.

Ово је поравњење прочитано у целости и које се има у потврђеном препису издати М. и Н. по један комад и на које у свему пристају и потписују се“. — Земљорадничка Задруга, 1904, стр. 52.

Друга комбинација уговора о реуму (залози) бива тако што поверилац заложено имање уступа власнику — дужнику у наполицу. Трећа комбинација истога уговора равна је отуђењу имања. Продавац уступа повериоцу земљу за дуг под закуп за један низ година, где закупна цена представља интерес. Поверилац ужива имање, пријављује га за порез на своје име, и држи га дотле док на основу државине не стекне право својине. Као продато, продавац добро и не тражи натраг. И код прве комбинације поверилац често постаје сопственик кад дужник не може да врати дуг. Поверилац удеси да дође и до тапије, разуме се лако само онда кад дужник — продавац имање не тражи натраг, или кад нема средстава да води парницу.

Овај уговор о реуму омиљен је јако код поверилаца и зеленаша. Он нуди повериоцу потпуну гаранцију, сем тога врло велики интерес, слободан од пореза; најзад се повериоцу не повећава имање, те он не мора ни комору да даје.

Питање је, да ли овај уговор треба долуштати. Он долази раван римском уговору о залози земље (*actum anticreticum*). Римско је право допуштало тај уговор, али једино под условом да се у њему не крије кајишарски зајам. Ако су приходи са заложене земље били већи него обична добит, морали су се давати дужнику, или их је требало одбијати од позајмљене главнице (М. Митровић, „Неколико правних обичаја и појмова“, I. Залог, Архив за Правне и Друштвене Науке, 1907, стр. 386).

Аустријски грађански законик, који је чедо римског права, тај уговор забрањује у § 1372. Наш Грађански Законик не познаје ту врсту уговора. Но како је он скраћена копија аустријског законика, израђен што се тиче општих правних принципа тачно у духу његовом, то овај уговор и код нас не треба долуштати, једно што је он зеленашки, а зеленашење је у јавном интересу кажњиво; друго, и поглавито стога, што је он начин за изигравање закона о окућју. Донет у јавном интересу, овај се закон има чувати и штитити по службеној

дужности од свих уговора који су њему противни и помоћу којих се он изиграва, па ма ти уговори иначе били формално по закону начињени.

И Касациони Суд стоји на гледишту да се окућна земља не може издавати у реум, као што показује овај судски пример:

Разлог Првостепеног Суда: — „...Ово отуђивање имања од стране туженог... не би имало законске вредности баш да је тужени... одиста и продао спорно земљиште тужиљиним пок. мужу... — § 538. гр. зак. Међутим, како се из уговора... види, тужени је пок... дао спорно земљиште у реум за 12 година, дакле није га отуђио, већ само дао у залог за 300 динара с тим, да... место интереса на позајмљену суму вуче прихода са заложене земље. Па како, кад би се баш према одлуци опште седнице Касационог Суда од 1 Новембра 1872. године Бр. 3675. и узело, да се тај рок од 12 година може подвести под појам „дуже време“ по коме, кад се земља узета у реум за новац да на зајам дуже времена држи, сматра се да је било куповине и продаје, јер се пропис § 843. грађ. закона, не односи на непокретности и земље — та куповина и продаја не би вредила, јер тужени.. није могао спорно земљиште отуђити, пошто није имао ни сам довољно земље за уживање колико му као земљоделцу § 471. грађ. суд. пос. штити...“.

Одлуком од 23/5 1911 Бр. 6636. К. Суд је *оснажио* горњу пресуду

7) *Уговором о продаји.* — За доказ о својини служи тапија, али се својина некретнине даје доказати и уговором о продаји. Дужник закључује са повериоцем уговор са клаузулом да се куповна цена мора натраг вратити ако тапија не може бити издана. Поверилац узима без сметње у притежање и својину продату земљу, а ако дужник покуша да му се земља на основу закона о окућју врати, онда му се прети оптужбом за превару. — Максимовић, Нова Збирка Одлука К. Суда, II св., стр. 174.

8) *Помоћу сѝора о својини.* — Продавац у тобожњем спору признаје тужиоцу право својине или једну одлучујућу околност противу себе, или чини са кушцем вансудско поравнање.

9) *Посредсѝвом спора о заузећу.* — По претходном споразуму, купац тужи власника продате му земље како му је он ту земљу самовласно заузео. Код полициске (среске) власти продавац то признаје, и поред мале казне (коју ће купац поднети) бива осуђен на повраћај земље. — Или се пренос тапије врши путем парнице на овај начин. Зеленаш или обичан купац погоди се са сељаком о куповини земље, па било он, било за његов рачун задобивени сусед продавчев, тужи продавца за заузеће тужиочевог имања. Продавац на суду признаје или одриче заузеће. Ако одрекне, онда му суд досуђује заклетву. Овај из „богобојажљивости“ заклетву не прима, и тако и кад

призна и кад не призна заузеће и одрекне заклетву, суд доноси пресуду у корист купца.

Одлуком од 16-IX-1925 Бр. 7225 Касациони Суд, већином гласова, оснажио је решење првостепеног суда према коме. кад тужилац, у спору око заузећа имања и полагања права својине на њ од стране туженог, призна својину туженом као и државину, од пре 24 године, и у том случају мора се прибавити уверење о наглавици за тужиоце. — Ковачевић, Судска Пракса у 1925, стр. 487.

Калајџић наводи и овај начин изигравања:

„Два сељака договоре се како да изврше продају и куповину свог имања, па да би избегли веће плаћање државне таксе и осталих трошкова овако ураде: Један од њих предстане општинском суду и преда писмену тужбу, у којој наводи: да му је тај и тај заузео њиву или ливаду, ставља му и границе, као и процену испод 100 динара, за доказ нуди главну заклетву и повраћај прима и подноси уверење да тужени има доста земље за уживање сем спорне. Суд општине прима такву тужбу... позива туженог да на тужбу одговори, који поред осталог пристаје на вредност спора... На дан одређеног рочишта предстају обе парничне стране и изјављују да су се око спорног имања поравнали да исто остане у својину тужиоцу, или буде спор пресуђен на главној заклетви, а осуђена страна не хтедне исту положити, и тако пресуда постане извршна у корист тужиоца и са тиме тужилац — купац добије јавну исправу на спорно — купљено имање. — То исто имање вреди преко 1500—2000 динара. Да ли у оваком случају има кривице и до кога?“

На ово питање једног општинског суда Калајџић је у Полицијском Гласнику одговорио: — „Није искључена могућност, да овим начином отуђују своја имања и они, који имају довољно земље за уживање по § 471 грађ. суд. поступка... да би избегли велике трошкове и дангубе око убаштињења и преноса тапије, али је више него сигурно, да се тим средствима користе врло често они који по закону не могу отуђити имање, те се тако изигравају наређења § 471 грађ. суд. пост. — Да би се томе стало на пут, општински судови имају права кад год стекну уверење да је вредност оспореног земљишта већа од 100 динара, да одбаце тужбу по основу ненадлежности (тач. а. § 6 грађ. суд. поступка). Да би рад суда у овим случајевима био правилнији, он увек треба, где посумња у вредност спорног имања, да аналого последњој тачци поменуте законске одредбе, ову сазнаје путем вештака...“ — „Поуке...“ стр. 32—33.

10) *Посредством кривице.* — Нерадник учини купцу какву ситну крађу или га увреди, или се то тако само инсценира или представи. Овај га тужи, он признаје „дело,“ бива благо кажњен, и за судске трошкове продаје му се дотично добро, које купац на лицитацији формално купује.

11) *Посредством шобожње проневере аманета.* — Зајмодавац закључује са земљорадником такав уговор о зајму као да му је дао да у одређеном року односе као аманет извесном лицу, сроднику или добром пријатељу повериоца, извесну суму

новаца, обично дуплу суму позајмљеног новца, и за то се направи форматан уговор, или се у истом циљу само изведе признање пред сведоцима. Ако дужник зајам не би вратио на уречено време, онда га зеленаш тужи за проневеру аманета. Он допада затвора и биће за то осуђен. Дође ли дотле, онда његова жена или његови синови продају све, па и земљу, изигравајући закон, да повериоца исплате, који онда одустаје од тужбе,

Критикујући у Скупштини предлог замене од 1873, Др. Ник. Крстић је указао на то да поруке, аманети, и друге ствари нису зајмови, па је запитао: „Хоћемо ли и ту оставити да пропадну аманети и потраживања по порукама итд.“ Јовановић је одговорио да ће аманетија, ако упропасти новац, одговорати кривично и да ће бити дужан да новац плати. (Српске Новине, 1873, стр. 157.) — Можда је неко отуда и узео идеју за изигравање закона у виду поруке и аманета.

12) *Лажним уверењем ојштинске власџи.* — Кмет и три општинара који треба да издаду уверење о остатку неотуђиве земље, уверавају да продавац има још довољно земље ма да то не стоји. Како су сеоски општинари често невични и слабо писмени, то ово често изводе општинске деловође и без њихова саизвољења, подваљујући општиварима да неисправно уверење потпишу.

13) *У спору о пречем праву наплаће.* — У импровизираном или правом спору о пречем праву откупа свршавао се спор без тражења доказа од стране суда да ли је земљораднику остало још пет плугова земље, и кад се пресудом досудило овоме или ономе купцу право на куповину, овај се после на основу пресуде убаштињава на купљено добро, и на тај се начин закон изигравао. — Да би се то спречило, Министар Правде издао је распис од 1-XII-1886 Бр. 525 (Максимовић, Нова Збирка, I, стр. 58 и 205).

14) *У виду деобе.* — Земљорадничка кућа (инокосна: отац са пунолетним сином одн. синовима, или права задруга), која нема довољно земље за наглавице свих пореских глава (по 5 дана орања на сваку пореску главу), па прода или жели да прода који комад земље под окућним правом, у циљу изигравања закона, изврши тако своју деобу и поделу земље да једна страна добије више земље но што јој закон по броју пореских глава штити, а друга страна, или један деобничар,

добије врло мало земље (на пр. један дан орања), па после прва страна од продате земље преко наглавице издаје купцу тапију. То се изводи на два начина: или у *виду прости деобе* на уобичајени начин, па после деобе прва страна, ради издања тапије купцу, вади општинско уверење да јој остаје довољно земље по закону; или се, да се не би ствар приметила, него да би изгледала вероватна и неоспорна, деобничари саслушају *пред изабраним судом* о деоби имања у наведеном смислу, који им о томе донесе пресуду. Кад оваква пресуда изабраног суда, пошто се ни један деобничар противу ње није жалио у року од године дана постане извршном (§ 505 Грађ. Зак.), онда продавац вади уверење општинског суда о довољном остатку земље и врши пренос тапије. — Ово власти не треба да помажу и одобравају, јер се на тај начин закон изиграва (в. нашу расправу „Старање државе о окућју“ у Полицији, свеске за месеце јули — децембар 1928, нарочито страна 778—9. — Начини изигравања закона разни су према приликама и крајевима. Када властима падне у очи један начин, онда се прибегава другим, новим. Где су власти пажљиве у чувању закона, ту се прибегава инсценирању кривица.

Што се тиче старања власти о окућју, у опште се има рећи да се оне доста старају да се закон не изиграва, што вреди нарочито за судове. Има, међутим, службених органа који то не чине: једни који су за то задобијени, други из небрижљивости и неувиђања јавног интереса за заштиту закона. Они веле кад се сељак хоће сам да упропасти, шта се мене тиче. Они греше, јер из закона истиче дужност власти да се старају да се закон не изиграва.

Изиравање закона се ипак врши само у ограниченој мери, и далеко од тога да се доводи у питање опстанак закона и да се изиграва циљ његов. Много је више, несразмерно више оних који не могу или неће да плате своје дугове, па им се заштићено имање не може да прода, него оних који закон изигравају. Затим, што је важно и што говори за успех закона, многе који су били пристали да закон изиграју, власти у томе спрече, и многи којима је закон сметао да дођу до кредита, помуче се мање или више, па се извуку из неприлика.

Јеленко Петровић

Тарифски Одбор и реформа жељезничких тарифа

За последњих десет година у начину вођења и извођења саобраћајне тарифске политике дошло је до једне необично велике и врло важне промене. Све до почетка 1926. г. Министар Саобраћаја водио је неограничено и неприкосновено тарифску политику уз сарадњу својих референата и стручњака из Министарства и Генералне Дирекције Државних Жељезница. Он је давао иницијативу за делимичне и корените реформе тарифа; он је одлучивао о повластицама за превоз појединих артикала; он је за те повластице утврђивао висину, облик и трајност. Укратко Министар Саобраћаја могао је да мења саобраћајну политику по милој вољи, носећи, при том, сву одговорност за последице лично. Но међу непосредним саветодавцима није имао ни једног преставника привреде, још мање ма коју привредну установу. У колико су се ова лица и организације јављале то су чиниле у форми жеља, предлога, молби и жалби о којима је, по пријему, решавано у затвореном званичном кругу.

Почетком 1926. г., једним потезом пера у тај круг Министрових непосредних саветодаваца за ствари и питања из области тарифске политике на жељезничком, речном и поморском бродарству уведени су и преставници Народне Привреде, односно представници њених сталешких организација Комора и Савеза. Тим истим путем и у истој прилици позвани су на сарадњу и представници осталих привредних Министарстава. Тако је оживотворен *Тарифски Одбор*, једно тело коме је стављено у задатак да води бригу о свима питањима наше саобраћајне тарифске политике. И с обзиром на околност да су средином ове године отпочели велики радови на коренитој реформи саобраћајне тарифе, о чијој ће суштини бити накнадно речи, није на одмет и од штете ако се ближе и простиране размотре устројство, начин рада и све добре и слабе стране Тарифског Одбора, као посебног саветодавног органа Министарства Саобраћаја у изградњи и спровођењу тарифске политике поморског и речног бродарства и државних жељезница.

I

Тарифски Одбор установљен је на основу прописа Уредбе о организацији Министарства Саобраћаја и саобраћајне службе у Краљевини СХС. Уредба је донета на основу овлашћења датог и чл. 131. Финансиског Закона за 26—27 годину, а ступила је на снагу 30 марта 1927. г.

Тарифски Одбор је саветодавно тело, чија је дужност *„да проучава и даје мишљења Министру Саобраћаја по свима питањима из одласти железничке и бродарских тарифа, као и по свима пројектима административне, техничке и саобраћајне природе, који се, на примени, могу односити на тарифско комерцијалну грану пословања државног железничког, речног и поморског саобраћаја.“* Ваља напоменути да је Уредбом од 27. године делокруг Тарифског Одбора знатно проширен у поређењу са делокругом који је имао на основу прве Уредбе од 21. маја 1921. г. По овај последњој Уредби Тарифски Одбор је *„давао мишљења по свима питањима тарифске природе која му Министар Саобраћаја упути сем оних које Министар задржи за себе.“* Сад је, као што се види то ограничење отпало и Одбор је постао Министров Саветодавац у пуном смислу те речи.

Тарифски Одбор се састоји из две врсте чланова: једни су представници државних надлештава; други су представници привредних установа. У прве, званичне, долозе: Помоћник Министра Саобраћаја, Генерални Директор Државних Железница и његови Помоћници (за сада их је двојица); Управник Поморства и Речног Саобраћаја и његов помоћник; два представника Министарства Финансије од којих један обавезно из Дирекције Царина и по један представник Министарства Трговине и Индустрије, пољопривреде и вода, Шума и Руда и Спољних Послова.

Привреда је заступљена на тај начин што свака Трговачка, Индустријска, Занатска, Трговачко-Индустријска и Занатска Комора у Краљевини а поред њих и Инжињерска Комора из Београда има по једног представника док осам Земљорадничких Савеза имају укупно једанаест чланова у Тарифском Одбору. Чланови се постављају Краљевим Указом на Предлог Министра Саобраћаја коме поједине организације предлажу, свака за себе по три кандидата. Мандат наименованих чланова траје три године под условом да они за то време не престају при-

падати организацијама које представљају. Деси ли се, као што је већ било случајева, да преставник једне привредне установе напусти изненада установу и сталеж, његов се мандат гаси и настаје потреба новог избора.

Сви скупа званични и привредни чланови Тарифског Одбора сачињавају његов *пленум*. Председник пленума је помоћник Министра Саобраћаја; Секретар Пленума је Шеф Тарифског Одсека Комерцијалног Одељења Генералне Дирекције, а референти са званичне стране су Начелници Генералне Дирекције и то: Комерцијалног Одељења, Саобраћајног Одељења и Одељења за Контролу Прихода; даље Начелници у Управи Поморства и Речног Саобраћаја, и најзад, референти Министарства Саобраћаја за Комерцијалну, Обрачунско-Финансијску и Тарифску службу. Пленум се састаје на позив Министра Саобраћаја према потреби, но најмање два пута у години и то: у пролеће и јесен.

У пракси ова последња одредба до сада није строго поштована. Но у томе не треба гледати какву аномалију, а најмање треба то схватати као самовољу са званичне стране. Главни разлог што Пленум није уредно сазиван лежи на другој страни. Место широког Пленума, чији је састав напред објашњен, састајао се је ужи Пленум или, по слову уредбе тако звани „*Извршни Одбор*“.

Извршни Одбор се састоји из званичних и привредних преставника. На његовим седницама ови последњи учествују сви; и од званичних преставника узимају учешће преставници оних ресора на које се односе, или под чију надлежност падају тарифска питања, која су истакнута на дневни ред рада Тарифског Одбора, и његових органа.

Поред Извршног и Тарифског Одбора постоји још један помоћни орган који је установљен на основу Уредбе а чији је поступак за рад обележен у појединостима једним посебним Правилником Министра Саобраћаја; тај други Помоћни орган то су сталне Секције. Сталних Секција има за сада 4 и то: за унутрашње тарифе, за извозне и транзитне тарифе за речно бродарство и за поморско бродарство. Чланови ових Секција су само привредни преставници. Секције се образују одмах по наimanовању чланова Тарифског Одбора. Свака Секција бира свога председника; а све скупа у заједници са извршним Одбором имају свој посебни Секретаријат.

Појава овог Секретаријата Секција и Извршног Одбора поред Секретаријата Пленума Тарифског Одбора може непо- свећеним посматрачима давати утисак једне непотребне и су- вишне установе. Тако то логички изгледа, ма да је на пракси с обзиром на прилике у којима се налази Генерална Дирек- ција као и с обзиром на опсег послова Тарифског Одбора и његових органа он је једна привремена неопходност. Овај Сек- ретаријат Секција и Извршног Одбора установљен је да са једне стране олакшава административно пословање Секретаријата Пленума, а са друге стране да пружи услуге привредним пре- ставницима у Тарифском Одбору и то нарочито онима из уну- трашњости. Секретаријат Секција има за дужност да води све Записнике о Раду Секција и Извршног Одбора, да их умно- жава заједно са свима прилозима (о којима ће накнадно бити речи) и да их доставља свима члановима Одбора званичним и привредним. Даље он води бригу да чланови благовремено буду обавештени о сазиву седница и о дневном реду за њи- хов рад; о судбини донетих закључака на предходним седни- цама и о свима намерама и радовима у вези са радом Та- рифског Одбора и његових органа. Најзад, на основу једне одлуке свих Секција, Секретаријат има за дужност да и о свакој преставци саобраћајне природе, која се од ма које ор- ганизације — чланице Тарифског Одбора упути на Генералну Дирекцију Државних Жељезница или Министарство Саобра- ћаја, води рачуна шта се са њом збива, које је одељење ре- шава и како је решава. На тај начин престаје за саобраћајне органе потреба да они воде сувишну преписку са појединим привредним организацијама — посао који би тешко свршили у данашње време када је број стручне радне снаге ограничен а послови многобројни. С друге стране путем Секретаријата Привредне Организације су брзо обавештане о стању, у коме се налазе питања која оне покрећу у саобраћајном ресору.

Све издатке материјалне природе око издржавања Секре- таријата сnose привредне организације. Када се уз то узме у обзир да привредне организације са своје стране сnose све трошкове својих преставника за долазак на седнице Секција и Извршног Одбора, онда постаје јасно да је Тарифски Од- бор по ресор саобраћаја и буџет државе једно од најјефтинијих саветодавних тела. Жељезничка Управа са своје стране даје члановима сталне бесплатне карте и дневнице када долазе да учествују у раду Пленума Тарифског Одбора.

*
*

Како Тарифски Одбор, односно његови органи раде? То је питање које се само од себе намеће после описа надлежности устројства Тарифског Одбора. Поступак је у главном регулисан Пословником о раду Тарифског Одбора.

Која ће питања бити упућена ради проучавања Тарифском Одбору решева како када Министар Саобраћаја сам или на предлог својих подчињених органа, било, опет, Помоћник Министаров у својству Председника Тарифског Одбора на предлог и по жељи Секција или Извршног Одбора.

Једном утврђен дневни ред Секретаријат Секција доставља свима члановима Секција. Поред тога предаје га и штампи. Ово последње чини се зато да би сви заинтересовани кругови и личности могли непосредно, лично и усмено или посредно, писмено, изразити своје жеље и подићи своје предлоге у односу на тарифске проблеме стављене на дневни ред.

Питања дневнога реда долазе прво пред надлежну Секцију. Место и датум састанка Секција утврђује сам председник у споразуму са Председником Пленума. Када потреба изискује Секције држе заједничке састанке. До сада је било уобичајено да Секције своје седнице држе у разним местима Краљевине, и то обично тамо где тарифски проблеми о којима се решава долазе најјаче до изражаја. Тако је на пример питање лучких тарифа проучавано на Сушаку, у Сплиту и у Дубровнику; питање тарифа за шумске продукте у Сарајеву, питање тарифа за жито и у опште аграрне продукте у Н. Саду и т. д.

Прва фаза рада на седницама Секција је *“саслушавање интересената”*. То је начин и прилика да органи Тарифског Одбора дођу у најшири и најприснији додир са заинтересованим круговима. Интересенти излазе пред Секцију и дају сва обавештења која требају од њих поједини чланови Секција ради бољег схватања питања о којима је реч. Сви усмени искази уносе се такође у Записник било на одговарајућим местима било као прилози. На тај начин Записници Секција престављају, по који пут, врло обимну и ако не увек срећену грађу, у којој има пуно драгоцених података о стању и променама у појединим гранама народне привреде. И ако се једнога дана буде ко подухватио да пише историју тарифске политике нашег саобраћаја, он неће моћи да обиђе ову опсежну и занимљиву документацију дату из прве руке и са непосредних привредних врела.

Када се заврши саслушавање интересената онда чланови Секције претресају понаособ свако питање дневног реда. Претходно је сваки члан та питања обрадио са гледишта своје сталешке организације. На тај начин у току дискусије, која се води, пречисте се сви разлози за и против, утврде се сва мишљења и на крају доноси за свако питање закључак са образложењем. Ако се појави које одвојено мишљење онда се оно прикључује мишљењу већине. У исто време према потреби, Секција за свако питање или групу питања одређује референта и утврђује датум када ће се Помоћнику Министровом у својству Представника Извршног Одбора предложити сазив Ужег Пленума. До сада је већ уобичајено да између седнице Секције или Секција и седнице Извршног Одбора протекне онолико времена колико је потребно Секретаријату да припреми, умножи и разашаље свима члановима Тарифског Одбора Записник о Раду Секција.

Седницама Секција присуствују уз чланове привреднике и представници Министарства Саобраћаја, Генералне Дирекције, а каткада, када то нарочито хоће и желе, и други чланови Пленума. Но њихово учешће није обавезно. То нарочито важи у погледу ових последњих.

Седницу извршног Одбора сазива, најчешће на предлог Секција, Председник, Помоћник Министра Саобраћаја. Дневни ред се, по правилу, састоји из претреса питања по којима су Секције донеле своје закључке. За разлику од седница Секција на Заседањима Извршног Одбора не појављују се интересенти. О њиховим жељама, предлозима и образложењима чланови су обавештени путем записника. Према томе рад је овога пута упрошћен. Референти Секција усмено саопштавају закључке Секција као и сва одвојена мишљења по њима. После тога настаје дискусија на крају које се доноси закључак за свако посебно питање. На пракси се показало да се у Извршном Одбору скоро увек бије одлучан бој између гледишта Привреде са једне стране и Саобраћајне са друге. Одлуке Извршног Одбора са образложењем се достављају Министру Саобраћаја. Но ако би се десило да Извршни Одбор као Ужи Пленум претпостави да не може из буди којих разлога, да прими на себе одговорност за своје закључке, онда се они могу одложити за накнадни претрес и одлуку у Пленуму. До сада тај случај није наступао. Такође Министар Саобраћаја,

може ако хоће, и када сматра за потребно да захтева да се закључци Извршног Одбора подвргну прегледу и одобрењу Пленума. Међутим до тога до сад није долазило.

Најзад Министру Саобраћаја су остављене одрешене руке да сам одлучи хоће ли или не да усвоји саветодавно мишљење Тарифског Одбора у односу на проучена тарифска питања и проблеме.

Из свега што је напред речено дају се јасно запазити главне одлике у саставу и раду Тарифског Одбора и његових органа. Тамо где је Уредба одузела еластичност Пленуму дошли су Секције и Извршни Одбор као вентил сигурности за брз и постојан рад на проучавању и обради тарифских питања. Тамо где стицај околности не дозвољава званичним саобраћајним установама да руководе административне послове Тарифског Одбора створена је замена о трошку привредних организација. На тај начин омогућено је да у случају потребе Тарифски Одбор кроз своје органе може да заседава свакога месеца и да прати сва важнија текућа питања тарифске природе без употребе по ма који обзир и интерес државнога саобраћаја. На тај начин, најзад, постављен је и утврђен принцип да се ниједна и никаква промена у тарифском погледу не врши без саслушања Тарифског Одбора што у ствари значи без претходног саветовања са привредницима и осталим привредним ресорима званичнога карактера.

Драган Милићевић

Dugoročni ugovori između države i naših parobrodarskih društava na Jadranu

Premda je užem krugu ekonomista poznat značaj i svrha »subvencija« koje se daju pomorskim brodarstvima, velikoj većini ta je stvar nepoznata ili nesimpatična, sudeći je po njenom neprikladnom nazivu. Taj naziv koji se je mnogo ukorenio i kod nas, zlosretno je izabran i daje utisak da je to neka pomoć i potpora koju država dariva. Značilo bi da je ta industrija brodarska pasivna i svaki neupoznati zapitaće se: »Čemu taj teret?« Ovo je tim više upadljivo i zagonetno, što dnevno iz novina čitamo o velikom napretku naše trgovačke mornarice, o njenim uspesima

u međunarodnoj utakmici tako da se je od oslobodjenja skoro potrostručila. »Čemu da se dele pare džabe toj najnaprednijoj našoj industriji?« Na prvi pogled zaista neobično raspikućstvo. Međutim, čim se zameni netačni naziv »subvencija« sa »odšteta« ili »naknada« za saobraćajnu službu koju izvesna parobrodarska društva vrše po željama i potrebama države i kad se još tome dodade da vrše redovnu lokalnu plovidbu na Jadranu, onda ta odiozna »subvencija« poprima drugo značenje.

Od pre šest godina naša je država počela da daje našim parobrodarskim društvima za lokalnu plovidbu uzduž naših obala izvesnu odštetu za tu službu po primeru svih pomorskih država, a primorana na to državnim i socijalnim potrebama. Pošto između našeg primorja i naših ostrva nema drumova, a kamo li železnica i drugih saobraćajnih sredstava, to se nameće kao neodoljiva potreba da se tamo održi ili vaspоставi saobraćaj morem. Taj saobraćaj može da bude redovit i brz jedino pomoću parnih ladja. Ta je parobrodarska služba na Jadranu bila vrlo dobro razvijena i za vreme bivše monarhije i pošto je ona na većini pruga odvek bila pasivna to je već onda davana stalna naknada za nju koja je još tada nazivana »subvencija«.

Rat je znatno upropastio trgovačku mornaricu koja je vršila tu službu, a kao što je poznato, nama je pripao tek mali deo te mornarice, ali srećom to je ipak bila dobrim delom flota za lokalni saobraćaj tako da bi se taj saobraćaj mogao brzo vaspоставiti kraj drugih sredjenih prilika. Ali prestankom rata nisu se još bile dovršile nevolje našeg pomorstva, jer naišle su teškoće sa strane Italije, okupacija velikog dela sadašnje naše teritorije na Jadranu, nedozvoljavanje putovanja našim parobrodima pod našom zastavom (koja još nije bila priznata za pomorstvo) tako da su se parobrodi morali staviti pod zaštitu zastava ostalih naših velikih saveznika, sem Italije, kako bi se očuvali neprilika.

Trgovina je bila propala, saobraćaj je spao na minimum, a neprilike su bile tako velike da su društva s teškom mukom održavala izvestan broj pruga sa smanjenom brzinom i dosta neredovitom vožnjom. Veći deo parobroda međutim ostajao je privezan uz trošne pristane u neopravljenim lukama. Mnogo se je u ono prvo vreme po oslobodjenu apelovalo na patriotizam i mnogo se je radilo za patriotizam. I tako su društva sa suvom štetom ipak radila i vršila patriotsku dužnost davajući izvestan, prema prilikama, srazmerno dobar saobraćaj na primorju. Kad bi počela

da klonu obećavala im se je »subvencija« koja im se je ipak nije davala. Na kraju pretila je opasnost obustave i takovog saobraćaja i brodovlasnici su počeli da kategorički traže odštetu za vršenje tog pasivnog rada, pa je najzad to pitanje uzeto silom prilika u ozbiljno rasmatranje, ali umesto brze pomoći kako bi se stvar još neko vreme oteгла, postavljen je uslov da se sva ta društva za lokalni saobraćaj fuzionišu u jedno jedino kako se »subvencija« ne bi delila, nego jednome dala. Ovaj neobični zahtev primila su društva centralne i severne Dalmacije kao i hrvatskog Primorja dok se brodovlasnici južne Dalmacije nisu odazvali tom pozivu, ali pošto je uslov delimično bar bio ispunjen i s obzirom na nemogućnost održavanja tog stanja pomoću samih praznih obećanja, vlada je u budžetskoj godini 1922/23. najzad počela da daje jednu iako skromnu »subvenciju« koja, razume se, nije stajala ni u kakovom srazmeru sa službom u toj budžetskoj godini, a kamo li sa besplatnom službom koja je do tada vršena. Ali prilike su se menjale i ta odšteta je iz godine u godinu stalno povećavana, premda ne u srazmeru s povećanom službom parobrodarskih društava, dok se ove godine nije najzad pristupilo pregovorima za zaključenje dugoročnih ugovora.

Za pravilno shvaćanje ovog plaćanja koje vrši država potrebno je znati za što se daje. Naša trgovačka je velika skoro 300.000 bruto register tona, a svaka tona registra zauzima prostor od 2.83 m³. Prema tome ona ima ogromni obim od okruglo 850.000 kubnih metara, ali od tog prostora samo okruglo 30.000 reg. tona pripada parobrodarstvu koje vrši lokalnu plovidbu. Sve ostalo pripada našoj velikoj okeanskoj plovidbi. Ta plovidba nikada nije primila nikakove novčane potpore od države. Prema tome tu naknadu za službu dobiva isključivo lokalna plovidba i to za one pruge koje država treba i koje su pasivne. Država te pruge treba iz čisto državnih, administrativnih razloga, zbog prenosa pošte, režijskih pošiljaka, veze nadležstava sa njihovom teritorijom zbog fiskalnih, sudskih, vojničkih i drugih potreba ili pak takodjer iz socijalnih i političko-nacionalnih razloga. Iz socijalnih zato što je država obavezna da tom narodu daje drum koji mu po prirodi pripada, vezu sa kontinentom i sa državom, a iz političko-nacionalnih nije potreba objašnjavati kad se znade da je n. pr. Zadar edan centar dosta velike važnosti u sredini velikog arhipelaga koji je pasivan i ne može da isplati održavanje stalne parobrodarske veze bez državne pomoći.

Taj fakt najbolje ilustruje činjenica da dok okeanska plovidba povećava svoj kapital i svoju flotu, dotle društva lokalne plovidbe nisu uspela da se brinu dosada za obnovu i unapredjenje svoje flote, naprotiv da su dosada stalno imala gubitke. Bilans jednog velikog takovog društva pokazuje dosada gubitak od skoro 14 milijuna dinara a do danas nikakova dividenda nije podeljena. Moramo se dakle diviti izdržljivosti te uprave i akcionara što nisu klonuli dosada pred takovim nedaćama nego su strpljivo čekali čas kad će toj nevolji biti kraj. Ali za ovo šest godina ipak podeljena je izvesna suma koja prema niže izloženoj tablici iznosi preko 170,000.000 dinara. Ta suma, s obzirom na stanje naših državnih finansija i na štednju koja bi trebala da se sprovodi i ako podeljena na šest godina, nije za bacanje ili podcenjivanje. Treba videti da li je ona imala dejstvo koje joj je namenjeno. Ako se uzme njezin naziv »subvencija« — pomoć — i to za unapredjenje brodarstva onda možemo bez okolišenja kazati: da ona tu svrhu u glavnom nije postigla, jer brodarstvo kojemu je dana nije napredovalo, naprotiv ono je uistini nazadovalo. Nazadovalo je što su ladje ostale one iste koje su bile kad nas je primirje zateklo, a to su još predratne, delom već istrošene i zastarele ladje koje su i po svojoj konstrukciji i po uređaju i pogonu velikim delom već odigrale svoju ulogu i trebale da budu zamenjene modernim brodovima. Pošto su one stare, trebale bi po principima knjigovodstva i dobre ekonomije da budu već amortizovane — rashodovane — t. j. da je društvo njihovim radom steklo rezervni fond iz kojega bi se automatski mogle kupiti njihove zamene. Vidimo dakle da tih 170,000.000 dinara koji su dati u ime pomoći za unapredjenje nije izvršilo namenjenu im ulogu.

Medjutim uzev stvari kakve one jesu t. j. uzev pravi karakter i svrhu te takozvane pomoći, moramo doći do zaključka da je njihova svrha samo delimično ispunjena, jer, kao što smo već iz ranijega mogli da vidimo, ta »subvencija« je u stvari »odšteta« ili »naknada« za izvršenu službu, a društva su zaista vršila prenos pošte, vojske, režijskih pošiljaka, davala su popuste državnim činovnicima i što je najvažnije održavala su redovito sve tražene pruge, a naročito one pasivne i vršila su njihovu socijalnu i političko-nacionalnu misiju. »Unapredjenje« može se konstatovati u sredjivanju, ustaljivanju postojećeg saobraćaja, u povećanju brzina, u povećanju broja parobrodarskih pruga i učestalosti puto-

vanja kao i u pojednostavnjenju (uniformisanju) tarifa. Ali ovi uspesi nisu isključivi rezultat datih subvencija, jer svakojako da bi ta društva kao i mnoge druge ustanove, održavajući pruge koje nisu pasivne, normaliziranjem prilika, bila svakojako normalizirala do izvesne granice njihov rad i bez te pomoći.

Ovo su dosadašnje isplate u ukupnim ciframa za vreme ovih šest budžetskih godina, preračunato ujedno na prevaljenu morsku milju:

U budžetskoj god.	Ukupna suma subvencije	Po morskoj milji
1922-23.	Din. 13,552.765.—	Din. 17.90
1923-24.	" 11,228.176.—	" 16.65
1924-25.	" 39,967.827.—	" 40.81
1925-26.	" 39,936.188.—	" 41.60
1926-27.	" 30,271.935.—	" 30.—
1927-28.	" 36,360.000.—	" 34.37
Svega: Din, 171,316,871		Prosečno: Din. 31.52

Ovu ovako subvencioniranu službu vršilo je osam raznih parobrodarskih preduzeća za obalnu plovidbu i prevalilo je u toj službi 5,435.078 morskih milja. Vrednost ladja, koje su bile u tu svrhu upotrebljene, bila je po zvaničnim podacima D. 125,000.000.— ali ta okrugla cifra je samo približna s obzirom na kolebljivost vrednosti i valute u početku tog perioda.

Kao što se vidi društva su u početku davanja ovih subvencija za prve dve budžetske godine dobijala zaista tek neku pomoć samo da se podvuče dobra volja države, a država je bila najvećikodušnija u periodu od 1924-25. do 1925-25. kad se je ta odšteta zaista približavala učinjenoj službi, ali neumitna štednja i kresanje budžetskih kredita brzo je rasteralo sve nade i optimizam naše kabotaže jer je odšteta smanjena za čitavu četvrtinu, a iduća 1927-28. godina nije to stanje mnogo ispravila.

Svaki ko zagleda u kretanje tih cifara odmah uoči da to znači veliku neizvesnost za društva. Promene su suviše velike, a znajući veliku nesigurnost i česte izmene i nedoslednost u našim budžetskim kreditima uopšte, kao i veliku zavisnost njihovog donošenja od partijskih uticaja i često čak ličnih ili lokalnih interesa — niko ozbiljan ne može da njih uzme kao neku osnovu za buduće planove, nego mora se ograničiti na njihovo jednogodišnje trajanje. S obzirom na tu neizvesnost i tu ograničenost vremensku, naša lokalna plovidba nije mogla da se upušta ni u kakove

dugoročne investicije, a pošto je radila s pasivitetom ona je mogla da krpari samo iz godine u godinu svoje stare ladje. Našlo se je jedno društvo koje, računajući na veću potporu države, se je ipak upustilo u spekulaciju te vrste i kupilo moderan brod, ali malo te nije zbog toga nastradalo i samo srećna okolnost te ga je brzo posle toga prodalo, spaslo ga je od propasti koja mu je inače pretila, a i ovako je zbog toga bilo jako oštećeno. Drugo jedno društvo kupilo je istina ladju, ali staru a sad je ta ladja pasivna i jedino zahvaljujući solidnoj društvenoj bazi nije pričinilo veću nezgodu.

Iz ovo malo primera očigledno je za svakoga kako se je došlo do uverenja da će se stvarno unapredjenje naše lokalne plovidbe, zapravo njezin spas od zastarevanja, dakle njezina obnova moći da izvrši samo na taj način ako se država jednim specijalnim zakonom i odgovarajućim ugovorima, bude obvezala za jedan izvestan duži period na davanje te odštete za službu koju plovidba vrši. Tu je dakle poreklo i zametak tih »dugoročnih ugovora.« Zakonska pak osnova im je data u finansijskom zakonu za 1928.-29. god. u članu 235. kojim se menja član 85. zakona o državnom računovodstvu kojim se daje mogućnost državi da preduzme na sebe obaveze te vrsti i za duži niz godina. U mnogim pomorskim državama postoje takovi dugoročni ugovori pa čak i sa vrlo velikim trajanjem (20 godina) ali s obzirom na naše mogućnosti i na naše prilike nije uzet u obzir tako veliki period nego je principiuelno odlučeno da se ugovori zaključe na 10 godina.

Sada su pregovori privedeni kraju i mi se nadamo da ćemo uskoro imati te dugoročne ugovore.

Bilo je zaista krajnje vreme da se primeni ta mera za unapredjenje našeg lokalnog pomorskog saobraćaja, a barem za održanje onoga šta imamo i udovoljenje državnih potreba u tom pravcu na našoj obali. Dosadašnje davanje moglo je isključivo da služi na sredjivanje u službi jedne velikim delom dotrajale flote, jer kao što smo istakli, nikad nisu društva mogla unapred znati da da li mogu da računaju na tu pomoć, zatim kad su plaćanja vršena sa velikim zadocnenjima i najzad kad su se stalno morala boriti uopšte zato da, kako tako, sebi obezbede neku naknadu za službu koju su vršila prema državi. Dakle pozitivnog napretka u lokalnoj plovidbi našoj, od oslobodjenja pa ovamo, bilo je u, glavnom samo na jednoj sve sredjenijoj, redovitijoj bržoj i češćoj plo-

vidbi, koja je sve više i više udovoljavala najnužnijim državnim i primorskim potrebama.

Iz godine u godinu se u tom pravcu zaista oseća napredak. Ako uporedimo samo godine 1925., 1926. i 1927. vidimo da je lokalna plovidba u prvoj toj godini prevalila 919.697 morskih milja, a u drugoj 1.022.209, a u trećoj već 1.060.350 m. m. Danas imamo 68 pruga koje održava 66 jedinica, a koje će do kraja da prevale svega 1.278.973 morskih milja. Iz statistike o kretanju robe saznajemo da je redovita kabotaža prenela robe u 1925.: 99.610 tona, u 1926.: 90.928 tona (za skoro 9000 tona ili 10% manje); u 1927.: 122.446 tona (za skoro 23.000 tona više nego u 1925., a 32.000 više nego u 1926. t. j. preko 30%). Uporedimo li broj prevaljenih morskih linija i broj putnika za te tri godine dobijamo ovu gustinu putnika na morsku milju: 1925. g. tek 0.85 u 1926. g. 0.95, a u 1927. g. čak 1.03. Dakle ne samo da je broj putnika za te tri godine porastao uopšte, nego i relativno, što znači da se i pored uvećanog broja putovanja ladja, stanje društva u tom pogledu poboljšalo, a to je vrlo važno za sve ono što smo do sada o ovom kazali. Možemo dakle, i ne ulazeći u dalju analizu ovog pitanja, zaključiti da subvencija, koja se je dosada delila našim parobrodarskim društvima za održavanje lokalne plovidbe, nije uticala u onoj meri na napredak plovidbe koliko na prvi mah izgleda i da je dejstvo njeno bilo naprotiv dosta slabo. Presudno je međutim kod celog problema naše lokalne flote uopšte istaknuti već fakt, da je u odnosu na njeno stanje naša kabotaža stvarno nazadovala! Ona je ušla u sastav našeg nacionalnog pomorstva, kao što smo videli, onakva kakvu je ostavio rat. Ona se, razume se, za vreme rata nije obnavljala nego je propadala, a od oslobodjenja na ovamo ona se gotovo nikako nije obnavljala, nego stvarno nazadovala, jer su ladje iz godine u godinu zastarevale i najzad doterali smo dotle da imamo jednu staru i delimično već dotrajalu flotu za lokalni saobraćaj koju treba što pre zameniti novom, ako nećemo da uskoro doživimo nezgode ili da nam stalno preti njen eventualni opšti slom. Kao što se izvršila obnova železnica, kao što nam je potrebna obnova drumova, tako nam je potrebna i obnova ladja. Dovoljno je upoznati se sa faktom, da je prosečna starost ovih ladja 28 godina, pa da se odmah uoči kako nam je obnova flote jedna preka i neumitna potreba. Ali kako da se ta obnova flote

nametne društvima? Mogla se je prosto zabraniti plovidba izvesnim ladjama, ali nema im zamene. Društva osiromašena ratom i vršeći jednu većito pasivnu službu sa nedovoljnom državnom pomoći, umesto da se oporave i učvrste, jedva su se održavala, a da nisu mogla ni pomišljati na stvaranje pomenutog rezervnog fonda za obnovu flote. Abnormalne ratne i poratne prilike omele su tu mogućnost, a naše pasivne obalske linije do kraja su one, mogućile uopšte svaku rentabilnost. Na sreću eto se je našlo ljudi na nadležnim mestima koji su uvideli ozbiljnost situacije i veliku opasnost koja nam preti, pa su ovu stvar konačno uzeli realno u ispitivanje i uz saradnju samih društava, umesto dosadanjeg pogadjanja iz godine u godinu o davanju naknade za izvršenu službu, došli do spasonosne ideje ovih »dugoročnih ugovora«.

Datum potpisa tih ugovora biće, sumnje nema, jedan vrlo važan dan za daljnji razvitak i valjda, pravi preporod naše lokalne plovidbe na moru. Na svaki način: jedno pravo olakšanje i za društvo i za državu. Država ovim ugovorima znaće sada tačno program buduće lokalne plovidbe na Jadranu za iduće godine, imaće u rukama mogućnost da reguliše saobraćaj na njemu kako nadje za shodno i da ga čak povisi za 5% bez ikakvog pogadjanja ili dalje naknade, i da se poveća brzina ladja na pojedinim prugama za $\frac{1}{2}$ (pola) morske milje pod istim uslovima, imaće potpunu kontrolu u radu i poslovanju društva, imaće čak presudnu reč kod samog biranja uprave i znaće tačno kako će se i u kojem vremenu i na koji način obnoviti flota, a sigurna je, ma za koji nepredvidjeni slučaj, da ima jedan izvrstan saobraćajni sistem koji će da odgovori potrebama u svako vreme.

Ministarstvo Saobraćaja smatra i kao naročitu svoju zaslugu da je ono uspelo svesti broj malih parobrodarskih preduzeća za lokalni saobraćaj od 8 na svega 4 i naročito ističe taj rad na koncentrisanju snaga.

To je u koliko se države tiče.

Društva međjutim imaju sada bazu za njihovu obnovu i preporodjaj. Obezbedjen im je napredak i dalji razvitak. Šta više taj im je napredak nametnut i, ovim načinom, ona u toku idućih nekoliko godina ponoviće trećinu njihovih mornarica: njihovog plovnog parka.

Cela naša kabotaža koja vrši redovni parobrodarski saobraćaj uz obalu sastoji se od 80 ladja od svega 28.000 bruto registar tona prostora. U njemu će na osnovu dugoročnih ugovora uče-

stvovati svega četiri naša parobrodarska društva sa 66 parobroda i to: Jadranska Plovidba A. D. Sušak sa 46 pruga na kojima će ploviti 48 lađa od svega 15.826 br. registar tona prostora koje će prevaliti godišnje svega 983.681 morsku milju. Zatim Dubrovačka Parobrodarska Plovidba D. D. Dubrovnik sa osam pruga na kojima plovi 9 lađa od svega 3.543 bruto reg. tona koje će prevaliti godišnje 182.500 m. m., i najzad Boka A. D. Kotor sa 9 pruga na kojima će ploviti 9 lađa od 996 bruto reg. tona i prevalivši 98.132 m. m. Naknadno je uneto i malo korčulansko društvo »Hum« sa 3 pruge, sa 1 parobrodom, tako da će svega biti prevaljeno 1,278.973 m. m. kao što rekosmo od 66 parobroda na 68 saobraćajnih pruga. Ovo 66 parobroda obuhvata prostor od 20.548 bruto reg. tona (po 2,83 m³ svaka).

Jadranska Plovidba dobijala bi za tu svoju službu godišnju subvenciju od Din. 30,500.000.—, Dubrovačka Parobrodarska Plovidba 11,250.000.—, Boka Din. 7,000.000.—, a »Hum« 750.000.—. Ako to podelimo na broj morskih milja koje vrše ladje onda dobijamo za Jadransku Plovidbu Din. 35.—, za Dubrovačku Parobrodarsku Plovidbu Din. 61.50, za Boku Din. 71.33 a »Hum« 48.70 dok drugu, moguće pravilniju sliku raspodele bismo dobili kad bismo izračunali subvenciju po toni milji, t. j. za milju u odnosu na upotrebljeni prostor, dakle s obzirom na veličinu upotrebljene ladje. Ovo je razume se vrlo važan momenat kod ocene veličine subvencije a koji ne bi smeo da se zanemaruje jer nije svejedno koja ladja plovi na kojoj pruzi s obzirom na veću investiciju, veći uloženi kapital u odnosnu ladju i s obzirom na veće izdržavanje, veći potrošak goriva, veći personal, veći potrošni materijal i rashode uopšte (lučke takse itd.).

Ali i drugi se elementi tu moraju uzeti u obzir i to većinom specijalni t. j. koji se odnose i koji važe samo za naše prilike. Jedan je specijalni elemenat n. pr. velika raznolikost u rentabilitetu pojedinih pruga. Dok su pruge uzduž cele naše obale a naročito na potezu Split—Metković i u okolini Sušaka najrentabilnije ili barem najmanje pasivne, dotle su pruge u severnoj i južnoj Dalmaciji a naročito one u Boki i po Skadarskom jezeru i one u bivšem zadarskom okružju vrlo pasivne. One ponekad vezuju medjusobno mestanca tako mala i siromašna koja mogu da daju tek jednog ili nijednog putnika i po koje malo koletu robe, a često se tamo voze samo žandarmi, finansi i druge državne vlasti koje ne daju prihoda. To su pruge koje se održavaju čisto iz

državne politike i to zbog čisto državnih, administrativnih razloga ali često i zbog socijalnih ili zbog nacionalno-političkih obzira koji su od naročitog značaja u pomenutom zadarskom, zatim u lastovskom i konačno u crnogorskom okružju i skadarskom jezeru a, više-manje, na celom našem primorju. Još jedan momenat to je trošnost i zapuštenost pristana n. pr. na skadarskom jezeru.

Ovi momenti izgleda vrlo su brižljivo studirani od nadležnih i oni su bili odlučujući pri odredjivanju pasivnih linija. Za odredjivanje same subvencije medjutim pored tog momenta uzeta je za kriterij pojedina ladja, njezina veličina, njen potrošak u uglju i uopšte njena ekonomičnost, zatim prihodi od putnika i robe da se utvrdi pasivnost odnosno rentabilnost svake pojedine pruge zasebno. Ovaj sistem nije dosada pripustio primenu pomenutog sistema: tone-milje koji je uopšte uziman kod odredjivanja rentabilnosti saobraćajnih sredstava. Zato bi bolje bilo da je taj sistem ipak upotrebljen kao dopuna i kao kontrola onog dosadašnjeg, premda treba razlikovati da se ovde ne radi o toni težini, nego o toni prostoru, što je sasvim nešto drugo.

Dosadašnjim ugovorima za davanje subvencije regulisavao se je samo saobraćaj t. j. red vožnje subvencioniranih pruga ali država nije mogla ići dalje od toga zbog kratkoće perioda za koji se je subvencija davala. Dugoročni ugovori naprotiv znače u odnosu na one dosadašnje, znatan napredak jer u njima se pre svega predvidja proizvoljno traženje povišenja saobraćaja sa strane države bez povišenja naknade za to. Sem toga država obezbedjuje sebi ingerenciju i kontrolu u vodjenju i poslovanju subvencioniranih društava. Medjutim najvažnija odredba i odredba zbog koje se je i došlo najviše na ideju zaključivanja dugoročnih ugovora, — to je **obnova flote**. Ugovor nameće svakom društvu izvesno renoviranje njegove flote. Samim ovim ugovorima, bez obzira na moguću sopstvenu inicijativu samih društava, potpisnici se obvezuju na stvaranje jedne, isti a nevelike, ali nove flote za regularnu lokalnu plovidbu od 24 moderne ladje koje će zauzimati svega prostor od 8800 bruto registar tona a to je skoro četvrtinu flote koja sada vrši tu službu.

Od toga Jadranska Plovidba se obvezuje sagraditi 18 ladja od 7000 bruto registar tona, t. j. skoro 80% od te projektovane nove flote a 44% od flote koju to društvo danas upotrebljava za vršenje subvencionirane regularne plovidbe koja obuhvata sada 15.886 bruto registar tona. Dubrovačka Parobrodarska Plovidba

obavezuje se sagraditi tek 2 ladje ali od svega 1250 br. reg. tona tako da je to ipak 34% od te nove flote koju je ovo društvo držalo na raspoloženju države za redovitu plovidbu.

Boka naprotiv imala bi da gradi istina čak 4 ladje ali od svega 550 br. reg. tona, t. j. malo preko 6% od veličine novoprojektovane regularne kabotaže ali 55% dosadašnjeg brodovlja tog društva od svega 996 br. reg. tona.

Cifra od 8.800 br. reg. tona apsolutno uzev, je jedna mala cifra. Naša trgovačka mornarica ima pojedinih ladja od kojih svaka ima po 5 do 6000 bruto reg. tona, dakle same dve takove ladje premašaju po veličini čitavu tu flotu od 24 ladje! Ali ta je flota malih ladja od neprocenjive važnosti i od neodložne nužde sa naše primorje i za državne ciljeve i dužnosti. Kad bismo zadržali i stare ladje mi bismo, po izgradnji ovih novih brodova, imali kabotažu od svega 29.348 br. reg. tone. Prema našoj okeanskoj plovidbi koja već sada sa okruglo 60 ladja obuhvata oko sedam puta toliku tonažu to je zaista mala cifra. Sem toga u medjuvremenu veliki deo starih ladja moraće da otpadne i tako u tonažu kabotaže nećemo mnogo ili nikako napredovati ali ćemo osetiti progres u kvalitetu ladja. Putnici i roba imaće veću bezbednost, veću udobnost, veću brzinu, a društva će imati ekonomnije ladje, racionalniji posao, i veći prilič putnika, dok se država neće trebati bojati opasnosti da se negde obustavi saobraćaj ili da se desi neka nesreća a biće udovoljeno i internacionalnim propisima za bezbednu plovidbu po moru. Preimućstva dakle koja se postižu zaključivanjem dugoročnih ugovora nisu mala. Očito je da bi ona zaista mogla da predstavljaju nov period u razvitku naše kabotaže.

Država postiže ovo jednim relativno nevelikim naporom. Kod naših sadašnjih finansijskih prilika 50,000.000 dinara nije za bacanje, pa to je ipak tek 0.4% našeg državnog budžeta a oko 6% ovogodišnjeg deficita na železnicama.

Grčka za samu jednosedmičnu liniju Pirej—Patras—Krf—Valona—Drač od svega 18.408 m. milja sa jednim parobrodom od 540 bruto reg. tona daje subvenciju od 1,700.000 drahmi t. j. 92.35 drahmi po m. milji po današnjem kursu Din. 68.48 po morskoj milji, dok naša nagrada iznosi prosečno Din. 38.36 odnosno Din. 36.68 (ako se uzme povećanje od 5%) po m. milji, dakle tek se približavamo nagradi koju daje grčka vlada. Treba imati

u vidu da je grčka vlada dosta slična našoj, premda su komercijalne prilike povoljnije.

Naša velika pomorska susedka Italija, koja za nas ima naročitu važnost zbog uloge njenog brodarstva na Jadranu uopšte, a na našoj obali specijalno, — uredila je redovnu pomorsku saobraćajnu službu čak na 20 godina i to na taj način da godišnje ima na samom Jadranu 37 pruga na kojima se prevali 948.104 morskih milja sa 40 jedinica velikih svega 39.450 bruto reg. tona. Subvencija iznosi Lira 43.400.000, a to je po kursu Din. 130.000.000, ili po morskoj milji Lira 45.77 t. j. Din. 137.31 dok naša najveća pripomoć (Boki) iznosi tek polovinu toga otprilike. Znači dakle da Italija daje, po sumi, skoro trostruku subvenciju za otprilike 25% manje miljarine, doduše za okruglo 35% veći brodski prostor. Ali jasno je, da i pored većih ladja, postoji ogroman nesrazmer između subvencije koju daje Italija i koju dajemo mi. Razume se na štetu našeg brodarstva. Ali ova sada projektovana naknada našem brodarstvu biće ipak dobrana podrška za njegov razvitak, tim pre što se naše brodarstvo i dosad, lagano ali stalno, širilo na štetu italijanskog.

Subvencija data po jednom dobro smišljenom i za budućnost dobro utvrđenom planu može da bude od velike i neprocenjive blagodati za saobraćaj na primorju i za razvitak naše lokalne plovidbe, kao što bi suviše siromašna ili prebogata subvencija, neravnomerna ili neredovita mogla čak da naškodi i upropasti ono što imamo, a u nekim slučajevima baš smo imali, iako u nevelikoj meri, to rdjavo iskustvo. Bolje da se to iskustvo ne ponovi jer ono stoji skupo. Treba zato da se poslužimo skupo plaćenim iskustvima drugih naroda u sličnim prilikama a ujedno da i sami imamo u vidu naše naročite prilike.

Dugoročnim ugovorima vršimo i neke skrivene koristi, kao što su obezbedjenje rada i našim mnogobrojnim pomorcima koji su ranije morali da strepe pred obustavom plovidbe, zatim uposlenje agenata, špeditera, lučkih radnika i mnogobrojnog drugog sveta, čija egzistencija zavisi od kabotaže.

Naročitu indirektnu uslugu vrši pomorstvo razvitku turizma, a turizam postaje jedna sve jača privredna grana za primorje i znači zaista jedan, u početku neugledni, a postepeno sve jači prihod parobrodarstva na Jadranu. Iz dosadašnje politike Uprave pomorstva pak u odredjivanju reda vožnje kabotaže, izbija sve jača tendencija da se unapredi saobraćaj stranaca i da

se ide na ruku turizmu. Nove pruge već se ne podešavaju samo prema socijalnim potrebama i nacionalno-političkim ciljevima nego sve više i više i prema potrebama saobraćaja stranaca. Ovo je vrlo važno podvući jer ovom prilikom Uprava pomorstva postiže snaženje te dosada pasivne grane našeg pomorskog brodarstva i čini je u izvesnom nizu godina sve manje zavisnom od državne pomoći. Kabotaža, protivno saobraćaju železnica, osniva gro svog prihoda iz godine u godinu sve više na saobraćaju putnika umesto na robi koja predstavlja trećinu a možda i manje prihoda društvenih.

Pomoću dugoročnih ugovora postići će se verovatno indirektno i snaženje naše, u ovom momentu vrlo slabe, brodogradilišne industrije. Ona stene pod teretom posleratnih bolesti, naših u mnogočemu neprečišćenih prilika, dosadašnjeg neshvatanja a naročito vrlo rdjavog upravljanja te važne primorske industrije, zatim od nestašice kapitala, a najzad i od ranijih veza naših društava sa nekadašnjim austrijskim a sada italijanskim i drugim stranim brodogradilištima.

Ranija je subvencionistička politika mnogo grešila. U tome naša država nije imala nikakova iskustva a vrlo malo mogućnosti i vremena da obrati tome pažnju. Od Austrije nismo nasledili na tom polju stručnjaka. Zato se je u početku tapkalo. Prvih par godina se je prosto pustilo da društva rade u najtežim okolnostima bez ikakove subvencije, obećavajući im stalno naknadu. Kad se je skoro stajalo pred krahom tog lokalnog saobraćaja, onda je tim tako oslabljenim i osiromašenim društvima, videli smo, stavljen kategorički zahtev da se moraju fuzionirati ujedno. Društva su vršila dotle službu kako su mogla, ali stalno dobra polovina brodova bila je prosto privezana uz pristane i trunula je.

Zato su ona i protiv volje primila taj čudan zahtev. Pa ipak i posle delimičnog ispunjenja ovog zahteva, subvencija se delila kao milost a često i kao partiska rezultanta. Videli smo već u početku ovog članka kako taj način subvencije nije dao rezultate u srazmeru sa podeljenom pripomoći.

Uzevši u obzir nedovoljni uspeh dosadašnjeg načina davanja subvencije, stagnaciju u napretku, odnosno s obzirom na zastarijevanje i na progres tehnike, nazadak flote, — dugoročni ugovori nisu samo dobro došli, nego oni su postali jedna neodložna potreba da se obustavi dalji nazadak i, u daljoj budućnosti, čak moguću katastrofu naše kabotaže.

Zbog ovih iznetih razloga moramo naročito da podvučemo neobičnu važnost ovog događaja koji će verujemo, značiti preokret u dosadašnjem poslovanju naše lokalne plovidbe. Želimo da on bude u dobar čas po naše pomorstvo, da dugoročni ugovori budu srećan početak novog perioda obnove i sistematskog stvaranja sve udobnije, brže, stalnije i gušće mreže redovnog parobrodarskog saobraćaja na našoj živopisnoj obali.

Slavko J. Sirišćević

Шљива као привредни артикал

Шљиву су Срби гајили још у старој својој постојбини¹ па су је још и тада тако називали; чешће слива, па су је и Маџари, примајући је од Срба, назвали szilva.² Кад су се доселили у ове крајеве, Срби су наставили шљиву гајити; како су још Римљани имали пуних 16 сорти шљива,³ те су и Срби умножили број својих сорти. За средњег века су шљиве гајене у надогледно мањој сразмери, него што се данас гаје, нису гајене као воћњак, већ су местимично сађење; управо, још су ређе сађене него ли што се саде данас на простору око Урошевца до Митровице. И што је врло интересантно, нема никаквога доказа да је, тада из шљиве печена ракија; и сâм јој је назив арапски с турским наставком.⁴ И тада се, за њу, чула српска реч палинка и горилка, па је прва дата Маџарима а друга Бугарима. У место ракије, Срби су шљиве употребљавали за јело сирове и осушене; сушене су друге с кошчицама, а цепаће су цепане па сушене на сунцу; осем тога, употребљаване су за кување, (пекмез) само смо томе искуваном предмету дали туђинско име, а заборавили смо свој назив. Тек доцније, кад су манастири осиромашили и отпочели тражити нове финансијске изворе за своју егзистенцију, они први отпочињу подизати шљивике, правилно као вотњак подизате и засађене у доста великоме броју: у

¹ Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић: Историја Српског народа, I, 22

² Драгиша Лапчевић: Воћке, воће и воћарство, 42.

³ Јефtimiје Петровић: Воћњакъ или проста тайность природе. 1840, стр. 20

⁴ Ђ. Поповић: Турске и друге источњачке речи у нашем језику. 1884.

старим спским записима и натписима је прво 1740 године записана цена ракије а у простору од 1764 до 1774 је Вољавча растребила башту и засадила први пут 220, други пут 330, трећи пут 200 шљива! Тада још нису приватни сопственици засађивали толико шљивика, а ракију су пекли и од ракије се, добрим делом, издржавали манастири! Чак су манастирима, као манастиру Ковиљу, Старом Влаху 1776 год. побожни хришћани и хришћанке заклањале ракиске казане, а већ 1792 год. турско царство удара трошарински порез на ракију,⁵ па је и та трошарина утицала на приватне сопственике да не подижу шљивике. Интересна је још ствар била, да је »Бумрук« на оку ракије био 4, а на оку вина 2 паре!

Тек доцније, и после ослобођења испод Турака, отпочеле су се шљиве, по мало, подизати. Мало већи замах се осетио од како се ослобођењем испод Турака свет ослободио трошарине на ракију, те ју је отпочео слободно пећи и продавати. Али је, са малога броја становништва и са његове очајне натуралне привреде, шљивика било сасвим мало насађено, па се, стога и ракије сасвим мало пекла, код свега тога, што је она била ослобођена порезе. Тек се после 1850 и после 1860 године отпочиње већа пажња шљивицима поклањати и они се отпочињу подизати услед тога, што свет отпочиње градити пушнице,⁶ за сушење шљива, па тај замах отпочиње све већи постојати, у колико сушење шљива постаје редовнија појава и од како се од пушница прелазило на сушнице Г. Срета М. Ацић, професор, даје ово обавештење о тим пушницама;« У Врњцима, вели Г. Ацић, 1863. начинио мој ујак, поп Тодор, мишан, овако, у оболу закопаног приватног нашег пута за свлачење дрва: укопао у оболу дугачку рупу за 1 $\frac{1}{2}$ метар, засецајући је озго на ниже, испод доњег дела рупе ископао другу рупу за ватриште, удубио, а остраг иза ње пробуши рупу косо увис за дим, затим главни усек засеко од пода са обе стране за шаку, ту побо јако врбово пруће, с обе стране савио га у полукруг, »катаву«, оплео лесу, па га одозго облепио блатом за 2 прста и чекао да се осуши, затим поново облепио за 2 прста, те затворио што је

⁵ Ст. Новаковић: Турско царство пред српски устанак, 329.

⁶ Пушница се звала онда, кад се, у њојзи одиста пушило.

испуцало, па доцније и трећи пут, па онда допунио до горе ситном земљом. У доњу шупљину (над ватриштем а испод свода), ударио са стране летве, а утврдио их дугачким и танким клиновима за земљан зид, у два реда с обе стране. Онда засебно оплео лесе између две од средње дебелог врбовог прућа, удесивши их, да тачно најлазе у простор и суљају се по летвама са стране на зидовима. (Чини ми се, да је и доле под ватриштем засвођавао лесом, јер се стало одмах при копању кварити). Наложито ватру и доле у ватришту и горе у простору за сушење шљива, те обгореле лесе на сводовима, па онда у овој је ишани осушио за 2 вреће врло лепих шљива за домаћу потребу, Ја сам помагао као дечак од 7 година. При сушењу су врата затворена каменом плочом.⁷⁾ И у ужичком округу су грађене овакве пушнице. И, што је интересно то треба нагласити, градили су их, како се добро сећам, они који су ишли у Жупу по вина. Тек после српско турског рата су се у ужичком округу отпочеле подизати сушнице правог босанског типа: подизали су их они из ратова заостали усташи који се више у Босну нису хтели вратити или избеглице који се нису могли измирити с аустриском окупацијом Босне.

Тек после 1880 год. настоје и, временом се, врло јако развија сађење шљивика ради сушења шљива, потом ради кувања пекмеза и ради пецива ракије. Сушење шљива је узимало све веће размере, тако исто и кувања пекмеза. Али, како су пекмез трошиле поглавито аустриска и немачка војска, које су уништењем престале бити обилати потрошач, а како је наша сува шљива добила изваредно велике конкуренте, од којих се особито истиче аргентинска и како се, напоследку, на нашој шљиви појавила шљиваста ваш, која јој опстанак доводи у питање, то смо ми у питању наше шљиварске производње довели управо до краха.

1. продукција пекмеза је сведена на најмању меру и може се по нешто одржавати још само најнижим ценама.

Према томе, шљива је, као привредни артикал, изгубила и онај значај који је негда имала, па нам ништа не помаже ни напредак који се огледа у подизању сушница Главинићевог и Стојковићевог типа. Само са сузбијањем шљивасте ваши и

⁷⁾ Драгиша Лапчевић, стара наша пољопривредна култура, 37

с модерном прерадом, која би је подигла на виши степен, наша шљива може показати успеха, па и тада као засада по камењарима и вододеринама и у знатно мањему броју. И тада се већи део шљива има да употреби на израду мармелада, а мања количина на пекмез и на сушење. Јер су 1924. год. суве шљиве у детаљној продаји у Прагу биле наше 8,80 а калифорниске 28 чехословачких круна!

Драгиша Лапчевић

Наше сточарство у 1927 години

Министарство Пољопривреде и Вода Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца прикупило је и средило податке о бројном стању домаће стоке у нашој земљи. Упоређени са ранијим годинама ови бројеви нам показују јасно правац, у којем се креће ова важна грана наше пољопривреде па и целокупне наше привреде. Не сме се, на име, заборавити, да је стока са сточним производима сачињавала у 1927 години 33,3% од укупне вредности нашега извоза.

Само у светлости ових чињеница о нашем извозу може се објаснити факат, да нам бројно стање стоке само лагано и постепено напредује, а да се у појединим годинама и код неких врста стоке може констатовати чак и назадовање, као што се то јасно види из ниже наведених података.

І. Коњи

Од 1921 године на овамо забележено је следеће кретање нашега коњарства и то

1921	1,069.310	комада	или	100,—
1922	1,043.528	„	„	97,6
1923	1,062.893	„	„	99,4
1924	1,053.875	„	„	98,6
1925	1,106.142	„	„	103,5
1926	1,116.858	„	„	104,5
1927	1,120.310	„	„	104,8

Од коња забележено у 1927 години било је:

ждребади испод 3 године	. . .	207.607	комада	или	18,5%
кобила преко 3 године	. . .	476.924	„	„	42,6%
пастува преко 3 године	. . .	23.848	„	„	2,1%
коња преко 3 године	. . .	411.913	„	„	36,8%

Пада у очи огроман број кобила. Ово је доказ, да се коњи код нас не цене много као радна и теглећа стока. У исто доба пак број ждребади и омади испод 3 године није велик. То значи да наши одгајивачи извозе омад испод 3 године у место да зарађују на извозу потпуно одраслих одгајених грла. Значај и обим пак нашега извоза се, не сме потцењивати. Према попису домаће стоке од 31 јануара 1921 године ждребад до 1 године износила је 12.2% од укупнога броја. Ова се година још налазила под утицајем тежњи ка реституцији и обнови газдинства. Можемо предпоставити, да годишњи прираштај доцнијих година није надмашио 11% те је према томе износио:

1921 године	117.624	комада			
1922	114.788	„			
1923	116.918	„	а извезено	у тој години	58.643 ком или 50.2%
1924	115.926	„	„	„	56.475 ком или 48.7%
1925	121.676	„	„	„	32.767 ком или 26.9%
1926	122.854	„	„	„	36.839 ком или 30.0%
1927	123.234	„	„	„	41.745 ком или 33.9%

Извоз, који износи од $\frac{1}{4}$ и до $\frac{1}{2}$ целокупног годишњег прираштаја, пружа нам најречитији одговор на питање, зашто се бројно стање нашег коњарства само лагано развија.

2. Говеда

Код нашег говедарства слика је много неповољнија, пошто се бројно стање говеда од 1921 године на овамо кретало овако:

1921	4,960.397	грла	или	100,—
1922	4,058.419	„	„	81,8
1923	3,869.985	„	„	78,0
1924	3,784.267	„	„	76,3
1925	3,768.135	„	„	76,0
1926	3,706.019	„	„	74,9
1927	3,729.343	„	„	75,2

Страшна суша 1921 године нанела је нашем говедарству страховити ударац, од којег се оно ни до сада не може опоравити. Губитак $\frac{1}{5}$ целога стада никако се не надокнађује и последњих година ми смо постигли неко стабилно стање од округло $3\frac{3}{4}$ милиона грла (према $6\frac{1}{4}$ мил. грла пре рата).

У извесној мери ова депекорација наше земље се може објаснити екстензивним карактером нашег ратарства. У место

да уведе модерни плодоред, где би сточно-пићно биље нашло место на њивама, наш сељак полаже све своје наде на проширење обрађене површине, а за рачун пашњака па можда и ливада. На површини, која је проширена за читави милион хектара од 1922 године наш сељак се бави гајењем житарица, код којих се са највећом жестином осећа прекоморска конкуренција: из године у годину пшеница заједно за кукурузом заузима готово 80% од површине засејане цереалијама и 65% од површине зиратне земље.

Међутим, поред наведенога узрока, морамо напоменути, да и код говедарства извоз игра исту улогу као и код коњарства. Тачно утврдити број грла је немогуће, пошто се у спољној статистици наше трговине само од 1927 године води одвојено месо свињско од меса говеђег. Па да би ипак, бар донекле, дошли до извесних података узимамо, де се $\frac{1}{3}$ нашег извоза у прерађеном стању односи на говеђе месо, а $\frac{2}{3}$ на месо свињско. Узимамо такође, да је потребно заклати једно грло, да би се извезло 200 кгр. свржег односно прерађеног меса. У том случају извоз износи

1925	говеда и телад	114.949	грла и	5,997.513	кгр. меса или	29.987	грла
1926	„	141.839	„	7,534.199	„	37.671	„
1927	„	151.078	„	6.014,198	„	30.071	„

Ако у исто доба рачунамо годишњи прираштај са округло 20% од укупног броја говеди, долазимо до следећег упоређења прираштаја са извозом и то

1921	прираштај	992.079	грла				
1922	„	811.684	„				
1923	„	773.997	„				
1924	„	756.853	„				
1925	„	753.627	„	а извоз	144.936	грла или	19,2% ₀
1926	„	741.004	„	„	179.510	„	24,2% ₀
1927	„	745.869*)	„	„	181.149	„	24,3% ₀

Пошто је годишњи прираштај готово стабилан, свако повећање извоза мора непосредно утицати на исхрану становништва. У нашој исхрани месо и иначе има врло незнатну

*) По податцима Министарства Пољопривреде и Вода број телад испод 1 године износио је 526.136 комада. Али морамо узети за полазну тачку нешто већи број, пошто нас интересује прираштај у току целе године, а не само на дан пописа.

улогу (по податцима д-ра Г. Богића само 9.43 килограма по становнику). Ако се жели и поред сталног повећања нашег становништва сачувати исхрана на истом ниво-у, потребно је обезбедити храну за 178.174 прираста становништва сваке године. Ако се рачуна исти кључ од 9.43 килограма, ово повећане потребе у месу износи годишње 1.680.181 килограма или округло 8.400 волова. Овај број испао би још већи, ако се поведе рачуна о телади и крвама. У сваком случају у току од 4—5 година требао би да се прираштај повећа од прилике за 35—45.000 грла. У место тога опажа се смањење од 1925 до 1927 године за 28.128 грла.

3. Свиње

Међутим, поред говеђине у исхрани нашег становништва игра знатну улогу такође и свињетина. Да видимо одмах, да није мањак, који је неминовно морао настати у говеђем месу, можда надокнађен повећањем потрошње свињетине. Ево шта нам о томе кажу неумитне цифре!

Број *свиња* кретао се овако:

1921	године	.	.	.	3,373.041	комада
1922	"	.	.	.	2,887.020	"
1923	"	.	.	.	2,496.723	"
1924	"	.	.	.	2,517.955	"
1925	"	.	.	.	2,802.355	"
1926	"	.	.	.	2,806.182	"
1927	"	.	.	.	2,769.848	"

Обично се узима, да је прираштај сваке године раван бројном стању целог стада, али код свиња треба водити рачуна о томе да се око $\frac{1}{2}$ коље као прасад. Код тога се добија просечно око 8 кгр. меса, а код старијих брава 80 кгр. што меса, што сланине и масти. За последње три године принос у месу износио би дакле

1925	године	.	.	123.303.224	килограма
1926	"	.	.	123,472.008	"
1927	"	.	.	121,873.312	"

Да би дошли до оцене тежине нашега извоза, рачунамо извезену свињу такође по 80 кгр. пошто се прасад готово никако не извози, а за извоз служе товљене животиње веће тежине. Од извезеног меса узимамо, да свињетина сачињава

$\frac{2}{3}$, и додајемо томе тежину извезене масти а с обзиром на то, што се одпатци од прављења масти троше у земљи. Извоз свињског меса би у том случају износио

1925 г. живо	5,621.280 кгр.	и заклано	12,075 338 кгр.	а укупно	17.696.618 кгр.
1926 г. „	23,829.600 „	„	16,624.475 „	„	40,454.075 „
1927 г. „	33,691.760 „	„	12,866.553 „	„	46,558.313 „

У односу према горе израчунатој тежини целокупнога прираштаја наш извоз би, према томе, износио

у	1925	години	14,4%
у	1926	„	32,8%
у	1927	„	38,2%

Видимо, дакле, од прилике исту слику, као и код говеда. Могуће, да смо одредили донекле нетачно и сумарно однос између говеђине и свињетине као $\frac{1}{3}$ ка $\frac{2}{3}$. Могуће, да се тај однос у појединим годинама мења. Ми смо се придржавали односа, који је утврђен у нашој царинској статистици први пут за 1927 годину. У сваком случају можемо утврдити, да постоји у оба случаја иста тенденца. Домаћа продукција не стиже, да подмири потребе домаћег конзума поред извоза на страну и да сем тога још нешто уради на повећању бројнога стања стоке у нашој земљи.

Са извозом, какав је данас, ми не стижемо чак да бројно стање стоке доведемо у склад са потребама повећаног становништва. Међутим на смањене извозе се не сме ни помислити. Напротив стање наше билансе плаћања према иностранству нам императивно налаже, да порадимо на повећању свакојакога извоза па према томе и извоза сточних производа и стоке, за чије су гајење природни услови код нас најповољнији.

4. Ситна стока и живина

Бројно стање ситне стоке и живине исто тако је постало стабилно и креће се око 7.735.915 оваца и 1.738.958 коза (у 1927 г.) и 16.278.432 комада живине, подељене овако:

13,838.973	—	комада	кокошака
863.614	—	„	пловака
976.977	—	„	гусака
599.868	—	„	ћурака

Јагњаци до 1 године имали смо 1.550.449 и коза 400.998,

а укупно 1.951.447, а извоз наш постигао је у 1927 години огромну цифру од 912.561 ком. или 46.7%. У порасту је такође и извоз за клање живине и то :

1925	године	—	1.250.135	килогр.
1926	„	—	1,362.640	„
1927	„	—	2,321.948	„

Само у извозу јаја, ксји се у 1926 г. попео од 26,2 на 31,1 мил. килогр., назадовали смо и опали смо у 1927 години на 26,3 мил. кил. Наредне године треба да покажу, да ли је ово опадање у вези са сушом и неродицом у прошлој години или пак садање стање живинарства не допушта даље појачање извоза јаја и заклане живине.

Летимичан преглед главних грана нашега сточарства нам пружа дакле доказ да не можемо даље потенцирати извоз стокe и сточних производа без штете за наш капитал, ако не помислимо уједно на његово повећане, на квантитативно а у исто доба и квалитативно јачање наше главнице у стоци. А развиће и напредовање сточарства мора неминовно довести собом и бољу обраду поља, и јачање жетвених приноса у ратарској грани производње. Посао, који нам предстоји, је замашан, али он ће се исплатити.

Ал. Вегнер

ПРИВРЕДНА ХРОНИКА

Завршни рачун за 1925|26

У другој половини новембра месеца ове године поднео је Министар Финансија Народној Скупштини други завршни рачун — за 1925/6, т. ј. 13¹/₂ месеца после подношења прво — поднетог завршног рачуна — за 1924/25.

Година 1925/26 није имала свога буџета, она није финансирана ни по дванајестинама. Она је у суштини имала 3 четворо месечна буџета, чија је филијација и специјализиција имала своју основу у буџету за 1924/25. Али сваки од ових четворомесечних буџета предвиђао је повећања расхода у таквој мери да се не могу признати и по својој садржини као обичне дванајестине — као временско делимично продужење буџета из претходне финансиске године. Ова три четворомесечна буџета у своме збиру представљају рачунску целину према којој је

као пандан израђен завршни рачун за 1925/26. Буџетом за 1924/25. предвиђени су расходи износили 10,405.000.000.— динара; накнадно одобрени кредити износили су 1,321.241.322 дин. Укупно изнели су буџетски и накнадни кредити 1924/25. год. 11,726.241.322.— динара. На основу овога искуство троделно буџетирање за 1925/26. предвиђа расходе у износу 12,276.366.220·90 динара; а накнадни кредити изнели су у тој години свега 80,000.000.— динара (за Врховну Државну Управу 45,000.000.— а за Министарство Шума и Рудника 35,000.000) — скупа 12,356.366 220·90 динара. Разлика у предвиђеним и накнадно одобреним кредитима износи свега 630,124.898·90 динара као вишак у 1925/26.

За реализовано финансирање много је важније поређење стварно учињених расхода. Они су износили

1924/25	10,540.296.203·62
1925/26	11,777.190.023·51
више утршено 1925/26	1,236.893.819·89

Расходи по разделима дају ову слику за 1925/26:

	предвиђено и накнадно одобрено	остварено
Врховна Државна Управа	1,945.486.272·55	1,152.591.104·33
Министарство Правде	230.554.792·40	283.109.491·45
„ Просвете	582.386.439·65	817.580.039·87
„ Вера	108.628.232·50	110.007.882·97
„ Унутрашњих Дела	569.824.084·70	568.858.729·68
„ Народног Здравља	294.634.809·38	310.651.657·51
„ Иностранних Дела	212.794.777·35	169.271.925·15
„ Финансија	1,609.781.808·62	1,403.113.693·55
„ Војске и Морнарице	2,313.259.366·40	2,112.861.021·49
„ Грађевина	494.830.581·—	419.064.368·69
„ Саобраћаја	2,218.550.349·32	2,841.444.834·98
„ Пошта и Телеграфа	379.897.474·42	417.989.567·55
„ Пољопривреде и Воде	273.657.144·36	276.784.977·19
„ Шума и Рудника	371.947.983·47	363.804.383·91
„ Трговине и Индустрије	92.219.527·53	73.661.967·21
„ Социјалне Политике	469.245.648·35	392.016.805·35
„ Аграрне Реформе	57.295.951·10	56.889.660·25
„ Уставотворне Скупштине	370.977·80	755.930·46
Буџетски Резервни Кредити	131.000.000·—	6.721.981·92

Мање потрошено но предвиђено и накнадно одобрено: 579.176.197·39.

Приходи дају ове резултате:

А. Остали приходи.	предвиђено	остварено
Царине и споредне царинске таксе	1,689.000.000·—	1,788.607.921·33
Трошарина и таксе	1,562.000.000·—	2,068.386.516·16
Монопол	2,336.050.000·—	2,519.838.944·37
Добит на новцу	12.000.000·—	3.362.775·22
Порез на пословни промет	200.000.000·—	220.118.527·79
Војница	100.000·—	2.840.302·51
Приход Министарства Саобраћаја	2,088.690.000·—	2,524.412.770·22
Пошт. штедионица са чек. заводима	9.742.000·—	28.826.928·46
Инвалидски порез	50.150.000·—	172.947.694·35

Непосредни порез (500‰ и 30‰)	500.000.000.—	520.903.994·54
Државна имања ,	176.342.400.—	400.000.—
Разни приходи	21.040.000.—	15.176.292·77

Б. Специјални приходи.

Непосредни порези	619.202.157.—	1,041,131.501·22
Државна привреда	1,090.742.435.—	1,076.405.427.—
Разни приходи	49.941.008.—	78.421.749·63

Свега . 10,405.000.000.— 12,063.781.345 70

више наплаћено но предвиђено 1,658.781.345·70.

Разлика између остварених прихода и расхода:

приходи	12,063.781.345·70
расходи	<u>11,777.190.023·51</u>
суфицит	286.591.322·19

Поред редовног буџета наши завршни рачуни показују слику још једног одвојеног буџета који је од наше финансијске администрације добио име: „Рачун Обртног Капитала“. У овај буџет поред обртног капитала претходне године уноси се још један низ несталних, ванредних, прихода као и суфицит из године на коју се односи завршни рачун. Тако на пр. ове године уноси се као приход:

- 1) од Централне Управе за Трговински промет са иностранством 42,316.099.07
- 2) од Коморског Приреза за април—јули 1925. 38,629.785.01
- 3) од „Буџетских Непредвиђених Прихода“ 35,847.943.62
- 4) „На олакшање буџетских сума за исплату интереса, згодитака и амортизованих обвезница од репарација примљених од Бугарске 34,139.189.28
- 5) „Од продатог кукуруза примљеног на рачун репарација.“ 10,800.000.—

и још други неки приходи скупа са суфицитом од 1925/26 године у укупном износу 613.019.162·35.

Расходи по овом буџету предвиђени су у четири групе:

- 1) „Расходи по финансиском закону“ 228,360·227.54
- 2) „Повраћај неумесно наплаћених прихода“ 9,136.615.84
- 3) „Разлика на курсу по чл. 50. Фин. Зак. за 1928/29 годину 46,888.357.23
- 4) „Салдо Обртног Капитала , 328,633.960.74

Свега 613,019,162.32

а све ово с позивом на чл. 40. зак. о држ. рачуноводству који говори како се образује „државна готовина“, а расходе и не спомиње. Изгледа да чл. 41. зак. о држ. рачуноводству за нашу финансиску администрацију не постоји.

О осталим специјалним буџетима овај, као и прошли, завршни рачун не говори ништа — а тих буџета, у виду најразноврснијих фондова, има више и мање али се крију од јавности. Исто тако наши завршни рачуни не знају да се у чл. 132—136 зак. о држ. рачуноводству налазе одредбе не само о „Завршном Рачуну“ већ и о „Општем Државном Рачуну“.

Наша финансиска администрација тврдоглаво наставља да пред Народну Скупштину излази само са „Завршним Рачуном“ допуњеним „Рачуном Обртног Капитала“ „Рачуном Изравнања“ и извесним статистичким финансиским подацима. Муком се ћути о фондовима и „свима финансиским операцијама чињеним и извршеним у дотичној години“. Питање државних дугова, фундираних и летећих, стална је загонетка за јавност. А на основу свега тога доносе се *реални* буџетски предлози.

Још неколико примедба.

1) Тачност, педантна тачност, бар формална треба да буде основна врлина не само у приватној но и у државној привреди. Техничке рачунске грешке скандал су за свако књиговодство. У табели на ст. IX, а у рубрици „укинути кредити“ збир издати 70,544.691 а не 66,544.691. Тешко је рећи да ли је грешка у сабирању или у навођењу сабирања.

2) Закон о државном рачуноводству или намерно или из нехата и незнања не поштује се.

3) Терминологија остаје хаотична — о чему изгледа узалудно је и да се говори.

4) Статистички подаци у целом културном свету се обрађују и износе систематски и једнообразно (доследно истородне појаве увек се на исти начин приказују јавности) — и то све ради прегледности и омогућавања да се лакше чине опаске и доносе закључци. Од троделних буџета овог буџетског периода први је приказан на један а друга два на други начин.

5) На појму „вирман“ и на вирманисању треба се бар један моменат, ма и у овој хроници, задржати. Појам и термин вирмана је нејасан нашој финансиској администрацији. Вирманисање није формална, рачунска операција већ је финансиска, материјална операција. У завршном рачуну не схвата се ова разлика. Партија 57 „за увођење у живот Закона о чиновницима“ као и партија 2218 „кредит за недовољно предвиђене расходе“ немају у специјализацији буџета (кредита) исти значај и улогу као маса осталих кредита који су намењени појединим моментима, изрично обележеним, у подмирењу државних потреба преко појединих опет ближе одређених административних органа. Ова два кредита одређени су за већи број органа (за све) и служе им као заједнички, на супрот осталим посебним кредитима. Они су предвиђени да се ови посебни кредити допуне у колико се при реализовању покаже да су у недовољном износу предвиђени. Између њих и посебних кредита нема вирманисања — то је само просто допуњавање. Вирманисање је *пренос* кредита намењеног једној служби на другу службу. А овде тога преноса нема. Наша Министарства пате од вирманисања, али то вирманисање не треба на овај начин чинити црњим — оно је и иначе сувише црно.

Код већине Министарстава вирманисања су чињена између партија која предвиђају редовне личне издатке (редовне чи-

новничке принадлежности — плата и станарина) и оних које предвиђају ванредне личне издатке (поглавито додатак на скупоћу). Остала су вирманисања ређа, нарочито између партија. Једино Министарство које у томе погледу стрчи јесте Министарство Просвете, које не само да врши честа вирманисања између партија већ и између партија. Код овог Министарства изгледа да су специјална буџетска предвиђања непотребна, за њега као да постоји његов посебни буџет само en bloc. Оваквој злоупотреби вирманисања треба учинити крај. Вирманисање није ту да буде правило које ће се до крајности применити, већ је само изузетно помоћно средство — за што ређе и неопходне случаје. У противном вирманисање је једно несавесно изигравање специјализације кредита.

Пан.

За реформу кожарске трговине

— Из једне представке о сировим кожама —

Удружење кожарских трговаца из Београда, поднело је у септембру о. г. а поводом анкете за унапређење сточарства, једну представку Министру Пољопривреде и Вода, у којој је скренута пажња на огромне губитке, које трпи наше сточарство и привреда уопште, услед недовољне свести о вредности коже од наше стоке.

Вредност саме коже са вуном-длаком представља 25% до 75% од целокупне вредности стоке. Међутим, кожа од наше стоке таквог је квалитета и тако се рђаво манипулише да на светским тржиштима само због тога губи до 50% од своје вредности.

По државној статистици, а изузимајући домаћу прераду за 1927. год., из наше земље извезено је за ту годину сирових кожа од домаће стоке за Дин. 103,868.737. — Ми тврдимо да би се за исту количину коже добила двострука вредност само када би се више пажње обратило на одабирање расе стоке, на њено гајење и уредну манипулацију коже и драње-парање исте.

Удружење је предложило министру да се изради један правилник, односно упуства за народ који се бави сточарством, јер сада је цена нашој кожи таква, да ни прохибитивне царине, које износе 20—60% од вредности саме коже, не спречавају извоз сирових кожа из наше земље. Ово удружење израдило је само један нацрт тога правилника из кога доносимо овде важнија места.

Да би се постигао бољи квалитет кожа од досадањег и да би се на основу тог бољег квалитета постигле боље цене и

результати извозом сирове коже као и код домаће прераде *потребно је обратити пажњу на одабирање, гајање и клање, (драње) стоке.*

У овом циљу може се препоручити: *а) За крупну стоку.*

Нарочито су на цени коже од швајцарске расе, јер су најбоље па према томе и скупље за 10⁰/₀ до 20⁰/₀ од коже мађарске расе (сивих) а за 20⁰/₀ до 40⁰/₀ од босанске и старосрбијанске коже јер су ове најгоре.

На квалитет кожа утиче и то дали је стока шталска, да ли се крми и да ли се у опште негује или се пак пусти времену те стока, не негујући се, лута по шибљу где добија доста огреботина по кожи, што је случај у већини а нарочито у Јужној Србији, Босни и Херцеговини, где се стока остави напољу свим годишњим временима и непогодама, па притом никада не накрмљена, рђаво рањена, те све то утиче да у живом говечету створе се живи инсекти који се зову (у народу) *угрци*, а који толико кожу искваре на леђима да је као решето, услед чега се врло тешко продаје и поред тога што много губи у вредности коже па и самог меса.

У циљу побољшања вредности коже а и меса треба обратити најстрожију пажњу на клање-драње и парање коже. Месари при клању гледају да само што пре скину кожу. Услед тога свака је кожа са засекотинама па и руцама, а често пута када је кожа скупља од меса, месари остављају на кожама поред дивљег меса и месо у циљу отежавања коже — те и са те стране знатно смањују вредност кожама.

б) За ситну стоку:

Одабирање. Препоручује се гајење белих јагањаца, јер је бела вуна скоро два пута веће вредности од црне вуне. Црне овце и јагањце треба клати за исхрану.

Гајење. Препоручују се:

1.) да се стока кад је изван обора и штале чува од трња, жица, ексера на плотовима, јер се озледе на кожи не дају ничим поправити;

2.) да се за време великих врућина стока на паши чува у хладу великих дрвета или под кровом, који се лако може направити од грана или од сламе. Јако сунце штоди стоци, која од тога слаби, слабљење стоке утиче на кожу, која постаје тања губећи своју мезгру. Исто то важи и за велике кише. За преноћиште стоке за препоруку су обори, у недостатку штала. Обори имају бити на сувом месту.

3.) стока се не сме тући, јер ударци мотком, каменом и осталим тешким предметима остављају на кожи трагове, који се на прерађеној примећује и отежава фарбање. Чупање стоке за вуну или длаку проузрокује крварење, које оставља трагове на кожи и месу, те се добија рђав квалитет.

4.) као корисна допуна исхрани стоке препоручује се со, коју стока треба да лиже, од соли кожа постаја сјајнија и фињија, а и месо укусније.

5.) Избегавати пашњаке на којима се налазе веће количине чичкова и боца, јер се они забадају у кожу и стварају у њој рушице, које се на прерађеној кожи јако примећују а при том чичкови кваре и вуну. У местима где нема чистих пашњака може се наредити општинским властима да се утрине очисте од чичкова, корист од овога је много већа од труда који би се у чишћење уложио.

Затим су дати специјални узанси за трговину кожом. Ту се говори о начину продаје, која својства мора да испуни добра кожа у трговинском саобраћају, како се кожа испоручује, за тим о појединим врстама коже (телеће, коњске, овчије и т. д.) и најзад како треба сушити кожу за ћурчијску израду.

Кад је ова анкета вршена и кад је Удружењу кожарских трговаца обећано, да ће се по њиховим жељама поступити, тада је био Министар Пољопривреде г. Светозар Станковић. Он је одавно напустио овај ресор. Његов следбеник се не интересује за сточарство у толикој мери. Њега сад пресирају друга питања. И тако ћемо ми вечито декламовати како смо сељачка земља, како треба помоћи земљорадњу и сточарство, али од речи до дела никад неће доћи. А кад год се зборише и врше избори, наши политичари говориће нашем сељаку да су му пријатељи и да су се постарали да добије мораторијум за дугове! Нико се није постарао, међутим, да сељак повећа своју производњу и да добије више за своје производе и за свој мал.

Конгрес Савеза Срп. Земљорадничких Задруга

После једногодишњег тешког стања у нашем задругарству, због познатог процеса између присталица старе управе (Н. Садски конгрес) и јагодинске струје (конгрес у новембру 1927.) дошло је најзад решење највишег суда у земљи, који је признао право опозицији.

Тако је непосредно пред овогодишњи конгрес, који је одржан 10. и 11. новембра о. г. у Београду, нова управа примила дужност и конституисала се, изабравши за председника Г. Јешу Протића, помоћника Министра Финансија.

На тај начин је, силом прилика, овај господин дошао на чело Српског Задругарства и ако с њим дотле није имао никакве везе до једино што је родом са села! Најпре мали чиновник Министарства Финансија, па после као правник и свршени правник, г. Протић проводи низ година у Министарству Унутрашњих Дела и одатле бива биран за првог кмета правника Београдске Општине. У тој двадесетогодишњој каријери, садашњи помоћник Министра Финансија био је толико далеко од пољопривреде, земљорадничког кре-

дита и задругарства, да изгледа врло депласирано, кад неки почетници у нашој дневној штампи, као сарадници за привредна питања, не нађоше никог другог да питају — поводом десетогодишњице нашег уједињења — него баш самог г. Протића, да он говори о стању у нашој пољопривреди! Као такав г. Протић је водио реч и на конгресу и говорио о задругарству. За њега се, дакле, не може рећи да је *the right man in the right place*. А то је за саму ствар нашег задругарства врло штетно, јер оно ваљда не намерава да се наслања на званичне кругове и да тражи на тај начин ближи додир са државном касом!

У том погледу, сматрамо да нова управа није направила прогрес, у упоређењу са ранијим конгресима.

Учешће задругара на конгресу било је обилно, те се са тог гледишта не може рећи, да нова управа стоји горе него стара. Добро је учињено, што се на конгресу говорило само о једном питању које у овом тренутку највише интересује Задругаре, а то је одужење земљорадника. Референт о томе био је г. Воја Ђорђевић. Он је у главном изнео какав је кредит Земљораднику потребан, и ко му тај кредит може пружити.

Дирекцију за пољопривредни кредит подвргао је оштрој критици и задруге, које се оснивају по закону о пољопривредном кредиту од 1925. Аутор тога Закона г. д-р. В. Стојковић, дао је у издању „Економиста“, једну исцрпну студију о пољопривредном кредиту у Француској пошто је ова организација служила за углед при изради тога Закона. Међутим, г. Ђорђевић вели ово:

„Борци за пројект закона о пољопривредном кредиту у јавности и у скупштини изнели су једну неистину, да је тај закон у ствари копија француског закона о пољопривредном кредиту који је на пракси показао успеха. Ни по чем, ни по средини у којој дела, ни по начину како се организује, ни по своме развићу овај закон нема везе са законом о пољопривредном кредиту који је донет у Француској. То је гадна лаж и клевета за француски закон.

Пракса примене закона код нас показује да се задруге оснивају чисто партизански, Полицијске власти стварале су задруге“.

Г. Ђорђевић је мишљења да је Закон још више погоршан правилником, који је прописао Министар Пољопривреде и правилима, која су издана од стране Дирекције за пољопривредни кредит.

Закон о пољопривредном кредиту носи у себи све мане једног политичког закона, коме није био циљ искрена организација пољопривредног кредита већ стварање политичке зависности земљорадника.

За тим прелази на анализу самог Закона:

На пример: Чл. 1. предвиђа да пољопривредним кредитом рукује самостална дирекција за пољопривредни кредит, што је потврђено и чл. 24 и 25. Та самосталност изиграна

је тиме што управни одбор сачињавају 14 лица које именује политичка власт, т. ј. Министарски Савет. Све чиновништво потврђује министар пољопривреде и вода, а пошто је дата власт министру пољопривреде и вода да одреди ближе однос управног одбора, министар га је свео на пет делегата из народа и 15 његових делегата. Предвидео је шири и ужи извршни одбор да сачињавају 9 лица која морају становати у Београду или најближој околини, т. ј. оне које је он именованао. Њему је дао сву власт, а ширем одбору оставио право да се састаје само једанпут годишње и да дискутује само о оним питањима које му председник ужег одбора стави на дневни ред.

Према овоме, дирекција за пољопривредни кредит је орган политичке власти којом управљају делегати које одређује Министарски Савет који су потпуно зависни од њега и који је у праву да их смени свакога тренутка.

Оно што је министар правилником уредио за дирекцију за пољопривредни кредит т.ј. изопачио закон, то је исто урадио и са месном задругом. Прво, проширио је да се кредитом могу служити и неземљорадници (који се баве шпекулацијом). Сем тога је укинуо слободно оснивање задруга пошто је наредио да претходна регистрација подлежи одобрењу дирекције односно обласне задруге. Па је још нешто страшније урадио, а то је да се задруга може свакога тренутка растурити кад дирекција реши и ако закон то нигде није предвидео, него напротив предвидео је да суд има да цени тај моменат.

Тако исто је рђаво урађено и у обласним задругама.

Оно што није урадио рђаво закон, или је пропуштено да се уради рђаво у правилнику, довршено је правилима месних задруга које је писала дирекција за пољопривредни кредит и у којима не само да је ограничен и уништен принцип задругарства, него је месна задруга стављена у потпуну зависност политичких органа представљених у дирекцији за пољопривредни кредит, па је чак стављен у опасност да материјалном одговорношћу солидарног неограниченог јемства изгуби своју имовину због тога што му није остављена самосталност да бира себи другове који ће солидарно да јамче већ је чл. 17 правила дозволио да то одлучује обласна задруга односно дирекција.

Дотле је све добро и ми се потпуно слажемо са г. Ђорђевићем. Али онај одељак предавања који говори о стварању централне задружне касе (помоћу државних 100 милиона) и о упућивању 40% есконтног кредита Народне Банке на земљораднички кредит, ми не можемо да акцептирамо без резерве. Сувише се апелује на државу и њене установе а не види се много онај дух самосталности, независности и *самопомоћи* на којој треба да почива свако модерно и право за-

другарство. Наше предратне задруге имале су државну субвенцију од 50.000 динара, па им је и то пребацivano да долазе у зависност од владе и да због тога губе у својој самосталности, што није било у ствари. А како ће тек сада изгледити кад све државне и полудржавне установе треба да се ставе у службу земљорадничког кредита?

*

Пре конгреса одржана је главна скупштина на којој имају право учешћа само делегати појединих задруга. Њима је поднесен годишњи извештај старе управе (штампан у листу „Земљорадничка Задруга“ за август 1928) где има доста рачунских података о стању појединих врста задруга. Међутим у свесци за новембар задружног органа, изнето је стање — са фотографијама — како га је затекла нова управа у центрالي Главног Савеза. Из тих података види се, да управни одбор очекују тешки задаци на сређивању и поправци затеченог стања.

Нова управа Главног Савеза Српских Земљорадничких Задруга, одмах у почетку свога рада има и једну непријатну дужност: да води спор са пречанским задругама које су се одвојиле од београдског савеза и основале свој пречански фронт.

Тај се спор води код надлежног суда у Новом Саду и по свему се даје закључити, да је главни иницијатор расцепа у Српском Задругарству био г. Владимир Матијевић, оснивач Савеза у Загребу и познати радник у „Привреднику.“ Као члан старе управе, г. Матијевић се видно истакао у одбрани Савеза, да је чак и помоћу полициске власти интервенисао. Г. Матијевић је уважена и крупна личност и у области нашег банкарства: председник управног одбора Јадранско-Поднонавске Банке (код које је Савез држао своју готовину) и члан управног одбора Народне Банке.

Овај расцеп је такође знатан удар за наше Задругарство и врло је потребно да пред историјом понесе одговорност онај ко је за то највише крив. Ми немамо разлога да сумњамо у изјаву оца нашег задругарства и најзаслужнијег човека за успех Србијанских Задруга, г. Мих. Аврамовића. Зато овде доносимо у целини његову изјаву, објављену у „Политици“ од 16 овм. Та његова изјава гласи:

„У Вашем листу, од 11 ов. мес., а у извештају Вашег извештача из Новог Сада, стоји, како је г. Владимир Матијевић, на свом исказу пред судом, рекао, да сам ја велики партизан, да сам ја крив за оно што се онда десило, да сам ја главни кривац за отцепљење пречанских задруга од србијанских.

Све је ово неистина. Г. Матијевић је волео да ме увек напада што сам био једно време у Земљорадничкој Странци, као да задругарство значи уништење личне политичке слободе појединаца. Шта више, он је једном приликом, још кад су се водили разговори о спајању два српска задружна савеза у 1923 години, покушао да тим разлогом разбије преговоре. О томе су сведоци Милић Радовановић др. Ђока Николић и остали чланови београд-

ског савеза. И када он сада каже, да сам ја крив „за оно што се онда десило,“ то излази, да сам ја, по њему, крив, што су се два српска Савеза спојила, јер се „онда“ и није ништа друго десило до то спајање.

Исто тако је неистина, да ја имам какве год кривнице за садањи расцеп Савеза. Ја уопште нисам имао никаква удела у том расцепу. Ја нисам био ни у Србији кад је тај расцеп почео нити кад је довршен. Ја сам о њему сазнао тек из једнога писма г. Матијевића, који ми је о томе писао

Није истина да сам ја ма коме наређивао или саветовао да се цера. На против, и ја и сви други у Управи Београдског Савеза, имали смо утисак да је расцеп припреман и изведен са знањем г. Матијевића. Како је сада дошло да г. Матијевић мене оптужује као кривца за расцеп, то ја наслућујем узрок једино у факту, што је г. Матијевић намислио да се на јевтин начин извуче испод заслужене осуде. Г. Матијевић је све сам на своју руку радио и урадио, па сада покушава да пере руке од свога сопственога дела. У овоме ме утврђује и тај факат, што је г. Матијевић, онда када је новоосновани новосадски савез затражио од београдског савеза, да њему преда сву имовину загребачког савеза и када сам ја у седници београдског савеза изјавио да новосадски нема право да то тражи, и о томе сам и писмено истакао своје мишљење у записнику, напао на мене оштро и неуљудним речима, јер је држао да новосадски савез има право да тако што захтева, а београдски савез да је дужан да му имовину загребачкога савеза преда. Томе оштром разговору били су на седници присутни г.г. Милић Радовановић, Ђ. Николић, Веља Поповић, Милан Новаковић (из Београда) и г. Милосављевић и прота Марковић (из Н. Сада), поред г. Матијевића и мене. Г. Матијевић је тада јасно потврдио, да он хоће расцеп и да ради на томе да га изведе до краја.

Никако није, дакле, имао г. Матијевић основа да онако говори о мени на суду. Тај његов говор не одговара истини.“

Zbor Centrale Industrijskih Korporacija

Na dan 29 i 30 novembra o. g. bio je dvanaesti centralni zbor ove naše glavne organizacije industrijalaca, na kojoj su pretresana sva aktuelna pitanja, obuhvaćena u sledećoj rezoluciji:

I

Industrijske obveznice i Industrijska Banka.

Da bi se Uredba o industrijskim obveznicama izradila u smislu potrebe privrednih krugova, umoljava se Kraljevska Vlada, da izvoli proširiti postojeći odbor finansijskim i privrednim stručnjacima.

U cilju nabavke kredita srednjoj i maloj industriji, umoljava se Kraljevska Vlada, da imenuje stručnu komisiju koja bi spremila i izradila nacrt Zakona o povlašćenoj Industrijskoj banci za taj cilj.

Važnost čl. 304. Ein. Zakona za god. 1928/29. treba produžiti i za godinu 1929/30.

II

• Oblasni prirezi.

Umoljavamo Ministra Finansija:

1) Da se hitno donese Zakon o finansiranju samoupravnih tela u smislu predloga iznetih u rezolucijama XI. Centralnog Zbra Industrijskih Korporacija 9. i 10. maja 1928. g. i VI. redovnog Kongresa privrednih komora i organizacija 8. i 9. septembra 1928. neodloživu potrebu za donošenje toga i takovog zakona dokazuju predračuni oblasnih samouprava za god. 1929.

2) U koliko se Zakon o finansiranju samoupravnih tela ne bi mogao hitno doneti, umoljavamo, da se uvrsti u Finansijski Zakon za god. 1929/30. ovlašćenje za Kraljevsku Vladu, da donese Uredbu sa zakonskom snagom u cilju regulisanja toga pitanja.

3) Oblasne samouprave treba Zakonom obavezati da bar na mesec dana pre pretresa u oblasnoj skupštini objave pismenim putem predloge Uredbe o oblasnom proračunu sa budžetom rashoda i prihoda.

4) Dalje umoljavamo G. Ministra, da kod odobravanja oblasnih budžeta za god. 1929.:

a) obrati naročitu pažnju na racionalno gazdinstvo oblasnih samouprava i da u tome smislu ukine sva povlašćena i nepotrebna zvanja;

b) da ne odobri dažbine, koje bi teretile sirovine, srestva proizvodnje i pogonsku snagu, niti dažbine sa značajem izvoznih carina u druge oblasti ili u inostranstvo, da izjednači namete na potrošnju i da vodi računa o tome, da autonomni prirezi budu jednaki na sve oblike državnih poreza.

5) Važnost odredaba o maksimiranju samoupravnih tela s tim, da se zbir samoupravnih prireza maksimira najviše sa 150⁰/₀ a da ukupni zbir samoupravnih prireza ne može biti veći od 200⁰/₀. Ovlašćenje dato Ministru Finansija u Finansijskom zakonu za god. 1928-1929 da može dozvoliti prireze preko maksimalne granice treba ukinuti. Maksimiranje autonomnih prireza treba opet zavesti i za porez od službenih prinadležnosti.

Kod prelaza od sadašnjeg na novi sistem državnih neposrednih poreza treba obezbediti privredu, da ne bi bila autonomnim prirezima većma opterećena nego do sada.

6) Neizostavno je potrebno da Ministarstvo Finansija i nadalje vrši kontrolu nad budžetiranjem i gazdovanjem svih samoupravnih tela i da u tome cilju izgradi odeljenje za samoupravne budžete, kako bi se vodilo računa o skladnosti oblasnih i lokalnih finansija sa ciljevima opšte državne finansijske i privredne politike.

III

Zakon o iskorišćavanju vodenih snaga.

Umoljavamo Ministra Poljoprivrede i Voda, da se što pre donese Zakon o iskorišćavanju vodenih snaga, kojim bi se naročito potpomogla privatna inicijativa i to na taj način, da se obezbedi povlastičaru slobodno raspolaganje svojom imovinom i mogućnost produženja roka povlastice i posle njegovog isteka ako se tome ne protive važni državni interesi.

IV

Socijalna pitanja.

1) Budući da se stanje naše industrije od novembra 1927. nije popravilo to molimo G. Ministra Socijalne Politike da u smislu naše rezolucije od 11. novembra 1927. ne potpiše rešenje o povišenju doprinosa za slučaj nesreće od 6 na 7⁰/₀. U Čehoslovačkoj gde je stanje industrija kud i kamo povoljnije ovaj se doprinos nedavno za 3⁰/₀ snizio da bi se privreda rasteretila.

2) Protestujemo i ovim povodom, da se u nekim pokrajinama postavljaju za članove upravnih i nadzornih odbora Okružnih Ureda za osiguranje radnika i Javnih Berza Rada, kao predstavnici poslodavaca i radnika ljudi, koji su pre svega eksponenti političkih stranaka. Predstavnici legalnih poslodavačkih i radničkih organizacija, iz čijih bi redova jedino trebalo u podjednakom broju uzeti poslodavce i radnike, jer veliki župani postavljaju partijske ljude, koje privreda ne priznaje kao svoje predstavnike.

3) Na osnovu ovlašćenja čl. 321. Fin. zakona za 1928/29. god. ima se doneti nova Uredba o uposlenju stranih radnika. Pošto je godina na ismaku, to se moli G. Ministar Socijalne Politike da donese ovu Uredbu u skladu sa željama koje su predstavnici naše industrije u više mahova izneli pred nadležno ministarstvo.

V

Unapredjenje industrije.

Po primeru susednih zemalja umoljava se Kraljevska Vlada za dejstvo, da se što pre donese Zakon o zaštiti i unapredjenju domaće industrije, imajući pri tom naročito u obzir potrebu industrijalizacije Južne Srbije.

Dalje umoljavamo Kraljevsku Vladu za dejstvo, da se zakonski propisi o prvenstvu domaće industrije kod državnih nabavaka u svemu primenjuju.

Umoljava se G. Ministar Trgovine i Industrije, da se u svrhu što racionalnijeg usavršavanja i unapredjenja domaće a naročito šumske industrije omogući nabavka modernih i patentovanih tipova mašina primenom II. i III. spiska mašina i mašinskih delova, izdatog od Ministarstva Trgovine.

VI

Obezbedjenje malih pilana potrebnim drvetom.

U cilju alimentacije malih pilana potrebnim drvetom umoljava se G. Ministar Šuma i Rudnika, da se načelo člana 294. Finansijskog Zakona za godinu 1928/29. proširi na sve domaće srednje i male pilane.

Обавештајни кредитни одсек Народне Банке

Приликом падова под стечај појединих банака — а такви су случајеви, на жалост, доста чести — дошло је до разних изненађења. Између осталог, запазило се, да се нема свагда поуздана и добра евиденција о кредитном ангажману појединих завода или фирми. Зато је код Удружења Банака из Београда још пре четири године поникла идеја, да се предложи Народној Банци стварање једне обавештајне централе. О томе се на стр. 26. годишњег извештаја овог Удружења вели ово:

„Удружење је у више махова имало прилике да осети потребу за једном установом, која би могла пружити новчаним заводима тачне информације о кредитној способности, како самих банака, тако и трговаца, индустријалаца, предузећа и т. д. Само се Удружење носило мишљу да оно организује један сличан информативни биро, али се увидело да само Удружење по свом позиву није у могућности, да сакупи податке о свима лицима и установама, чија кредитна способност може интересовати било појединце, било саме новчане заводе. Према томе је закључено да би Народна Банка према своме позиву, узимајући у обзир велику суму кредита, коју ставља народној привреди на расположење, била на првом месту позвата, да приступи организовању једне сличне обавештајне централе. Из ових разлога управни одбор у својој седници од 3 новембра 1924 године решио је, да се у горњем смислу упути једна представка Народној Банци. Та је представка под истим датумом и упућена. У њој је Удружење понудило Народној Банци своју сарадњу, као и готовост, да прими један део материјалних расхода за ову установу и то у границама својих средстава. На жалост, ма да је Удружење сматрало ово питање као врло важно за правилно функционисање домаћег кредита, Народна Банка није нашла за сходно ни да одговори на ову преставку.“

Новом гувернеру Народне Банке г. Бајлонију припада заслуга, што је ово важно питање понова покренуо и успео, да се одмах донесе једна привремена уредба о обавештајном кредитном одсеку при Народној Банци. По члану 1. ове Уредбе Народна Банка, уз сарадњу Удружења Банака у Краљевини, оснива при својој Централни у Београду и при свима својим филијалима одсеке, који ће имати за циљ да прикупљају од новчаних завода и да им достављају податке о обавезама њихових дужника и гараната.

Сваки новчани завод у Краљевини треба да буде члан Обавештајног Кредитног Одсека при оном седишту Народне Банке на чијој је завод територији.

Новчани заводи који уживају кредит или имају жиро рачун код Народне Банке дужни су бити члан Обавештајног Кредитног Одсека. Удружења Банака имају се постарати да и остали новчани заводи, који нису у вези с Народном Банком, постану чланом Обавештајног Кредитног Одсека (члан 2.).

Ова уредба треба да ступи у живот од 8. јануара 1929, када треба да почне рад овај одсек, а сви заводи треба да пошљу стање обавеза до 20 јануара. Обавештења ће се моћи давати тек кад се цео материјал среди. Да се не би догодило да Народна Банка, која има могућности да прва сазна о кредитној способности појединих банака и фирми, користи тај

свој привилегован положај и предузме мере за обезбеђење својих потраживања, установљен је члан 15 уредбе који гласи:

„За прва два месеца од дана када Обавештајни кредитни Одсек буде почео давати извештаје својим члановима, и само за дате кредите односно потраживања, који датирају из времена, када су први подаци при оснивању Обавештајног Кредитног Одсека поднети, па ма они у том року били обновљани односно пролонгирани, ако би који члан Обавештајног Кредитног Одсека тражио и добио какво обезбеђење — залогу, хипотеку — то обезбеђење важи за све повериоце, чланове Обавештајног Кредитног Одсека.“

Питање је само, да ли се једна оваква одредба може до-
нети, ако је у супротности са постојећим позитивним законима
и да ли овако, како је стилизована има важности за судове?

Много се замера уредби што су предвиђене строге казне
и што се жели да принудно дејствује на новчане заводе да
морају бити у служби обавештајног одсека. Загребачке велике
банке нису пристале на ову одредбу, па ма по цену губитка
кредита.

По чл. 11 »Обавештајни Кредитни Одсек при Народној
Банци може у свако доба вршити контролу над банкама које
су пристале на ову уредбу, ради проверавања да ли се при-
државају прописа ове Уредбе«.

У Београду, Загребу и Љубљани достављаће се извештаји
само за обавезе изнад 50.000 динара, а у другим банчиним
седиштима изнад 25.000 динара (чл. 4).

У пословним круговима прибојавају се мало ове уредбе,
али је опште веровање, да се код нас неће одржати дискре-
ција и да ће бити злоупотреба, ма да је чланом 6. предвиђено
како се и кад могу тражити обавештења, а санкција је дата
у члану 9. који гласи:

»Ако која банка пошаље Обавештајном Кредитном Одсеку
неверне и нетачне податке о својим непосредним или посред-
ним дужницима, или ако добивене информације од Обавеш-
тајног Кредитног Одсека не држи у тајности, или ако инфор-
мације тражи лице за лица која јој се нису обратила за зајам,
или не уживају кредит ни посредно ни непосредно или ако се
у опште не придржавају одредаба ове Уредбе, Обавештајни
Кредитни Одсек обуставиће одмах да му шаље информације
и известиће о томе Удружење Банака. Колегијум, састављен
од Главног Директора Народне Банке, односног шефа Обавеш-
тајног Кредитног Одсека и председника Удружења Банака
има право, пошто испита случај, казнити новчани завод нов-
чаном казном до 10.000 — динара у корист издржавања Обавеш-
тајног Кредитног Одсека, а може га искључити из чланства.
О изреченој казни известиће се Управни Одбор Народне Банке
и у томе случају Управни Одбор Народне Банке решаваће о
укидању кредита и укидању жиро-рачуна.«

Велики и мали новчани заводи

Стање њихово на крају 1927

Поводом десетогодишњице нашег уједињења, „Трговински Гласник“ дао је у низу чланака од представника свију привредних грана, како су се кретали поједини послови за ових десет година. Сарадник нашег часописа г. Dr. Иво Белин, тајник Загребачке Бурзе написао је чланак о нашем банкарству у првој десетогодишњици.

Из тога чланка доносимо овде један интересантан одељак, који се односи на процес концентрације у нашем банкарству. Ту се вели ово:

„Процес концентрације банкарства врши данас оријашко напредовање. Чак и у великим и богатим привредама, уместо великог броја малих и средњих новчаних завода, јавља се мали број новчаних институција које по свом и по повереном капиталу као и по обиму свога рада далеко се истичу над радом осталих завода. Отварањем великог броја филијала и предузимањем већ постојећих завода они иду за тим да под свој утицај прикупе привредне делатности дотичне земље, као и да прошире свој делокруг и своју интересну сферу и ван њених граница.

Процес концентрације нашег банкарства, који је започео по Уједињењу, није још завршен — тек је у својој првој фази. С обзиром на различитост у привредним приликама појединих крајева наше државе, а и с обзиром на политичке моменте процес концентрације нашег банкарства трајаће дуже него у другим државама и никад неће донети оне резултате које је донео другим привредама где у свему постоји само 4—5 моћних завода који диригују читавим привредним животом земље.

Крајем 1926 ми смо још увек имали 672 новчана завода на акције, дакле без сумње један рекордни број. Број новчаних завода на територији наше државе није сразмеран броју становника, а ни привредној делатности. Тако од тих 672 завода отпада на Србију и Црну Гору 307 новчаних завода, на Хрватску и Славонију 140 новчана завода, на Војводину 127 новчаних завода, на Босну и Херцеговину 71 новчани завод, на Далмацију 13 новчаних завода.

Пада у очи мали број новчаних завода у Словенији и Далмацији и релативно велики број у Србији и Војводини. Знатан број новчаних завода у тим крајевима треба приписати националним и партијским разлозима.“

Не можемо у свему да се сложимо са горњим мишљењем г. Белина. Он је лепо рекао да у *великим и богатим привредама* уместо великог броја малих и средњих новчаних завода долазе велике банке. Тај процес се нарочито може констатовати у Немачкој.

Код нас, међутим, ни привредна структура није таква да омогућава пуну концентрацију. Треба само видети који су заводи у нашој земљи извршили фузију. То су биле махом оне банке, у којима је ангажован страни капитал. Значи, да је из инстранства дошла идеја о спајању и да је тамо одлучена судбина Хрватске Есконтне Банке, Банкферајна, Босанске Банке, Аграрно-Комерцијалне Банке и т. д. Иначе, сем усамљених случајева у Загребу и Сарајеву, не може се генерали-

сати и рећи, да код нас постоји процес концентрације „који врши оријашко напредовање.“

Напротив, као што је лепо приметио и сам г. Белин, ми имамо ту појаву да се у Србији, Војводини и Босни и даље одржавају и отварају нови новчани заводи, са релативно незнатним, малим средствима. Ову појаву треба приписати не само „националним и партијским разлозима“ — као што мисли г. д-р. Белин — него и нашим особинама партикуларистичким. Има нечега у самој раси, да жели што више да сачува своју индивидуалност. Најбољи су примери за то саме Земљорадничке Задруге, које имају неколико Савеза и које се сад стварају и на принципима Рајфајзенових Задруга и т. зв. полицијске задруге и чиновничке, занатлијске, пречанске, српске, ортодоксне и т. д.

Тако се отприлике и код новчаних завода, бар у Србији, испољава тежња за самосталношћу и независношћу. Сем једног примера у Београду (Уједињена Банка, која је пала под стечај) и једног у Крагујевцу ми у Србији нисмо имали више ни једног случаја фузије. Код наших чисто домаћих завода, — ми то понављамо — нема за сада тежње ка концентрацији.

Уосталом, ми смо мишљења да то и није велико зло. Наши привредници су, у главном, мали и средњи људи. Њихови капитали и њихове потребе за капиталом су такве да не би могли ни апеловати на кредит какве велике банке. На прсте се могу избројати фирме трговачке, индустријска и друга предузећа, ван Београда, која имају кредит код београдских банака. Они су, дакле, упућени на мале, локалне банке. С друге стране, не може се очекивати да ће те велике банке отварати своје филијале по свима већим местима у провинцији и тако учинити кредит приступачним и тим малим привредницима.

Нарочито они новчани заводи, који у главном кредитирају сељаке, имаће увек свој *raison d'être*, јер су ипак повољнији него приватни капиталисти. И Народна Банка покушала је да врши утицај на новчане заводе у правцу концентрације, али без успеха. Било је случајева, да су ти мали заводи пристајали и да се одрекну или да изгубе кредит код Народне Банке, него да силом повећавају свој капитал или да врше фузију.

У том погледу добру је оргументацију могао наћи г. Белин и у извештају Војвођанских банака (стр. 58) где се о том питању вели ово:

„Нема сумње да настојање Народне Банке ка концентрацији малених новчаних завода имаде у принципу своју оправданост, али сматрамо потребним нарочито нагласити, да је опште неглижирање малих сеоских новчаних завода посвема неоправдано. Наше Удружење, које у првом реду репрезентира средње и мале новчане заводе, стоји на становишту, да су мали и средњи новчани заводи важне привредне јединице у привредном животу села

и варошица, и као такве упражњују они у тим местима једну важну и непроцењиву привредну функцију.

Мали и средњи заводи код којих постоји непосредан и интиман саобраћај између завода и комитента, одгојна су школа за штедњу и економско напредовање села и варошица.

Било би врло погрешно омаловажавати ситан рад малих и средњих новчаних завода јер би то значило превидити факат, да су једино ови мали и средњи новчани заводи у стању привести привреди тесауриране готовине села и варошица, што великим заводима не би пошло за руком. Мали и средњи заводи право су одгојилиште за ситног и малог штедишу.

Али не само као депозитне установе, већ и као кредитне установе извршују мали новчани заводи опредељену им задаћу. Мали новчани заводи **искључиви** су кредитни извори слабијих економских јединица, са којима се велики новчани заводи услед своје пословне конструкције у опште не могу бавити. Ови мали новчани заводи снабдевају занатлију и сељака брзо и сигурно са потребним им краткорочним кредитима.

Да су ови мањи новчани заводи здрави организми привредног живота, доказује најбоље чињеница, да су мали сеоски заводи у Војводини и Срему могли током десет година без већих потреса отписати силне милионе безвредног ратног зајма бивше Аустро Угарске Монархије, као и чињеница да су крахови ових паланачких завода велика реткост.

Биланси малих сеоских завода показују у већини случајева управо примерну ликвидност, те би у том погледу често и којем већем заводу могли примером служити.

На основу ових неоспоривих факата сматрамо, да интереси сеоске привреде траже заштиту, а не рушење малих сеоских новчаних завода, који здружено и савесно извршују своју функцију у привредном животу.“

Уосталом није ту само разлог индивидуалистички који нагони заводе да остану како су. Има ту и неповерења према фузијама, а понајчешће се разиђу у личним питањима око управног и надзорног одбора. Заслуга је, међутим, тих малих новчаних завода што продиру и у најудаљеније крајеве наше отаџбине, што их има већ и по селима, те на тај начин прикупљају и олакшавају сабирање улога на штедњу. Понеки су стекли такав углед и уживају одличан глас, да их никакав разлог не може нагонити да изгубе своју индивидуалност.

Примера ради наводимо: Зајечарску Задругу, Ресавску Штедионицу (Свилајнац) Ужичку Грађанску Штедионицу, Шабачку Задругу, Трговачку Банку у Ћуприји, Јагодинску Банку, Крушевачку Задругу и друге угледне Заводе по Србији, који немају више од једног милиона капитала, али зато располажу десет и више пута већим туђим средствима која им омогућавају кредитовање привреде у својој непосредној околини.

Најзад, и један фискалан разлог говори за одржавање малих завода. За наплату непосредних и посредних пореза (таксе, у првом реду) много је лакше и повољније кад се има посла с једним заводом, него кад је држава упућена на приватне зајмодавце. А они свугде боље и успешније раде у местима, где нема малих банака и где оне нису довољно моћне да пруже својој околини потребне кредите.

Г. Белин се потрудио да из појединачних статистика, које пружају организације Банкарске У Загребу, Сарајеву, Н. Саду и Београду, састави један укупан преглед стања за 1927. Из

тог се прегледа види, да је укупан капитал свих новчаних завода износио 1.896 милиона са 624 милиона резерви. Наспрам две и по милијарде сопствених средстава, заводи су располагали туђим капиталима (улози на штедњу) у износу преко седам милијарди. Према стању од 1925. улози на штедњу порасли су за читаву једну и по милијарду.

Кад се узме у обзир да и крајем 1924. наши новчани заводи показују укупну суму капитала око 1.800 милиона, онда у том погледу није било великог напретка, с обзиром на падове великих банака. У прошлој години била је и једна редукција (код Јадранско-Подунавске Банке) од 120 на 60 милиона, а нових оснивања у већем стилу уопште нема.

Интересантно је да се и број новчаних завода није увећао, али не толико због фузија, колико због тешких привредних прилика. Њихов се број стално креће од 600—650. По величини уплаћеног капитала било је крајем 1926: 227 завода са главницом до 1 милиона динара, 327 завода са главницом од 1 до 5 мил. динара, 47 завода са главницом од 5 до 10 мил. дин., 30 завода са главницом од 10 до 25 мил. дин., 7 са главницом од 25 до 50 мил. дин., 2 завода са главницом од 50 до 100 мил. дин., 3 завода са главницом преко 100 милиона динара.

Н. Ст.

Судбина златне резерве Руске Државе

Користиће се материјалом који је изнео чувени франц. економиста г. Пајо у својој књизи »Руски Државни Дуг«, издање од 1922 г., као и разним брошурама и чланцима других стручњака и податцима који су нам стајали на расположењу, изложићемо стање и судбину златне резерве Руске Државе.

Приликом излагања ових података послужићемо се заокругљеним цифрама.

У Руској Државној Благајни на дан 1. јануара 1914 године било је 1.695.000.000.— златних рубаља.

Од овога фонда издано је: а) од стране Царске Владе, за време рата у Енглеску и Канаду ради обезбеђења војних поруџбина 640,2 милиона златних рубаља. б) Од стране Привремене Владе у Шведску, ради обезбеђења кредита отвореног од Синдиката Шведских Банака, 4,85 милиона златних рубаља.

Свега потрошено из овог фонда до 1. новембра 1917 године закључно 645.050.000.— рубаља.

Остало је 1,049.950.000.— рубаља.

Један део ове суме, која је чувана у Казанском и Самарском одељењу Државне Банке, прешао је октобра 1918. године у руке владе адмирала Колчака, свега у монети и полугама 651.532.000.— рубаља.

Из ове резерве од стране владе адм. Колчака, утрошене су следеће суме:

а) послато у Јапан за обезбеђење кредита 31,6 милијона рубаља.

б) Енглеско-американском синдикату за обезбеђене операција 90,8. милијона

в) Енглеској и Јапану за топове и митраљезе 68,3 милијона

г) Америци 4,2, милијона

д) Отпремљено у Владивосток и остало је код атамана Семјонова скупа 42,3. милијона

Свега за време владе адм. Колчака потрошено је 237.200.000 р. Код владе адм. Колчака преостало је још 414.332.000.— р. У ствари код адм. Колчака за време његовог повлачења из Омска било је до 416 милијона рубаља. Ова разлика од 1,638.000 рубаља долази отуда што је Колчак поред сума одузетих од одељења Државне Банке у Казанском и Самарском одузео и суме које су се налазиле код среских казначејстава. Ова сума је утоварена у 40 вагона и адм. Колчак путовао је и сам са тим возом, занемарујући спасење свога живота у циљу да сачува Државно благо.

У Нижнеудинску адмирал је био принуђен да остави свој властити воз и крене се за Иркутск.

Бољшевици после стрељања адм. Колчака послали су у Москву злато у вредности од 409,626.000— руб., потрошили су на месту 6,374.000.— руб. на име револуционарних режијских трошкова.

Одговор на питање колика је количина злата из Руске Државне резерве прешла у опште у иностранство добиће се најбоље из доле изложених цифара у милионима златних рубаља:

1) Царска Влада послала је у Енглеску и Канаду 640,2. ради обезбеђења војних поруџбина.

2) Привремена Влада послала је у Шведску 4,85.

3) Бољшевици су исплатили Немачкој према Брест-Литовском уговору 120,6

4) Влада адм. Колчака послала је у Јапан 31,6.

5) Иста Влада послала је енглеско американском синдикату 90,8.

6) Иста влада за митраљезе исплатила је у Енглеској и Јапану 68,3.

7) Иста влада отпремила ја у Америку 4,2.

8) Бољшевици послали су у Америку на чување (?) 825,000,000 — рубаља.

Света 1,785,55 милиона рубаља.

Од ових сума послатих у иностранство дошло је у руке Соц. Револуц. владе у Владивостоку 10 милиона.

Свега је прешло у иностранство 1,775,55 т. ј. једна милијарда седамстотина пет милиона пет стотина педесет хиљада рубаља.

Интересантно је пропратити судбину златне резерве која је остала у рукама бољшевика.

На дан 1. јануара 1914. год. златна резерва која је била у Државној Благајни износила је 1,695.000.000.— руб.

Државни утрошак до 1. новембра 1917. године био је 645,050.000.— рубаља.

Бољшевици су добили разлику 1,049.950.000.— рубаља и осим тога злата које су извадили из сефова Московског монетног двора, из рударске високе школе (где се налазио чувени »Самородок«) 114,050.000.—

Свега 1.164,000.000.— рубаља.

Исплаћено Немачкој од стране бољшевика прва рата контрибуције предвиђено Брест-Литовским споразумом 120,600.000. рубаља.

Остало је 1,043.400.000.—

Адмирал Колчак одузео је од бољшевика злато, које се чувало у Казанском и Самарском одељењу Државне Банке свега 651,532.000 р. Остало је у њиховим рукама 391,868.000 рубаља.

После стрељања адм. Колчака, бољшевици су добили злата у износу 416,000.000.— руб. од којих су на месту потрошили 6,374.000.— руб.

Свега 801,494.000.— руб.

Бољшевици узели су такође Румунско злато, које је било на чувању у Москви у износу 120,700.000.— руб.

Исти су узашли у Иркутску у 1920 г. злато које је нађено у рудама за 1917—1919 год. (Свега у количини 32.800 килограма) у износу 42,200.000.— рубаља.

Злато од приватних конфискација, које су одузели бољшевици било је оцењено према штампи на 50 милиона, али целокупна сума много пута је већа од ове суме, а према томе ако узмемо да је конфискована свота дупло већа, т. ј. око 100,000.000.— ипак и она не би одговарала стварности.

Свега златне резерве код бољшевика треба да буде 1,064,394.000.— руб.

У Совјетској Државној Благајни од ове златне резерве у фебруару 1922 год. било је свега 10 000.000.— руб.

Разлика 1,054,394.000.— рубаља.

На овај начин у току 51 месеца бољшевици су потрошили више од једне милиарде 54 милиона златних рубаља, Руског Државног Фонда или приближно 30 милиарде динара, рачунајући да 1 зл. р. вреди 28—29 динара, т. ј. по најмањој мери по 20 и по милиона рубаља или приближно 600 милиона динара, сваког месеца.

Ипак има података о томе да су 825 мил. рубаља бољшевици послали у Америку, које сада чувају у приватним банкама; у) од 1918 године до краја 1921. отпремљено у С. Америку и чува се у Банци »Kuhn, Loeb et Comp.« 600,000.000.— руб.

б) у Њујорку чува се злато у полугама, преливено у Шведској и Швајцарској у суми од 150,000.000.— рубаља и в) у 1921 год. отпремљено је у Јужну Америку 75,000.000.— руб. Свега 855,000.000.— рубаља.

Тако Руска Држава, која је пре рата имала резерви злата више него ма која друга велика Држава (близу две милиарде златних рубаља), сада у бољшевичком државном газдинству има у благајни златне резерве само још 10,000.000.— рубаља

Ма да је руска залиха у рудама огромна, ипак и њу ће бољшевици убрзо потрошити, ако се и даље придржавају истог система »финансирања и руковања« државном имовином.

Н. П. Карабан.

Привредна питања на страни

Ми смо већ на прошлом збору Централе Инд. Корпорација утврдили да је песимизам са којим су привредни кругови гледали на рад Друштва народа по привредним питањима посве неоправдан. Успеси које су привредни органи Д. Н.-а од нашег прошлог збора забележили само су још поткрепили ту нашу тврдњу. Зато све оне државе које не воде довољно рачуна о привредном раду Д. Н.-а и о његовом значају како по целокупну светску тако и по привреду сваке поједине државе и које се услед тога ни не старају да утичу на ток тих радова, греше и оштећују своје сопствене интересе. Ово нарочито важи за нас, јер је код нас још све у покрету: и политика и привреда, па нам није све једно на којој ће се линији она стабилизovati. Жао нам је, да овим поводом морамо понова констатовати да се наши политички чиниоци још не залажу довољно да нам у појединим органима Д. Н.-а обезбеде достојно место, ускраћујући нам на тај начин могућност да благовремено уложимо свој утицај у прилог наше државе и њене националне привреде. Ово важи пре свега за Економски Комитет у којем су Бразилија, Норвешка, Индија, Аустрија, и Румунија нашли места као ефективни чланови, док смо се ми морали да задовољимо са дописним чланством; стављено нам је додуше у изглед, да ће нас и поред свега тога третирати као ефективне чланове, то међутим није случај, јер нас на састанке на којима се доносе или припремају значајне одлуке редовно не зову.

Као што смо већ једном истакли сам привредни рад Д. Н.-а обавља се према надлежности појединих органа. Познато је, да је полазна тачка већег дела тог рада била Економска Конференција коју је Д. Н.-а у мају 1927. одржало било у Жеферији, а која је донела начелне одлуке у погледу програма привредног рада Д. Н. Ту улогу Економске Конференције

преузео је Конзултативни Комитет економских стручњака привредних грана свију земаља, који се састаје годишње једанпут, обично у мају, а који на своме састанку, пошто је контролисао рад Економског Комитета који се састоји из 15 ефективних и 6 дописних чланова израђује самостално сва ова питања било у комисијама, које образује из својих чланова, било у мешовитим комисијама скупа са стручњацима, било најзад у чисто стручним комисијама и стручним или дипломатским конферецијама. Информације, обавештења, податке и све што му је иначе потребно, набавља овај комитет било преко својих чланова, било путем Секретаријата Д. Н.-а преко влада појединих држава.

Да се не би понављали, ми ћемо се ограничити на данашње стање појединих питања које је Економски Комитет, пошто је добио одобрење за свој рад како од Конзултативног Комитета тако и од Савета и Конференције Д. Н.-а и пошто је узео на знање све нове задаће које су му наменили ови претпостављени органи узео у поступак, продужујући проучавање појединих проблема, било доктриналног било практичног реда, и старајући се да получи што више практичног успеха, али тако да не би довео у питање систематски и једновремени развитак осталих делова своје активности. Доктринални задаци односили су се на трговинску политику и на међународне индустриске споразуме, сва остала питања имала су више практичног значаја.

У трговинској политици Комитет је узео у претрес питање клаузуле највећег повлашћења, и то њену примену, њене уобичајене изузетке, њене реперкусије на обавезе колективних споразума и све оне злоупотребе, које се са њеним лојалним тумачењем не дају у склад довести. На идућој сесији Комитет ће поднети извештај са потпуно израђеном доктрином којом ће се установити истоветна правила и начела по овом предмету.

Што се тиче Међународних индустријских споразума, Комитет за сад саставља списак тих споразума као и опис њихове природе, њихових статута и њиховог правног облика. Уједно Комитет саставља експозе о концепцијама које владају у појединим земљама у погледу тих споразума а које не долазе до израза само у законодавству, већ и у начину примене тих закона као и правне и административне праксе у њиховом погледу. Пошто буде прикупио сву документацију, Комитет ће је доставити неколицини стручњака на изучавање, да би у својој анкети користио и њиховим мишљењем.

И ако нас сва та питања без разлике интересују, по нас је од највећег значаја питање о колективној акцији у сврху снижавања царинске тарифе, које се, и ако од еминентне практичне вредности, уско везује за питање трговинске политике и међународних индустријских споразума. Први производи

којима се је Комитет у ту сврху бавио, били су Алуминијум и Цемент. У погледу алуминиума немачка је влада упутила владама главних произвођачких земаља питање да ли су вољне узимати у разматрање заједничку акцију у сврху укидања или барем снижавања царине на сиров алуминијум. Комитет је овај предлог за сад одбацио, и то с обзиром на нетом обновљен споразум између европских произвођача алуминиума; он је осим тога нашао да би споразумна акција која би се ограничила једино на царинску материју имала тим мање важности, што и у том споразуму не би учествовале све произвођачке земље... На против је Комитет нашао да би оваква акција у погледу цемента, с обзиром на велики диспарат у тарифама појединих земаља имала изглед на успех. Он је зато наложио како својим члановима тако и Секретаријату Д. Н.-а да се информишу о могућностима евентуалног учешћа заинтересованих земаља на претходном састанку на којем би изасланици тих држава са техничким експертима или без њих заједнички проучили начела и начин заједничке акције односно заштитних царина на цемент. Ако ова полуванична консултација буде имала Комитетом очекиван резултат, овај ће се обратити Савету Д. Н.-а с молбом за дозволу да организује званичан састанак. Као што видите, Комитет се опрезно креће у правцу према своме циљу; зато је његова акција тим опаснија по оне земље које и ако траже његов рад немају прилике да на њ стално утичу. У овом случају потребно ће бити да се наши у цементној индустрији заинтересовани кругови консултују по овом предмету.

Два исто тако значајна као компликована питања, по којима Комитет за сада још прикупља потребну документацију, односа се на Угаљ и на Шећер.

Комитет је на основу општих података о стању угља у појединим земљама које је добио од својих чланова, од Секретаријата и од Међународног Биро а Рада утврдио следећи даљи начин рада по овом питању: Једна комисија Комитета скупа са стручњацима у питању угља провериће до сада получене податке и испитаће могућност даљег рада у том правцу, да би доставио Савету Д. Н. све елементе у циљу омогућавања одлуке да ли и у којем правцу да се упути међународна акција о угљу. Експерти ће се узимати како из кругова произвођача тако и из кругова потрошача и то за сад по могућности из Немачке, Аустрије, Белгије, Шпаније, Француске, Велике Британије, Италије, Пољске, Шведске и Чехословачке. Ти би експерти морали познавати питање како са стране производње тако и са стране потрошње, трговине и превоза... Комитет интересују нарочито следеће стране проблема: Однос између индустрије угља и осталих погонских врела у опште («Energiewirtschaft») особито у колико остала горива, као што су лигнит, минерална уља и т. д. кон-

куришу угљену и какав ће вероватно бити будући развитак употребе тих појединих горива. — Да ли је поремећена равнотежа између капацитета производње и тражње пролазна или стална појава. — Дејство државне интервенције на производњу, циркулацију и расподелу угља (царински режим, регулисање увоза и извоза, посредна и непосредна помоћ, превоз и т. д.). — Дејство политике цена која се упражњава у појединим угљарским земљама и областима на развој потрошње и продаје угља. Комитет дакако нарочито интересују подаци који би му олакшали решење питања оздрављења производње и тржишта угља. Зато би му стало до тога да податке ове врсте получи још пре свога идућег састанка. У свима питањима која се односе на рад и раднике у угљеницима Комитет ће се обратити Међународном Биро-у Рада.

Документацију о шећеру Комитет је прикупио помоћу својих ефективних и дописних чланова, помоћу Међународног Института за пољопривреду и најзад помоћу произвођача шећера на Куби и на Јави... Поред ове издашне документације, коју је Комитет на тај начин прикупио, он ће, пре него што би сазвао међународну конференцију стручњака, замолити, извесне специјалисте по овом питању да провере и да среде до сад получену документацију и да јој набаве још неке податке од важности, које би му омогућиле да приступи припремању конференције са што већим изгледом на успех. Као што се види, Комитет је и у овом питању веома опрезан, јер је оно врло компликовано, а осим тога засеца не само у индустријску већ и у пољопривредну производњу.

Од осталих питања, као што су Сузбијање криумчарења у опште, а алкохола напосе, заштита путем административних мера и т. сл. следећа се три питања налазе у напредном стадијуму: питање статистике које је ових дана дошло пред Дипломатску Конференцију у Женеви, на којој ће наша улога с обзиром на назадно стање у којем се статистика код нас налази, испасти доста бедно. Мислим зато да би све наше привредне конференције у земљи имале од сада да се заузму за унапређење ове по нас тако важне научно-административне гране, а пре свега око тога да се њен развитак омогући издашнијим дотирањем дотичног буџета.

Питање поступка са странцима биће предмет Међународне Конференције почетком идуће године. Ваљда је овде на свом месту напомена, да је у Министарству Иностраних Дела образована комисија која се бави економским питањима Д. Н.-а и да је питање етаблисмана преузео проф. Др. Милан Тодоровић; има дакле изгледа да ћемо на споменутој конференцији бити одлично заступљени.

У сличном се стадијуму налази и питање заједничке царинске номенклатуре на којој још једнако ради стручна комисија. Та номенклатура доћи ће скупа са нацртом једне кон-

венције пред међународну конференцију у току идуће године. Поред ратификације ових будућих, Економски Комитет позабавио се и ратификацијом већ потписаних конвенција, које Д. Н. води у евиденцији. Овамо спадају:

Протокол о арбитражној клаузули, који је отворен за потпис од 24. септембра 1923., а који је ратификовао 18 држава. Колико је мени познато наша се не налази међу њима.

Конвенција за извршење пресуда страних арбитражних судова, отворена за потписе од 26. септембра 1927. и ако важна допуна оне прве још није потписана ни од једне државе.

Међународна Конвенција за упрошћавање царинских формалности коју смо ми потписали већ 3. новембра 1923. ратификована је скоро од свих важнијих држава, осим од наше, и ако сам ја у неколико махова у прилог угледа наше државе, лично посредовао како у Министарству Иностранних Дела, тако и у Министарству Финансија.

Што се најзад Конвенције о укидању забрана и ограничења увоза и извоза од 8. новембра 1927., њеног допунског споразума од 11. јула о. г. као и са њима у вези налазећих се међународних споразума о извозу коже и костију тиче, то сам ја одмах по свом повратку са тих конференција у Женеви о њима доставио нашим заинтересованим члановима опширан извештај са преписом извештаја упућеног Г. Министру Иностранних Дела. Како су ово први мултилатерални споразуми који се непосредно односе на привредне одношаје између земаља то су они од нарочитог значаја за делатност Д. Н. у правцу што веће слободе међународне трговине. За њих су што скорије ратификације неопходно потребне, јер су ратификације од 14 држава до извесног термина услов за ступање на снагу ових споразума. Ако се тај термин пропусти, сви ти муком створени споразуми долазе у питање.

Док је дакле, као што смо видели привредна делатност Д. Н. у овој години забележила знатан корак у напред, дотле је Међународни Биро Рада морао да успори онај жив темпо којим је међународну социјалну политику у годинама после рата гурао испред међународне економске политике. Додуше главне конвенције социјалне природе изгласане су, али нису и ратификоване (пример Вашингтонска конвенција о радном времену) према томе је и пропаганда Биро-а рада и њеног агилног директора од извесног времена управљена на издејствовање ратификације у појединим земљама; при томе се и поред све агилности органа Биро-а Рада показују тешкоће које се без сумње у многим тачкама своде до занемарења економске стране социјалних питања. Ја сам о том у више махова говорио на међународним конференцијама рада, а још пре неколико недеља имао сам прилике да се вратим на тај предмет у Паризу на састанку директора и секретара Индустријских централа. У осталом о истом сам питању објавио и

чланак у Међународној Ревизи Рада у свесци од Децембра, тако да би излишно било упуштати се у потанко разлагање о овој теми. Ја бих само да приметим да ово питање није још пречишћено ни у послодавачкој групи: оно би шта више вероватно остало и даље „у ладовини,“ да на прошлој конференцији рада јапански раднички делегат није ставио предлог који је прихваћен био од саме конференције и даље упућен Савету, а који је предлог применио цео тај проблем на конкретни случај; то је предлог, да се приреди опсежна анкета о текстилној индустрији. Ја ћу о овој анкети реферисати при састанку нашег стручног савеза текстилних индустрија, али бих овде у вези са њеном еминентно економском природом да истакнем њен значај по целу индустрију. Ова ће се анкета наиме односити пре свега на питање надница прво у текстилној, а доцније вероватно и у другим гранама индустрије и онда ће се испоставити да би објављивање апсолутних бројева о надницама дало потпуно погрешну слику о радним приликама у појединим, а нарочито у аграрним земљама са нижим надницама и да је зато потребно протегнути анкету на испитивање а) потрошачке моћи и б) производних трошкова у појединим земљама. Није свеједно да ли радник себи за своју надницу може да набави мање или више потребштину, т. ј. да ли је живот скупљи или јефтинији... Исто тако није свеједно да ли је индустријска производња у опште могућа само са нижим надницама, јер су остали производни трошкови превелики. Ја сам се како на састанцима Д. Н. тако и на свима оним конференцијама које су се бавиле привредним питањима заузимао за то, да се већ из разлога правичности не губи из вида целокупност економског проблема; да се узимају у поступак сви његови делови, дакле и они, који ће нам омогућити да и ми дођемо до јефтинијих дугорочних кредита, до јефтиних капитала, до веће и издашније производње путем рационализације и путем набавке машина, којим се штеди у радницима, у времену и у новцу. Кад се међународне установе већма буду бавиле тим деловима проблема који су нама и нашим потребама ближи и када их буду решавали у нашу корист, онда ћемо и ми моћи да повисимо наше наднице, јер ћемо више и јефтиније производити. Све донде пак док се не будемо изједначили у свима трошковима производње; немогуће је изједначити једино висину радничких надница. Ово је питање од толике важности, да сам после Париза отишао био на састанак са неким послодавачким колегама у Брисл, где смо утврдили потребу темељитог претреса овог питања још пре састанка комисије Савета Међународног Биро-а Рада, да би се претходно дошло до јединственог становишта у нашој групи.

Једино питање које се такођер тиче наше коже дискутовано је било у Паризу под насловом Сарадње индустрије и

пољоприведе. Представници појединих земаља истицали су на име потребу овакве сарадње у сврху јачања унутрашње потрошачке пијаце, па су у ту сврху шта више поговарали и заштитне царине за пољопривредне производе. Ја сам им међутим у својој реплици скренуо пажњу на повезаност привредних елемената која налаже опрезност, јер се последице обично не ограничавају ни на једну грану производње ни на један облик живота. Кад на пр. једна индустријска земља аграрним царинама суречава другу аграрну земљу да извози своје пољопривредне производе, онда приморава ову последњу да смањи своју аграрну производњу и да упућује своје беспослене житеље на обраду других грана, у првом реду индустријске гране производње. Последица тога било би повећање царинске заштите индустријских производа са стране дотичне аграрне земље, тако да би на крају крајева индустрија оне земље морала да плати цех, која је у жељи повећања унутрашње потрошачке пијаце сарађивала у прилог аграрне заштитне царине а против потрошачких тржишта на страни. Ова моја аргументација имала је у толико успеха што се је конференција најзад сложила у том, да би та сарадња имала да се односи на мере и на средства као што су рационализација пољопривреде и т. сл., а да би аграрна царина у индустријски јако развијеним земљама имала што пре да се укине.

Ми би смо према дневном реду имали још да се осврнемо и на прилике код нас у земљи, али ћемо то оставити господи изасланицима наших чланова, који су у непрестаној вези са привредном свакидашњицом за то у првом реду позвни. Ми би само да споменемо, да су неповољне и административне прилике наше државе на страни све већма познате, тако да њихово заступање постаје све теже. Данас кад су се у појединим државама сложили мање сродни елементи, него што су наша три племена, све се мање може да разуме заоштравање спора наших политичких странака и страначких група, које на крају крајева иде у прилог разорним акцијама наших противника. —

Ђ. Ђ.

42 сесија Савета Међународног Бироа Рада

Последња (42) Сесија Савета Међународног Бироа Рада одржана је овај пут на позив пољске владе од 5. до 10. октобра т. г. у Варшави.

Пошто је Председник Савета г. Фонтен отворио Сесију поздравили су чланове Савета пољски министар рада и заступник пољске владе у Друштву Народа Међународног Бироа Рада на што су се осим директора М. Б. Р. на позиву захвалили и представници појединих група. После тога прешло се одмах на дневни ред.

По узимању на знање записника конституисане су комисије за буџет, за правилник за незапосленост, за индустријску хигијену, за безбедност при раду, за социјално оптерећење индустрије и одређени су чланови за поморску паритерну комисију, за мешовиту пољопривредну, као и за комисије за исељивање, за избеглице, за интелектуалне раденике и за научну организацију рада. Осим ових комисија Савет је одлучио, да се образују комисије за употребу других осим званичних језика, за чл. 408, за анкету о текстилној индустрији и да се отпошљу исти чланови у комисију за угаљ. Наш послодавачки делегат ушао је, као члан у комисију за избеглице, за употребу других сем званичних језика и за анкету о текстилној индустрији и као заступник у комисију за незапосленост.

Треће се питање дневног реда односило на додатак дневном реду поморске конференције, која ће се одржати под вођством М. Б. Р. идуће године у октобру, а који се састоји у захтеву да поморски капетани, официри и механичари, који испуњавају дужности шефа имају да докажу извештај минимум професионалне способности. Овај је предлог потекао у главном од радничких представника поморске паритерне комисије после судара лађе „Лотис“ којим се поводом испоставило, да официри лађе нису имали довољно професионалне способности. После дуже дискусије око измене текста комисије вратио се Савет једногласно тексту како га је формулисала одмах испрва поморска паритерна комисија.

Четврто питање дневног реда тичало се Међународне конференције рада за год. 1930. Према процедури двоструке дискусије два важна питања која су први пут продискутована била на претходним конференцијама, и то: питање принудног рада и питања радног времена намештеника и онако су већ била стављена на дневни ред ове конференције. Како је правилником према уговору о миру предвиђена ревизија односно измена извесних конвенција, а нарочито Вашингтонске конвенције о осмочасовном радном дану те није искључено да ће ревизија односно измена једне или друге од тих конвенција такођер фигурирати на дневном реду ове конференције. Није искључено даље, да ће извесна питања дневног реда поморске конференције имати да се дискутују по други пут на новој поморској конференцији год. 1930. И ако је према томе дневни ред ове конференције доста претрпан М. Б. Р. предвидео је могућност, да се дода дневном реду још једно питање, како би се и 1931. год. дошло до коначне редакције једне конвенције или препоруке, и то или питање регулисања максималне тежине терета или питање доба старости у коме се деца смеју припуштати раду у трговини. После дуже дискусије између преставника радничке и послодавачке групе, Савет је најзад одлучио да за идућу сесију одложи доно-

шење одлуке по дневном реду Међународне конференције рада за 1930. год., с тим, да М. Б. Р. још пре идуће сесије спреми еспозе о постојећим законима и о пракси по овим питањима.

Пошто је пето питање дневног реда о силикози у Јоханесбургу (Јужна Африка) било одложено за идућу сесију, прешло се на шесто питање дневног реда о спровођењу резолуција, које је донела Међународна конференција рада 1928. год.: Резолуција о спречавању несретних случајева већ је достављена била владама појединих држава и друга је резолуција била примљена без дискусије а односила се на документацију о безбедности при раду, која се имала комплетирати административним одредбама, регионалних и локалних власти. Резолуцију конференције да се консултује поморска маритимна комисија о питању заштите радника при утовару и истовару лађа примио је Савет с тим, да Биро благовремено састави извештај за ову комисију која би на својој идућој сесији имала да донесе своје закључке. Што се тиче резолуције о изучавању питања спречавања несретних случајева код прикачивања вагона на жељезницама Савет је после дуже дискусије наложио директору М. Б. Р. да подсети Међународну унију жељезница на потребу давања мишљења о овоме питању.

Од резолуција које су се односиле на правилник или на уставни ред организације резолуција о проблему који се односи на отказ, на ревизију или измену и на амендирање конвенција достављена је комисији за правилник: дискусија о члану 405 § 5. Версаљског уговора према којем се владе имају упитати за разлог не поднашања донешених конвенција парламенту завршена је тиме да је предлог јапанског радничког делегата у споменутом смислу примљен, док је предлог норвешког радничког делегата да се владе упитају за разлог не ратификовања конвенције одбачен. Резолуција о питању употребе немачког и других језика примљена је у том смислу, да се образује комисија од осам чланова која би ово питање продискутовала; после дискусије о овом питању Биро би имао да поднесе комисији извештај о којем би комисија поднела своје закључке Савету.

Од резолуција о питањима које би Биро имао да изучава поднео је канадски послодавачки делегат г. Чам предлог, да се испитају узроци смањивања производње, даље предлог који се односи на развијање помирљивости и сарадње између послодаваца и радника по којим питањима је одлучено да Биро поднесе свој извештај. Француски и холандски раднички делегати поднели су резолуцију о утицају рационализације индустријских споразума на услове рада од којих је питање индустријских споразума одбачено, док је о питању рационализације решено да се директор има споразумети са организацијом о научном испитивању рада.

Међутим од свих тих резолуција, па и од свих питања која су била на дневном реду ове сесије Савета највећи интерес изазвала је резолуција јапанског радничког делегата Јонскубо о испитивању услова рада запослених у текстилној индустрији. Послодавачка група је с правом констатовала да је ова резолуција први корак у правцу испитивања услова рада и у свима другим гранама индустрије. Зато се одупрла предлогу ове анкете тим више, што је Биро предложио да се та анкета има односити на радно време и на наднице у текстилној индустрији. Услед тога се послодавачка група противила успостављању комисије која би се имала бавити овом анкетом, али кад је видела да ће бити надгласана ушла је у дискусију питања каквим се потанкостима анкета има бавити; код овог се питања испоставило размимоилажење у самој послодавачкој групи у којој су представници држава са високим стандардом и са вишим надницама иступили за апсолутне цифре о надницама, док је нарочито наш послодавачки представник пледирао за испитивање не само надница, већ и потрошачке моћи и трошкова производње; у истини би радници могли и уз нижу надницу боље да живе, ако би потрошачка моћ новца у дотичној земљи била већа, док би на другој страни индустрија морала да редукује свој рад, кад би поред осталих трошкова производње морала да сноси и више наднице; да се не би могло указивати на неку врсту домпинга са нижим надницама нарочито пољопривредних земаља, наш се послодавачки делегат заузео, да се анкета изврши у свима правцима. После једнодневне дискусије најзад је донет закључак, да се образује једна комисија, која ће за сад одлучити о том да ли и у каквом правцу, односно у каквом обиму има да се изврши анкета о условима рада текстилне индустрије.

Седма тачка дневног реда односила се на обнављање мандата члановима комисије за чл. 408 Версаљског уговора. Мандат је продужен за годину дана, а упитник који је Биро био поднео потврђен Саветом.

Осма тачка дневног реда тичала се одлуке Друштва Народа које интересују Међународну организацију рада. У погледу избеглица. Савет Друштва Народа на свом заседању од децембра месеца испитиваће успостављање нове организације високог комесаријата и конзулативне комисије. За 1929. год. избеглички буџет остаће још у оквиру општег буџета Бироа, али чим се комисије буду успоставиле Биро ће имати у погледу овог буџета чисто административну контролу.

Под деветом тачком дневног реда Савет је примио буџет који одприлике износи 8,000.000 шв. франака; даље је Савет одобрио пут директора Бироа од 1. новембра до 10. марта у Москву, Пекинг, Ханкеу, Нанкинг, Шангхај, Јапан и Холандску Индију, услед чега ће отпасти сесија Савета концем јануара, те ће се ове сесије одржати у недељи од 11. до 18. марта.

Десета тачка дневног реда о извештају перманентног одбора за исељивање одгођена је за идућу сесију.

Једанаеста тачка дневног реда односила се на извештај комисије за рад у угљеницима. Овај се извештај односио на продужење анкете о издацима, плаћеним допустима и др. и на проширење анкете на питања пензије, не запослености, рационализације, хигијене и спречавање несретних случајева. Са малим изузецима овај је извештај узет на знање, док су поједина саопштења Међународне федерације рудара достављена које економском комитету, које комисији о угљену.

Последња тачка дневног реда одосила се на директоров извештај у коме се јавља да је целокупан број уведених ратификација износио 329, да је Међународна конференција рада утврђена за 30. мај, а поморска конференција за 10. октобар 1929. и да је најзад за Међународни институт научне орг. рада именован нов директор, који по новом програму има да реорганизује институт и да поднесе свој извештај о томе Савету у марту најдаље у априлу. Савет ће имати да решава о томе, да ли је сагласан са учињеним предлозима у погледу његове даље сарадње са Институтом, односно да ли ће престати да узме учешћа у даљој сарадњи.

Ђ. Ђ.

Стање Народне Банке

Најпре Загребачки »Јутарњи Лист«, па онда један београдски, по њему, донели су вест да постоји опасност за динар. Г. Игњат Бајлони, гувернер Народне Банке, изјавио је у »Политици« од 16. овм. следеће:

»Изненађен сам да је један београдски лист штампало неистините вести донете у загребачком »Јутарњем Листу« о опасности по стабилност земаљске валуте.

Категорички изјављујем да не постоји опасност за динар и да се све вести које се у том правцу пуштају шире злонамерно.

Средства којима располаже Народна Банка довољна су да се одржава и даље досадашња стабилност динара.

Овим поводом јуче поподне одржана је дужа конференција између гувернера Народне Банке г. Бајлониа и генералног директора г. др. Новаковића с једне и министра финансија г. др. Ника Суботића с друге стране.

Наш сарадник се, после те конференције, обратио г. др. Суботићу с питањем како он гледа на исгакнуто питање, но министар финансија изјавио је само да ће накнадно дати своју реч по целој ствари.«

Независно од тога, како загребачки листови схватају ста-

билитет наше валуте, једно је несумњиво: метална подлога наше новчаничне банке опада. Ако је за курс динара меродавно његово покриће код Народне Банке — а то по најновијим теоријама не мора бити — онда у том погледу постоји извесна опасност, а она се огледа у ниже изнетом стању, из кога се види да је само у времену од 8 новембра до 8 децембра о.г., дакле за месец дана потраживање банчино у разним валутама опало за 35 милиона златних динара. А то није мала ствар. Само за осам дана (од 1. до 8. овм.) метална подлога смањила се за 27,3 милиона златних динара!

Ова тенденција опажа се кроз целу 1928 годину и ми смо то на овом месту чешће констатовали, према стању од 8 децембра 1927 то смањивање износи сто двадесет милиона златних динара, а најбоље се може уочити из овог упоређења:

Метална подлога (злато, сребро, страна монета и депони на страни) износили су:

	1927	1928
8 јанура	432.8	444.0
8 фебруара	424.4	421.8
29 фебруара	428.9	401.9
22 марта	407.5	397.5
30 априла	395.9	370.2
22 јула	490.6	353.2
8 септембра	488.0	388.8
8 октобра	478.9	377.9
31 „	488.2	378.9
8 новембра	478.2	383.5
30 „	475.0	375.4
8 децембра	460.3	348.0

Ако гувернер Народне Банке, при свем том, и даље остане оптимиста, онда он вероватно зна нешто више него ми обични смртни. Међутим, кад се горње покриће упореди са стањем новчаничне циркулације дотичног дана, онда са такође види, да је метална подлога према оптицају новчаница у опадању. Тај однос (без валоризације покрића) био је према суми папирних новчаница у оптицају, као што следује:

	1927	1928
	(у процентима %)	
8 јануара	9,0	7,7
8 фебруара	8,7	7,6
8 септембра	8,4	6,79
8 октобра	8,0	6,46
8 новембра	8,0	6,58
8 децембра	8,2	6,27

Као што се види, стално је било опадања, али је почетком децембра о.г. та разлика за читава два (2) од сто мања према 1927.

У појединостима стање Народне Банке износило је у милионима динара:

АКТИВА

	8-XI 1928	8-XII 1928	За месец дана + или —
МЕТАЛНА ПОДЛОГА:			
у кованом злату - - - - -	90,8	90,9	—
у кованом сребру - - - - -	17,5	17,5	—
у строној монети - - - - -	0,8	0,1	— 0,7
у депоима на страни у разним валутама	274,4	239,4	— 34,9
Укупно	383,5	347,9	— 35,6
ЗАЈМОВИ:			
на менице - - - - -	45,98	1.416,8	— 43,0
на хартије од вредности - - - - -	251,1	253,6	+ 2,5
Укупно	1.710,9	1.670,4	— 40,5
ДРЖАВНИ ДУГ:			
Рачун за откуп крунских новчаница -	1.062,6	1.062,6	—
Рачун привр. размене - - - - -	292,1	270,1	22,0
по зајму на бонове обрт. капитала -	966,3	966,3	—
по зајму на бонове по ванр. кредитима	2.000	2.000	—
Укупно	4.321,0	4.299,0	22,0

ПАСИВА

Главница Д. 50,000.000 у кованом злату			
од ове уплаћено - - - - -	30,0	30,0	—
Резервни Фонд - - - - -	11,5	11,5	—
Новчанице у течају - - - - -	5.818,9	5.550,1	— 268,0
РАЗНЕ ОБАВЕЗЕ:			
по жиро рачунима - - - - -	439,9	458,1	+ 18,2
по разним рачунима - - - - -	203,9	205,8	+ 1,9

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Univ prof. dr. Aleksandar Bilinović. **Nove metode proučavanja Konjunktur in gospodarska prognoza.** Ljubjana 1928.

У земљи практичног схватања свега што чини човеков живот, у Сјед. Ам. Државама, покренуто је почетком овога века питање о искоришћавању статистичког материјала ради предвиђања ближе или и даље привредне будућности. Статистика не треба да буде само зато да даје потврду теориским поставкама или да омогући нове поставке, већ треба да послужи практичним привредним циљевима — привреднику и привредном политичару у већој мери но до сада, и то непосредно. Живот народне привреде огледа се у сталним променама. Ове се дешавају у циклусима, етапама и периодима. Утврђујући најтипичније појаве и посматрајући њихове промене и њихову везу на другим привредним променама у извесном временском низу могу се установити правилности у тој узајамној вези. И свака промена на типичној појави одговарају промене које ће наступити код осталих везаних појава. Отуда могућност да се на основу констатације код једне појаве предвиди стање свих повезаних појава у будућности — т. ј. постоји могућност тачне привредне прогнозе — предвиђања привредних конјуктура.

Ово схватање не признаје више значај досадањем теориском привредном испитивању које има да се стави у музеј науке. Од сада привредна испитивања имају да се баве само оним што се може мерити и срачунати. Отуда статистика је једино правилно полазно гледиште. Проф. Афталион обележава ово схватање задатка привредног научног испитивања као *квантитативно* на супрот досадањем као *квалитативном*.

Тај преокрет је наишао на добар пријем у Америци, где се ово схватање развија у неколико праваца, налази одјек и у Европи, где се тако исто стварају научне организације ради испитивања привредног живота са овим новопостављеним задатком.

Професор Љубљанског Универзитета, г. А. Билимовић, чини овим својим малим радом корак информативно-пропагаторског значаја. У овом раду у главном се описују разни начини привредне прогнозе и износи се жеља да се привредна испитивања и код нас треба да развијају у овом правцу уз тврдњу да би остварење овога било могуће.

По моме схватању сва пропаганда за реализовање ове идеје и код нас, у колико би она у опште била оправдана, прерана је из два разлога. Пре свега наше привредно образовање више је но слабо — оно готово, сем врло малог броја људи, и не постоји. Привредна схватања н. пр. наших политичких радника су толико конфузна да показују недостатак и

најосновнијег народно привредног образовања. Основни термини и појмови су код њих у хаосу. Друга наша статистика нема своје солидне организације, а без ове немогуће је овај нов начин привредног испитивања. Ми немамо још ни добре статистике становништва, а о осталој и да се не говори. Предпоставка да ћемо моћи брзо добити добру и свестранију статистичку организацију, мало је вероватна. Наша статистика је данас фрагментарна и у зачетку развијања а разумевање за њу као и да не постоји код наших званичних привредних политичара.

Услед горњег — нама је потребна јака пропаганда за организацију статистике, а све док се ова не оствари и овај рад г. Билимовића може имати само информативан значај и као такав он је добро дошао нашој привредно слабо образованој средини. Пан.

Удружење Агронима у Загребу. **Referati održani na glavnoj skupštini 17 i 18 lipnja 1928.** — Zagreb 1928. — Поднети и овом публикацијом обухваћени реферати јесу: 1) prof. Dr. Oton Frangeš: »O djelokrugu i radu naših poljoprivrednih fakulteta«. — 2) Dr. ing. Branko Horvat: »Preduslovi za rad u narodu«. — 3) Ing. Ivo Ružička: »Niža poljoprivredna nastava«. — 4) Dr. Pavao Kvakan: »Današnje stanje i potreba reorganizacije naše poljoprivredne službe«. — 5) Ing. Rado Lach: »Povećanje proizvodnje u poljoprivredi i ustanove poljoprivrednih Komora«. 6) Prof. Ing. Stjepan Jurić: »Zadružna svojina i naš poljoprivredni napredak«. — 7) Dr. Ing. Karlo Šoštarić-Pisačić: »Poljoprivredni izvozni kapacitet naše države.« — 8) Stanko Ožanić: »Unapredjenje i gajenje južnog voća.« — Сви ови реферати својим насловом указују да им предмет расправљања није од ужег стручњачког интереса већ од ширег привредног интереса. Већина од њих односи се на детаљне моменте чије је расправљање и рашчишћавање потребно ради формирања нашег »привредног програма« о коме се у последње време врло често напомиње да је неопходан. Пан.

Bogdan Krekić. **Normalni radni dan.** Beograd 1928. — Питање је, историски и теориски доста детаљно расчлањено, али не и много разрађено. Гледиште једнострано. Циљ књиге пропагаторски. Сва су питања само летимично додирнута. Марксова теорија о вишку рада сувише подвучена, како то више ни социјалистичко схватање не прихваћа.

Па ипак ова књижица може својом расчлањеном садржином да послужи бар са информативног гледишта. А то у толико пре што је код нас објективна књижевност о социјалним проблемима и сувише не развијена.

Садржај, у главној деоби је овај: Неколико речи у напред.

I Супротност интереса. II Радни дани у прошлости. III Борба за нормирање радног дана. IV Краћи или дужи радни дан. V Однос радног времена према величини наднице. VI Радно време и социјални и културни живот радника. Литература.

У »литератури« пада у очи да од система Науке о Народној Привреди послужили су писцу само Марксов капитал и Вујићева »Начела Народне Економије.«

Више објективности и шире познавање модерних привредних проучавања, свакојако да би биле боље основе и за одбрану радничких интереса, но пропагаторска једностраност и затворених очију пред нагомиланим научним знањем. **Пан.**

Извештаји о раду Привремене интерне организације новчаних Завода у Босни и Херцеговини, у 1927 години. Сарајево, 1928.

Привредно стање Босне и Херцеговине одликује се од осталих покрајина и представници новчаних Завода у Сарајеву — и ако делимично припадају организацији новчаних Завода у Загребу — сматрали су за потребно да створе и једно посебно удружење за свој крај.

У извештају је дат један одличан преглед свих важнијих привредних грана у прошлој години и једна статистика о стању новчаних завода на дан 31. децембра 1927.

Извештај Удружења војвођанских банака Срема, Баната, Бачке и Барање за 1927 годину.

Истина, мало доцкан, али врло исцрпан извештај поднело је ово удружење које је по времену оснивања најмлађе. Најпре је основан Савез новчаних завода у Загребу, па Удружење Банака у Београду и затим посебна удружења у Сарајеву и Новом Саду.

Као што привредне коморе обухватају засебно сваку покрајину, тако се и у области новчарства осетила потреба да свака територија која има засебно трговачко и друго законодавство буде издвојена и у погледу професионалне заштите интереса.

У извештају је један исцрпан преглед привредних прилика у прошлој години, законски се говори специјално о раду новчаних завода у Војводини и најзад је дата статистика о кретању важнијих позиција у билансу војвођанских банака. **Н.**

Radnička Komora za Vojvodinu u Novom Sadu. **Privredni i socijalni odnosi u Vojvodini.** — Novi Sad 1928. Из предговора наводим: »Privredni i socijalni odnosi Vojvodine neposredan su nastavak prošlogodišnje komorine publikacije: P o l o ž a j r a d n i č k e k l a s e. Ovoga puta poklonjena je veća pažnja privrednim odnosima, koji su u prethodnoj publikaciji, uz ostalo, najuže

naglašeni. Materijal za ovaj deo prikupljen je, najvećim delom, neposredno od preduzeća i privredno-političkih i socijalno-političkih ustanova u Vojvodini. Manjim delom, materijal je pozajmljen iz raznih drugih objavljenih izvora. Izuzetna pažnja posvećena je najvažnijem socijalno-političkom problemu Vojvodine: položaju njenih poljoprivrednih radnika.«

Главна заглавља овог извештаја јесу: Privreda. Poljoprivredna Industrija. Prvobitna i Keramička Industrija. Industrija Odeće. Industrija kože. Hemijska Industrija. Drvna Industrija. Grafička i Papirna Industrija i Obrt. Metalna Industrija. Opšti Pregled Industrije u Vojvodini. Zanatstvo. Trgovina. Banke. Položaj Radničke Klase. Socijalno Političke Ustanove. Pregled Izdatih Pomoći. Nesrećni Slučajevi. Štrajkovi. Tarifni Pokreti. Sindikalni Pokret. Poslovni Izveštaj Komore za 1927-8 godinu.

Ова публикација заслужује изузетну пажњу с погледом и на садржину и на систем и објективност рада. Садржина је пуна података, нарочито прегледно изнетих статистичких и реалних чињеница. Систем излагања лепо развијен. Прегледност и концизност олакшавају употребу.

И по садржини и по начину обраде она по моме мишљењу долази у први ред публикација које су наше привредне и социјалне установе дале до сада и може послужити као пример за даљи озбиљан рад. Њеном аутору припада пуна хвала.

Једну догледну примедбу морам учинити. Прво заглавље — Privreda — несрећно је изабран термин. Није згодан н. пр. ни термин на ст. 71. — Prvobitna i Keramička Industrija.

Пан.

ПРЕГЛЕД ШТАМПЕ

За месец новембар 1928 године

*I Пољопривреда, сточарство,
шумарство*

1. Д-р Т. Митровић, Како се могу добити јаја од кокошке у зиму. Природа бр. 4.

2. Д-р Ст. Хорватић, Карактеристика флоре и вегетације крша. Шумарски лист, окт.-нов.

3. Сточарство у Југославији (статист. подаци) Пољопр. Гл. бр 21.

4. Инж. Драг. Ролачек, Саобраћајна средства и шумске зграде у држ. шумама горског котара, Шум. лист, окт.-нов.

5. Инж. Е. Фајт, Најновије о шећерној репи, Пољопр. Гл. бр 21.

6. Јошко Глазер, Импрегнирање али препајање вина з огњиково киселино наравним потом. Наше Горице, X.

7. В. Хауер, Проблем нашег земаљског коњарства. Пољопр. Гл. бр 21.

8. Драгиша Лапчевић, Гладне године Трг Гл. 1 XI

9. Д-р В. Клакан, Годишња Скупштина Друштва оплемењивача биља. Пољопр. Гл. бр 21.

10. Проф. инж. Стјепан Јурић, Овогодишња жетва. Банкарство, новембар.

11. А. Савић, За унапређење нашег сточарства. Пољопр. Гл. бр 21.

12. Драгиша Лапчевић, Гајење цикорија. Трг. Гл. 3-ХI, сочива, Трг. Гл. 15.-ХI.

13. Мих. Аврамовић, Житнице. Прив. Преглед 11 и 18 ХI.

14. Фрањо Трампуж, Семеногојска постоја в Белтинцих. Наше Горице, бр 11.

15. К. Поповић, О нашој шљиви. Привр. Преглед, 18 ХI.

16. Драгиша Лапчевић, Наше воће. Трг. Гл., 24. ХI.

17. Бога Данић, Једно мишљење о пољопривредној кризи. Привр. Преглед. 18 ХI.

18. Оснивање прве опиумске задруге у Ј. Србији, Тр. Гл. 24 ХI.

19. Драгиша Лапчевић, Маунасто биље. Трг. Гл., 16 ХI.

20. Ј. Протић, Актуелни проблеми наше пољопривреде. Време, 29 ХI.

21. Нико Моровић, Питање нашег маслинарства. Југ. Лојд 25 ХI.

22. Рибарска конференција у Сплиту (резолуције) Југ. Лојд, 24 ХI.

II. Индустрија и рударство.

1. Пр. М. Урбани, Искоришћење наших земних плина. Југ. Лојд, 28 ХI.

2. Др. инж. Ф. Подбрежник, Оснивање нашег „Института за истраживање горива“. Југ. Лојд, 29 ХI.

3. Рударство у јуну 1928 г. (стат. подаци) Трг. Гл. 13 ХI. у јулу — Југ. Лојд, 25 ХI.

4. Драгутин Хрибар, Масли господарства и инаустрије. Банкарство, нов.

5. Д-р П. Тутунџић, Боксит. Природа, бр. 4.

III. Кредит, берза и банке

1. Д-р Албин Огрис, Регулативне штедионице. Приспевки к госп. стат. Словеније, изд. Трг. Ком. у Љубљани.

2. Љубомир Ст. Косцер, Национални интерес и национализација осигурања. Банкарство, новембар.

3. Обавештајни Кредитни Одсек при Народној Банци — привремена уредба. Трг. Гл. 15 ХI.

4. В. Ђорђевић, Реферат о пољопр. кредиту на Конгресу Савеза Земљорадн. Задруга, Полит. 12 ХI.

5. Мил. Б. Јовић, Поводом тридесетогодишњице Држ. Хип. Банке. Привр. Прегл. 11 и 18 ХI.

6. Д-р Иво Белин, Контрола кредита. Трг. Гл., 22 ХI.

VI. Финансије: буџет, порези, валута

1. М. Б. Тошић, Предлог за решење самоуправног пореског система, Трг. Гл. 17 ХI.

2. Финансирање самоуправа на Збору Централне Индустр. Корпорација. Трг. Гл. и дневни лист. 30 ХI.

3. Финансије Загребачке Области. Југ. Лојд, 8 ХI.

4. Милин Босанац, Упаљачи и ужи-гачи. Југ, Лојд, 3 ХI.

5. Приходи и расходи самоуправних тела у 1927 години. Трг. Гл. 24 ХI.

6. G. Kurilo, Les impôts indirects dans le Royaume S. H. S. Rev. Econ. de Belgrade, novembre.

7. Dr. Ivo Belin, Les emprunts de la Direction des Monopoles. Rev. Econ. de Belgrade, novembre.

8. D. Nikiforov, Les emprunts privés à l'étranger. Rev. Econ. de Belgrade, novembre.

9. Prof. Dr. M. Nedeljković, A la veille du nouveau budget, Rev. Econ. de Belgrade, novembre.

10. Колико је наплаћено непосредних пореза у септембру 1928 г. Политика, 8 ХI.

11. Алекс. Циндрић, Службенички порез гледом на послодавце и намештенике-раднике. Радн. Зашт. 25. X.

12. Финансије самоуправних области Политика, 8 ХI.

13. Д-р И. Б. Девизна залиха и законска стабилизација динара. Трг. Гл. 8 ХI.

14. Д-р Вел. Бајкић, Шведски зајам. Државни летећи дугови — наша срамота. Банкарство, новембар.

15. Душан Узелац, Значај девиза у унутрашњем и међународном саобраћају. Банкарство, новембар.

16. Д-р Цветко Грегорић, Обласне самоуправе у Краљевини С.Х.С. Банкарство, новембар.

17. Душан Летица, Пред увођењем порескога закона. Банкарство, нов.

18. Д-р И. Б. Иностранни зајмови Монополске Управе. Трг. Гл. 2 XI.

V. Трговина и царине

1. Дан. В. Стевановић, Штетност по неких царинских расписа. Тргов. Гл. XI, 8 XI, 1 XI.

2. Наш увоз у септембру 1928 год. Привр Прегл. и Трг. Гл. од 4 XI.

3. Драгиша Лапчевић, Трговина и пољопривреда. Трг. Гл. 11 XI.

4 Проф. инж. Мих. Кустерле, Накнадни царинско тарифни споразум з Австријо. Наше Горице, бр. 11.

5. N. Stanarević, L'exportation des fruits de la Yougoslavie. Rev. Econ. de Belgr. novembre.

6. Наш извоз у октобру 1928. год. (стат. податци). трг. Гл. и Привр. Прегл 25 XI, Југ. Лојд, 27 XI.

7. Александар Јаковљевић, Уверења о пореклу робе. Трг. Гл. 29 XI и 30 XI.

VI. Саобраћај и тарифе

1. Питање наших териториалних вода. Трг. Гл. 24 XI.

2. Васа П. Микић, Треба ли пловни парк уступити приватним предузећима? Трг. Гл. 23 XI.

3. Инж. Мицић, Панчевачки мост. Природа и Наука, бр. 5.

4. Андра Станић, О нашем жељезничком саобраћају у дневн. лист. 13 XI.

5. Јеврем Ј. Поповић, Државни пловни парк. Трг. Гласн. 1 XI и 2 XI и Привр. Пр. 4 XI.

6. Ј. Јазбец, Нови видици нашег туризма, Наша Ривијера, окт.

7. Ст. Станојевић, Пловидба на Морави Природа, бр. 4.

XI Занат и кућевна радиност

1. Обртнички дан. Југ. Лојд, 17 XI.

VIII Радничко законодавство

1. Јосип Боле, Из јудикатуре Социјалне делавскога заваровања. Радн. Зашт. 25 X.

2. Сава Корица, Текући рачуни послодаваца. Радн. Зашт. 25 X

3. М. Бабић, Почетци социјализирања лечничке службе. Радн. Заштита, 25 X.

4. Инж. Д. Домајнко, О заштитним мерама код производње коже. Радн. Зашт. 25 X.

IX Социјална и комунална политика

1. Д-р Гига Аранички, Самоуправе градских и сеоских општина. Банкарство, новембар.

2. Д-р Лаза М. Костић, Вароши као изборне јединице. Полиција бр. 19 и 20.

3. Драг. Ј. Ранковић, Функција председника општине. Полиција бр. 19 и 20.

4. Преглед издатака на народну просвету по покрајинама. Политика 8 XI.

5. И. Косменчић, Кмечке надалевалне школе. Наше Горице бр. 11.

6. Al. Wegner, Les ouvriers et leurs salaires dans le Royaume S. H. S. Rev. Econ. de B. novembre.

7. Д-р Милослав Стојадиновић, О комуналним проблемима (предавање) Трг. Гл. и дневни лист 24 XI.

X Економска политика

И. Ф. Лупис-Вукић, Конвенција са Аргентином склопљена. Југ. Л. 17 XI.

2. М. Кулмер, Стање привреде у Хрватској и Славонији (реферат). Југ. Лојд, 21 XI.

3. Мирко Моровић, Узроци нашег економског напатка. Југ. Лојд, 29 XI.

4. Е. Гринвалд, Актуелна питања и Савез Трговаца. Југ. Лојд. 1 ХП.

5. Хинко Сироватка, Привредни Савет, Трг. Гл. 29 XI.

6. Тома Поповић, Привреда Јужне Србије, Трг. Гл. 16 XI.

7. Д-р Лаза Марковић, Влада и привредници, Трг. Гл. 24 XI.

8. Д-р Гед. Дунђерски, Економско стање Војводине. Полит. 18 XI.

9. Војислав Шола, Економско стање Босне и Херцеговине. Трг. Гл. 17 XI.

10. Драгиша Лапчевић, Неки радови у Јужној Србији. Трг. Гл. 23 XI.

11. Захтеви загребачких и љубљанских привредника и Народна Банка. Трг. Гл. 21 и 22 XI.

12. Хинко Сироватка, Привредници, напред за очување државе, Трг. Гл. 9 XI.

13. Јеленко Петровић, Старање државе о окућју. Полиција бр. 19 и 20.

14. Д-р Дим. Мишић, Хрватско питање и ревизија Устава. Трг. Гл. 6 XI.

15. Ђуро Трошћец-Врањски, Пасивни крајеви нашега Приморја. Банкарство, новембар.

16. Ернест Стипановић, Економско стање северне Далмације. Банкарство, новембар.

17. Јосип Шуштић, Привредна ситуација на северо-западној граници државе. Банкарство, новембар.

18. Драгиша Лапчевић, Привредници и политичка ситуација. Банкарство, новембар.

19. Д-р Албин Огрис, Акционарска друштва по билансима у 1926. г. Изд. Трг. Ком. у Љубљани: Приспевка к госп. стат.

Југословенска Удружена Банка А. Д.

(Banque Union Yougoslave S. A.)

БЕОГРАД

протоколисана код Београдског Трговачког Суда 24. окт. 1928. год. бр. 83.614, има част извести пословне пријатеље, да од **1. новембра 1928. године** преузима и продужује све послове Босанске Банке А. Д. у Београду, Југославенске Ескомптне Банке Д. Д. у Загребу и Аграрне и Комерцијалне Банке Д. Д. у Београду и Сарајеву, у локалу бивше Босанске Банке А. Д., Кнез Михајлова 52.

„ЕКОНОМИСТ“

СТАЊЕ НА ДАН 30. ЈУНА 1928.

АКТИВА

Благајна код Администратора	242.—	
„ „ Поштанске Штедионице	2.628.27	
„ „ Техничке Банке	26.200.—	29.070.27
Привремени		4.200.—
Покретности: Намештај и прибор	9.127.65	
„ Библиотека	5.150.—	
„ Комплекти	1.670.—	15.947.65
Губитак		7.187.64
		56.405.56

ПАСИВА

Главница		56.405.56
Пренос из прошле 1927.		56.405.56.

РАСХОДИ

Трошкови:		
Поштарина и експедиција, канц. материјал и др.	5 737.24	
Кирија	4.520.—	
Хонорари	25.282.—	
Штампање часописа	28.114.—	
Инкасо провизија	1.449.—	65.102.24
		65.102.24

ПРИХОДИ

Претплате	48.343.40	
продаја књиге на комад	2.142.—	
Чланови Утемељачи	1.000.—	
Огласи	5.050.—	
Комплекти	1.379.20	57.914.60
Губитак		7.187.64
		65.102.24

Члан управе и
благајник

Ник. Станаревић

Хонорарни књиговођа

Давид А. Марковић

Власник и одговорни уредник. Никола Станаревић, Цар Урошева 17.

Набавка картонских кутија.

Управа Државних Монопола набавиће путем прве оферталне лицитације, која ће се одржати на дан 11. јануара 1929. године у 11 часова у канцеларији Управе:

480.000 комада картонских кутија за паковање „Јадран“, „Косово“ и „Шумадија“ цигарете.

Услови као и сва остала обавештења могу се добити у канцеларији Економног Одељења сваког радног дана од 8-12 час.

Из канцеларије Управе Државних Монопола ЕМБр. 25072 од 4. децембра 1928. г. у Београду.

Набавка крижачких ножева.

Управа Државних Монопола набавиће путем I оферталне лицитације, која ће се одржати на дан 31. децембра 1928. г. у 11 часова у канцеларији Управе:

3.689 ком. крижачких ножева за потребе Фабрике Дувана, Државне Маркарнице и Радионице Цигар-Папира

Услови, скице као и сва остала обавештења могу се добити у канцеларији Економног Одељења сваког радног дана од 8-12 часова.

Из канцеларије Управе Државних Монопола ЕМБр. 24.534 од 26. новембра 1928. године, Београд.

Државна Хипотекарна Банка

Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

Основана 1862. год.

Банком управља независни Управни Одбор.

ЦЕНТРАЛА У БЕОГРАДУ.

Главне филијале: Ниш, Нови Сад, Цетиње, Сплит, Скопље, Сарајево, Загреб и Љубљана.

Агенције: Крагујевац, Ваљево, Чачак и Јагодина.

ГЛАВНИ ПОСЛОВИ:

Рукује свима државним и јавним фондовима, пупилним и депозитним, и црквеним капиталима, манастирским, општинским и задужбинским новцима и т. д.

Емитује обвезнице и заложнице.

Прима улоге на штедњу.

Одобрава зајмове на непокретности општинама и самоуправним телима на прирез и приход.

Финансира водне задруге.

Есконтује менице новчаних завода.

Ломбардује државне хартије од вредности.

За све банчине послове јамчи држава.

СТАЊЕ 31. МАЈА 1928. ГОД.:

1. Јавни и остали фондови, капитали и др.	907,737.604·47	Дин.
2. Улози на штедњу	319,614.986·86	"
3. Заложнице (емисије 1910, 11, 24 и 27)	991,760.275·48	"
<hr/>		
1. Хипотекарни зајмови	1.829,234.936·91	Дин.
2. Зајмови на прирезе и приходе (комунални)	259,062.072·75	"
3. Зајмови водним задругама	80,579.674·90	"
4. Реесконт	61,099.112·90	"
5. Ломбард	76,069.395·70	"

Државна Хипотекарна Банка прима улоге на штедњу и плаћа годишње

6% чисте камате.

Улози се исплаћују на први захтев, без отказног рока.

Од важнијих операција, које је Банка ове године обавила, вредно је споменути закључење зајма у Швајцарској од 10 милиона шв. франака и у Америци 12 милиона долара.

Ради санирања кредитних односа и олакшања привредне кризе, Банка је сопственом иницијативом спустила у овој години интересну стопу по хипотекарном кредиту.

За обавештења обратити се на адресу:

**ДРЖАВНА ХИПОТЕКАРНА БАНКА
БЕОГРАД (ЈУГОСЛАВИЈА).**

На основу одобрења Г. Министра Трговине и Индустије
Бр. 3938 од 19. септембра 1928. позивају се интересенти на

УПИС АКЦИЈА

„Акционарске Фабрике Вунених Тканина А. Д.“
Штофаре у Београду.

Потписани оснивачи одлучили су, да преузму и повећају рад и да прошире **Фабрику Вунених Тканина** коју је подигло и најмодерније уредило Акцијско Друштво „**Неимар**“ у Београду, Краља Александра 310, и тиме допринесу јачању домаће текстилне индустрије, која је код нас врло слабо развијена.

У напредним индустријским земљама та грана привреде је извор народног благостања и богатства. Наша пак Отаџбина а са њоме и сви ми заједно услед тога, што се текстилна индустрија не диже, **бивамо сваке године за 1,5 милијарду динара сиромашнији**, јер се толико извози златног новца за увезену са стране, толико потребну но скроз непродуктивну робу, те тако сваке године бележимо ту огромну суму новца као губитак у нашем економском напретку.

Подижимо дакле **домаћу националну текстилну индустрију** у општем нашем народном интересу.

Акционарска главница овог предузећа је предвиђена на

12,000.000 динара

подељених на **24.000 акција номиналних 500 дин.**

Сваке три акције дају право на један глас.

При упису полаже се по свакој акцији на име оснивачких трошкова по 30 дин. а на име уписнине по 200 дин.

Пошто је интересовање, за упис велико, оснивачки одбор задржава право да Главницу Друштвену повећа за онолико, колико се акција преупише.

Упис акција траје до 31. марта 1929. године.

Пуна уплата према одобреним правилима предвиђена је за годну дана.

Акције се могу уписати у Београду:

код Прометне Банке, Београд, Кнез Михајлова улица
код Заложне Банке, Београд, Коларчева улица
код Јадранско-Подунавске Банке, Краља Милана улица
код А. Д. „Неимар“, Видинска 58, пошт. чек-рачун 50-049.

Проспект, одобрена правила као и све информације односно уписа могу се добити у име оснивача преко инжињера **Петра Путника**, Београд, Видинска улица број 28.

ОСНИВАЧИ: Д-р Јован Радонић, проф. Универзитета; Никола Несторовић, проф. Универзитета; Божа Милосављевић, директор банке; Панта Тадић, рентијер; Каменко Папрић, рентијер; Никола Новаковић, инжињер; Јоца Нотарош, приватије; Драган Ј. Илић, адвокат; Петар Путник, инжињер; Грађевинско-техничко предузеће А. Д. „Неимар“: Бранко Путник, Новак Дунђерски.

Пијте бразилијанску кафу!

Прву директну везу са Бразилијом отворило је ново основано друштво

„Југобразил“ — Михаиловић и Комп.

чији су чланови наши први привредници, који својим досадашњим радом и именима представљају апсолутну гаранцију у успех нових великих веза наше државе и водећих држава Јужне Америке

»ЈУГОБРАЗИЛ«

пружа свакоме увознику кафе све оно што се може, у сваком погледу, дати приликом избора робе. Поред велике вредности личности које воде овај велики посао, њихове исправности и способности, друштво је у стању да даде далеко више пошто заступа државни институт за заштиту кафе у Бразилији чији расположиви капитал износи огромну суму од

четрнаест милијарди динара

и који служи искључиво за пропаганду и заштиту бразилијанске кафе и строгу контролу над свим фалсификовањима те кафе. Од стране овог Института, наше друштво ЈУГОБРАЗИЛ ужива велику материјалну потпору односно пропаганде, и искључиво заступништво две велике и реномиране куће из Рио де Жанеира и Сантоса.

Интереси наше трговине уопште

истовремено су најпречи интереси друштва ЈУГОБРАЗИЛ, који директном везом са бразилијанским пристаништима уводи у живот стару жељу наших помораца и трговаца: да с најбогатија земља Јужне Америке, Бразилија, без посредовања трговачки веже са нашом земљом. Из тога следује, да ће

квалитет и цена кафе бити далеко повољнија

јер је искључењем посредништва уведена стална контрола при експедицији, а цене су оригиналне, према ценама бразилијанских берз кафе, чије извештаје друштво Југобразил прима свакодневно

У магацинима Југобразила

налази се стално на стоваришту довољно робе искључиво за увознике гросисте.

Траже се уведени заступници, познаваоци кафе, из свих већих вароши земље.

„Југобразил“ — Михаиловић и Комп.

Теразије 11

Београд

Тел.: 38-10, 34-95

Телеграми: „Југобразил“, Београд.

Пијте бразилијанску кафу!

ИЗ ПОШТАНСКЕ ШТЕДИОНИЦЕ

Од данас (1. маја о. г.) може се преко Поштанске Штедионице директно и без икаквих формалности шиљати новац у иностранство

(до 3.000 динара).

Власници чековних рачуна код Поштанске Штедионице могу наређивати „налогом за исплату“ (образац 110 ш.) вирмане и исплате у готовом непосредно у Мађарској, Аустрији, Чехословачкој, Швајцарској и Италији (за Мађарску се за сада могу наређивати само вирманске дознаке). За остале државе у Европи налози ће се извршивати преко Италије или Швајцарске.

Исто овако може се преко Поштанске Штедионице дозначивати новац у Сједињене Америчке Државе и Канаду.

ЗА ОВАКВЕ НАЛОГЕ

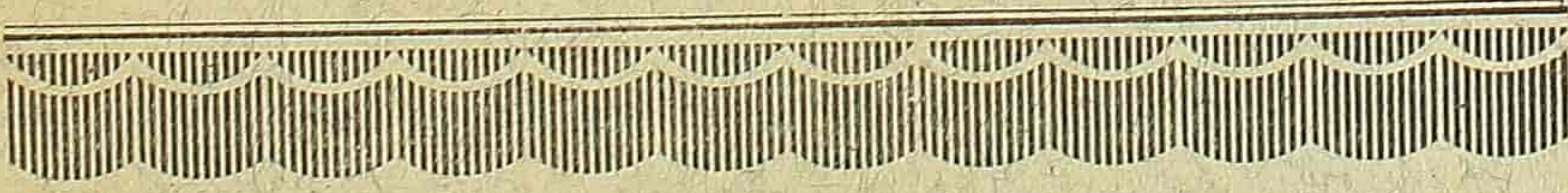
вирмане и исплате у иностранству) до означеног износа не треба никаква специјална дозвола од Генералног Инспектората Министарства Финансија.

ЧЕКОВНИ РАЧУН

код Поштанске Штедионице може отворити свако лице и свака установа.

УПУТСТВА И ОБАВЕШТЕЊА

дају бесплатно Генерална Дирекција Поштанске Штедионице у Београду и њене Филијале у Љубљани, Загребу, Сарајеву и Скопљу.

Трговачки Обавештајни Завод А. Д.

пређе: R. G. Dun & Co.

БЕОГРАД

Бука Караџића 3. — Телефон 14-63.

Даје кредитне извештаје о фир-
мама и установама целог света.

Представник и коресподент од: R. G. Dun & Co., New-York, London, Paris, Rotterdam, Madrid, Milano; — Deutsche Auskunftei, vorm. R. G. Dun & Co., Ges. m. b. H., Berlin, Hamburg, Leipzig, München; — Handels-Auskunftei, vorm. R. G. Dun & Co., Ges. m. b. H., Wien, Prag, Budapest.

Друштво има своје биро-е у свима већим местима света.

ФИЛИЈАЛ

ПРАШКЕ КРЕДИТНЕ БАНКЕ

У БЕОГРАДУ

у сопственој згради на углу
Краља Милана и Сремске ул.

ЦЕНТРАЛА У ПРАГУ

Акц. капитал Кч. 100,000.000
Рез. фондови Кч. 67,000.000

Филијале у Чехословачкој Републици: Братислава, Брно, Чешке Буђејовице, Колин, Кошице, Кралупи н/Влт, Литомјерице, Мост, Наход, Оломмоуц, Мор. Острава, Писек, Плзењ, Раковњик, Роуднице н/Л., Чешка Требова, Ухерске, Храдиште, Ути н/Л., Хруђим. — У Бугарској: Софија. — Обавља све банкарске послове; врши дознаке на сва места у Краљ. СХС, Чехосл. Републици и иностранству

Даје под закуп сефове у челичном трезору

УВОЗНО ОДЕЛЕЊЕ

ИЗВОЗНО ОДЕЛЕЊЕ

ТЕЛЕФОНИ БРОЈ: 19-80, 81, 82 и 83

Рачун код Поштанског Чековног Завода у Београду
број 51.005 у Загребу број 39.081